



F. J. STOKHUIJZEN.

Schout-bij-nacht; Adjudant van Hare Majesteit de Koningin in buitengewonen dienst;
Commandant der Zeemacht en Chef van het Departement der Marine
in Nederlandsch-Indië.

De Middellandsche Zee als centrum van den strijd in tijd van vrede.

Wie eenig zeegebied beheerscht, is meester over de kust der hieraan grenzende staten, over hun invoer, hun handel, en daarmee vaak over de hoofdbronnen van bestaan van de in die staten wonende volken. Reeds in oude tijden heeft men dit ingezien, en ook toen reeds werd om de heerschappij ter zee menige oorlog gevoerd.

Ook om andere redenen echter heeft de zee op het leven en de ontwikkeling der volken een grooten invloed uitgeoefend. Niet zonder recht heeft men haar vaak de draagster der beschaving genoemd. Door de geschiedkundigen wordt gewoonlijk het begin der veelzijdige ontwikkeling van het mensdom in het westelijk deel van Azië gezocht; dat de beschaving echter daarna haren weg naar Europa nam, zich juist hier zoo spoedig en algemeen verbreidde, zich meer en meer ontwikkelde, en op steeds hooger trap kwam te staan, moet zeker voor een goed deel aan den invloed van de Middellandsche Zee worden toegeschreven; aan de rijke kustontwikkeling van ons werelddeel aan deze zijde, aan het op tal van punten diep indringen van de zee in het vasteland, voorts aan de gemeenschap, die zij tusschen drie werelddeelen vormt, en de wrijving van velerlei elementen, die hierdoor in het leven geroepen werd

Met de ontwikkeling der volken, de toename hunner productie, den handel en het verkeer in het algemeen, is de beteekenis der zee als gemeenschapsweg echter in steeds hooger mate toegenomen. Geen grondgebied, hetzij eenig deel van het vasteland of eiland, wordt schier in onzen tijd op den aardbodem aangetroffen, dat niet in meer of minder mate in het verkeer der volken betrokken is. In alle richtingen loopen over de oceanen wegen, die door de handelsvloeten gevolgd worden, en naast deze treft men er de oorlogsschepen aan, die getuigen van de macht der betrokken staten, van hunnen wil ook om rechten te handhaven, belangen te steunen en veiligheid te verzekeren in het verkeer. Eigenaardig en juist wordt de levendige beweging ter zee, die onze tijd te aanschouwen geeft, geteekend door de bewering, dat de zee niet langer landen en volken scheidt, doch deze vereenigt.

Het gevolg van dien toestand is, dat de waarde van het bezit van kustgebied en eilanden in hooge mate is toegenomen; en dit niet alleen wanneer deze in of nabij het centrum van het wereldverkeer gelegen zijn,

of wanneer de bodem door zijn rijkdom eene bijzondere productie belooft.

De toepassing van den stoom als beweegkracht ter zee eischt op de groote verkeerswegen stations om den kolenvoorraad te kunnen aanvullen; om deze en tal van andere redenen zijn op die wegen vaste punten, etappeplaatsen, noodzakelijk of gewenscht. Aan het bezit van eenig kustgebied, van kleine eilanden, woeste rotsen soms, die zich nagenoeg kaal boven den zeespiegel verheffen en die dan ook vroeger ternauwernood werden opgemerkt, wordt daarom, wanneer zij gunstig gelegen zijn en slechts een haven als tijdelijk veilige ligplaats aanbieden, nu vaak groot gewicht gehecht. „Harbours without trade, coaling-stations, which no merchant-steamer visits, may be possessions more valuable than the most fertile *hinterland*.”¹⁾

Onder de zeegebieden, die uit het oogpunt van den handel, maar juist daardoor ook uit dat der staatkunde en der strategie ter zee, de aandacht trekken, bekleedt de Middellandsche Zee eene eerste plaats.

Wij weten hoe om de heerschappij op hare wateren reeds in de oudheid werd strijd gevoerd; en in de middeleeuwen en het direct op deze volgend tijdvak der geschiedenis moest zij ongetwijfeld als het centrum van het verkeer der beschaafde volken beschouwd worden. Die toestand veranderde eerst in den tijd toen de reizen over zee naar Indië meer algemeen werden, en ook Amerika ontdekt en in het verkeer opgenomen was. De Atlantische Oceaan zal toen de meest bevaren wereldzee geweest zijn.

Daar echter zoowel door den handel als door de strategie steeds aan de kortste wegen de grootste waarde zal worden toegekend, heeft na de opening van het Suez-kanaal de Middellandsche Zee, als deel der kortste route van Europa naar Indië en Oost-Azië, zeker voor een groot deel hare vroegere beteekenis herwonnen; en het loont dan ook de moeite na te gaan, hoe in onze dagen door de staten, die meetellen in het wereldverkeer, eenerzijds naar uitbreiding van macht en invloed op dit terrein gestreefd wordt en ten andere de pogingen van andere mogendheden, om zich deze te verzekeren, met najverige blikken worden gadeslagen. Engeland, Frankrijk, Italië en Rusland hebben steeds krachtige marine-eskaders in of nabij de Middellandsche Zee, om zoo noodig onmiddellijk tot verdediging van rechten of het doen gelden van aanspraken gereed te zijn.

Ons doel, de beteekenis van de Middellandsche Zee voor het streven en het verkeer der volken in onze dagen te doen uitkomen, zullen wij niet beter kunnen bereiken, dan door de belangen der verschillende mogendheden in dit zeegebied en de stelling, die zij er innemen, opvolgend na te gaan. Kort stippen wij daarbij, voor het goed begrip van den tegenwoordigen toestand, sommige geschiedkundige feiten aan, die op de wording van dezen van invloed waren, en vestigen in de eerste plaats het oog op Engeland.

¹⁾ Lieut. Col. HENDERSON. Royal United Service Institution, July 1898.

Het Engelsche volk heeft in de jongste eeuwen zeker een uitstekend gebruik gemaakt van de voordeelen, die de geographische ligging van het land aanbood. Het kon toch aan de regeering van het eilandenrijk niet moeilijk vallen zich, zoo dit wenschelijk voorkwam, van deelname aan de verwickelingen op het vasteland te onthouden; bracht daarentegen het staatsbelang mede, dat eene der aldaar vijandig tegenover elkaar staande partijen meer of minder direct gesteund zou worden, dan beschikte Engeland ook weder ruimschoots over de fondsen, die, vooral in den tijd der huurlegers, van zoo grooten invloed waren op den uitslag van den krijg. Zoo kon dit rijk oorlogvoeren en zelfs vaak de leiding van den gang van zaken op zich nemen, terwijl het volk, wel is waar hoogere belastingen moest opbrengen, maar overigens geen nadeelen van den oorlog ondervond, en ook de nationale werkkraft ongestoord den arbeid kon vervolgen. Terwijl dan de krachten der andere mogendheden gebonden waren en deze elkaar vaak in fellen strijd vernietigden, kon het Engelsche staatsbestuur zijn kracht en aandacht in hooge mate blijven wijden aan de gestelde taak: grondgebied te veroveren en den Engelschen invloed te vestigen op alle punten van den aardbodem, waar de handel en de nijverheid van het volk hierdoor gebaat zouden worden. Door die met kracht en volharding gevoerde staatkunde overtreffen nu Engeland's koloniaal gebied en handelsvloot dan ook verre die van alle andere volken en heeft dit rijk in den strijd om den voorrang, die in onze dagen ook op dit gebied gevoerd wordt, zich zulk een grooten voorsprong verworven.

Ernstige mededingers treden echter in den laatsten tijd weder op den voorgrond. Frankrijk hoofdzakelijk, waar het de uitbreiding van het gebied in Afrika betreft; Rusland door zijn steeds toenemenden invloed in Centraal-Azië en aan de grenzen van het Indische rijk; maar niet minder dan deze staten zal Duitschland, dat blijk geeft zijn verjongde kracht te willen gebruiken voor de uitbreiding van zijn koloniaal gebied en krachtig er naar streeft op dit terrein in te halen wat gedurende langen tijd verzuimd werd, in de toekomst kunnen blijken een gevaarlijke mededinger te zijn. De betrokken literatuur volgende, krijgt men voorts vaak den indruk, alsof alle toongevende mogendheden in Europa, inziende hoe het Engelsche volk reeds het leeuwenaandeel bij de verdeeling van den aardbodem verkreeg, zich gezamenlijk tegen het maken van verdere veroveringen door Engeland willen verzetten, om voor zich te kunnen behouden wat nog verkrijgbaar is.

In Engeland wordt dit gevaar zeer goed ingezien en het ontbreekt dan ook niet aan maatregelen om zich op het bereikte standpunt te handhaven en het verkregene te behouden, een taak, die de noodzakelijkheid van nieuwe annexatiën wel zal medebrengen.

Onafgebroken wordt gearbeid aan de uitbreiding en versterking der vloot, en wij weten hoe Engeland, in middelen om in korten tijd aan nieuwe maritieme krachten het aanzijn te geven, alle andere mogendheden verre overtreft. Geweldige krachten staan daar trouwens ook nu

reeds ter beschikking. Sterke vaste eskaders worden in de Middellandsche Zee, in Noord-Amerika, in West-Indië en aan de oostkust van Zuid-Amerika, in den Indischen Oceaan, in de Indische, de Chineesche en Australische Wateren en aan de Kaap de Goede Hoop aangetroffen, maar toch konden, bij gelegenheid van het zestigjarig regeeringsjubileum van Engeland's Koningin, den 26^{en} Juni 1897 voor een revue te Spithead 165 volledig bemande oorlogsschepen worden saamgebracht, zonder dat aan een der genoemde stations eenig vaartuig onttrokken behoefde te worden.

Voor geen volk ter wereld zijn dan ook bij het meester zijn ter zee belangen betrokken, welke in aard en omvang die van Engeland nabij komen. Ten eerste zeker om de schatten, die de handelsvloot vertegenwoordigt — *the sea-borne commerce of the British Empire amounts to about 970.000.000 pounds annually* ¹⁾ —, in hooger mate echter nog, omdat bij de heerschende toestanden van het meester zijn ter zee het bestaan van het Engelsche volk in hooge mate direct afhankelijk geacht moet worden.

Engeland's bodem toch levert in onzen tijd geenszins de voedingsmiddelen voor het Engelsche volk. De opbrengst van den graanoogst bedraagt nauwelijks het vierde gedeelte van het jaarlijksche verbruik; het overige moet uit de Vereenigde Staten, uit Argentinië, Rusland, Kanada, Indië en Australië worden aangevoerd. Ook de veestapel gaat achteruit en men schat, dat bij onderbreking van den invoer, alle in Engeland beschikbare voorraden in vier à vijf maanden verteerd zouden zijn. Deed dus deze toestand zich voor, zoo zou binnen korten tijd hongersnood dreigen en moest de industrie, die levensbron van het Engelsche volk, wel mede ten gronde gaan.

Engeland echter vertrouwt, en in onzen tijd waarschijnlijk nog met recht, op zijne vloot; het rekent er op, dat het in een komenden oorlog de betrokken zeegebieden zal kunnen beheerschen, en stelt zich zelfs voor deze voor elken vijand af te sluiten. Op trotsche wijze vonden wij dit voornemen toch onlangs omschreven door de woorden „our frontiers in a naval warfare are the enemy's coast”. ⁽²⁾

Als een tweede middel om Engeland's gezag en invloed in het wereldverkeer niet te doen dalen, om zich op het nu ingenomen standpunt te kunnen handhaven, moet beschouwd worden het zeer opmerkelijke streven om meer band, meer eenheid te brengen tusschen de over den aardbodem verspreide Engelsche elementen, tusschen het moederland en de koloniën en tusschen deze laatsten onderling. Of de pogingen, om tot dien toestand te geraken, slagen zullen, wordt echter vaak betwijfeld. Zeker schuilt er waarheid in de woorden „there are scores of things in which we could trade profitably with each other, if we establish a means of communication by which we can reach each other cheaply and rapidly” ⁽²⁾, maar aan de andere zijde schijnen de elementen

1) United Service Magazine, Aug. 1897. „Ships, colonies, commerce”.

2) United Service Magazine, a.b.

in noord en zuid, die in het Kaapland en te Halifax, te verschillend van aard, moeten deze wel te zeer uiteenlopende belangen hebben, om inderdaad tot de gewenschte eenheid te geraken. Niettemin is het zeker eene grootsche gedachte, door „traderoutes, naval and coaling-stations and telegraphic communications” Engeland en zijn koloniën te vormen tot „an oceanic unity”. (1)

Als derde middel kan het streven gelden om te komen tot aansluiting en samengaan op staatkundig gebied met de Republiek der Vereenigde Staten. Ook in Engeland wordt de meening gedeeld, dat dit rijk, nu door den oorlog met Spanje de stoot gegeven werd, een grooter aandeel aan het wereldverkeer nemen zal en op staatkundig gebied een belangrijker rol zal gaan vervullen. Algemeen verwacht men het graven van het Nicaragua-kanaal en daarmee gewis terecht zeer omvangrijke wijzigingen op handelsgebied; voorts, nu de nadeelen der gebrekkige regeling en voorbereiding voor den krijg in tijd van vrede zich zoozeer deden gevoelen, eene andere organisatie der weerkracht; eindelijk eene uitbreiding van de vloot, om de kracht van den staat in de nieuw verworven gebieden en op het terrein van het wereldverkeer in het algemeen te kunnen doen gevoelen.

Eene groote vlucht wordt aan de ontwikkeling der republiek voorspeld, en kwam dan ook het bedoelde verbond tot stand, zoo zou wellicht de waarheid kunnen blijken van de bewering, dat de toekomst aan het Angel-Saksische ras behooren zal; misschien ook dat daardoor een macht gevormd was „able to defend itself against a world in arms”. Of daarmee echter gepaard zou gaan „the great day, which Gladstone foresaw, when the Anglo-Teutonic races should possess and govern the earth, bringing light and civilization, good government and liberty, to all races of men” (2), zou de toekomst zeker moeten leeren.

De staatkunde toch door Engeland gevolgd, om te komen tot het standpunt dat het rijk nu inneemt, verschijnt bij eenigszins nauwkeurige beschouwing in geen gunstig licht. Zeker getuigt zij van de wilskracht en volharding van het volk, maar zij doet tevens zien, dat in vele opzichten niet ten onrechte van het „perfidie Albion” gesproken wordt.

Wij wezen er reeds op, hoe Engeland in den loop der laatste eeuwen herhaaldelijk zich mengde in de verwickelingen op het vasteland, en vaak zelfs onder eenig voorwendsel deel nam aan de daar gevoerde oorlogen, wanneer het door die handelwijze de krachten van gevaarlijk geachte mededingers op koloniaal gebied tijdelijk kon binden. Stelselmatig werden deze bestreden in hun pogingen om het grondgebied en den invloed van den staat buiten Europa uit te breiden, en tegelijkertijd in de ontwikkeling van hun scheepvaart en handel; vaak werd daarbij niet gerust voor de kracht van den tegenstander voorgoed gebroken

1) United Service Magazine, a.b.

2) United Service Magazine, August 1898. „The prospects of an Anglo-American Alliance”.

was. Het was dit streven, dat in de 17e eeuw tot de zee-oorlogen met de Republiek der Vereenigde Nederlanden leidde, met hetzelfde doel ziet men Engeland later steeds zich scharen aan de zijde van Frankrijk's vijanden, en de in onze dagen telkens weder gespannen verhouding ten opzichte van het Duitsche Keizerrijk, waarin gewis niet zonder recht een gevaarlijke mededinger voor de toekomst gezien wordt, moet zeker nog aan hetzelfde streven worden toegeschreven.

Schatten werden daarbij uitgegeven om den gewenschten toestand te bereiken. Alleen in het tijdvak van 1792—1816 groeide de staats-schuld van 6 tot 21 milliard; maar meer dan evenredig aan die uitgaven waren de verkregen voordeelen, al zouden die ook voor een goed deel niet dadelijk genoten worden. Het doel toch werd bereikt; Engeland beheerschte de zee; het moest daar in het genoemde tijdvak na den slag bij Travalgar als onbestreden meester beschouwd worden; en het stichtte zijn wereldrijk.

De oorlogen, waarin Engeland zich mengde, gaven door de kaapvaart directe baten. „La valeur des prises, faites par les Anglais pendant la guerre de sept ans s'élève à la somme de deux millions de livres sterling” ¹⁾; maar belangrijker voordeelen werden telkens bij het sluiten van den vrede bedongen. Het loont de moeite in dit opzicht de geschiedenis te raadplegen.

In 1713, bij den vrede van Utrecht, staat Frankrijk aan Engeland de Hudsonsbaailanden af, benevens Akadië (Nieuw Schotland) en Newfoundland. In 1748, bij den vrede van Aken, verkrijgt het van eerstgenoemd rijk Madras. De betrekkingen tot Hanover doen Engeland vervolgens deelnemen aan den zevenjarigen oorlog; het kiest partij voor Pruisen tegen Frankrijk, en in 1763, bij den vrede van Parijs, krijgt het onder meer Kanada, Florida, Kaap Breton, Grenada, en in Afrika de koloniën aan de Senegal, welke laatsten het echter in 1783 bij den vrede van Versailles aan Frankrijk moest teruggeven.

Vooraf echter van het tijdperk vol verwickelingen en beroering, dat met de Fransche revolutie een aanvang neemt, maakte Engeland gebruik. Nu vooral bracht het de leer in toepassing, dat het, om de aandacht van eigen plannen af te leiden, zijn mededingers elders moest bezighouden, en, om hiertoe te komen, zien wij voor een goed deel door Engeland's invloed en met behulp van Engelsch geld de verschillende coalitiën vormen, die direct de door NAPOLEON in het veld gevoerde legers, indirect echter het Fransche volk bestreden.

Dat Engeland in die coalitie-oorlogen bijbedoelingen koesterde, blijkt reeds in 1794. Alleen toch aan deze kan het opnemen der diversie van Lord MOIRA naar de Vendée in MACK's operatieplan voor den veldtocht in het genoemde jaar worden toegeschreven. En JOMINI omschrijft dan ook in zijn werk „Histoire critique et militaire des Guerres de la Révolution” als doel dier onderneming „Redoubler les désordres intérieurs;

¹⁾ Revue maritime, Août 1897.

faire détruire par des mains françaises la population de l'Ouest, qui fournissait la majeure partie de la conscription maritime", en zegt verder „porter la guerre à Nantes, Rouen, Brest, Lorient, Granville et Cherbourg: voilà ce qui importait plus à l'implacable fils de Chattam, que la dispute de quelques baillages du Luxembourg ou des Provinces-Unies."

De landing in 1799 in Noordholland beoogde, gelijk wij weten, in de eerste plaats het vernietigen of nemen van de overblijfselen der Hollandsche vloot, de eenige, vergeten wij het toch niet, die eens de kracht en de stoutheid bezat Engeland in het hart aan te tasten, terwijl men voorts de Bataafsche Republiek wilde onttrekken aan Franschen invloed. De Engelsche regeering zag in, hoe Holland's middelen, indien deze ter beschikking van Frankrijk kwamen te staan, van de republiek, die reeds in deze jaren een geweldige kracht openbaarde, welke echter nog niet doelmatig gericht en aangewend werd, voor de door Engeland te volgen staatkunde zeer gevaarlijk zou kunnen worden.

Keeren wij tot onze opsomming terug, zoo valt nog te vermelden, dat Engeland in 1802, bij den vrede van Amiens, Ceylon behoudt, en in 1815, bij het eindigen van het woelige tijdperk, de Kaapkolonie en het sinds tot Mauritius herdoopte Isle de France. Treffend wordt de door Engeland tijdens de eerste coalitiën gevolgde staatkunde door NAPOLEON geteekend, waar hij in een bulletin aan het leger, na den slag bij Austerlitz, aan den Keizer van Oostenrijk de woorden in den mond legt: „Ce sont des marchands, qui mettent en feu le continent, pour s'assurer le commerce du monde" ¹⁾; en YORCK VON WARTENBURG, de handelingen van den Franschen Keizer besprekende, critiseert niet minder scherp, waar hij zegt: „Zu schwer und unmittelbar litten damals die Festlandsstaaten unter Napoleon, als dasz nicht unbeachtet geblieben wäre, wie auch die damalige Politik Englands nicht minder ausschliesslich, nur freilich in praktischer und dauernder Weise, und mit allen Mitteln, die eigenen, keineswegs etwa die gemeinsamen Interessen Europas verfolgte." ²⁾

Bemind gemaakt heeft Engeland zich, door het volgen dezer uiterst zelfzuchtige staatkunde, zeer zeker niet. Er moge in de vele uitingen, die hierop wijzen, naijver schuilen over de stelling die het volk zich wist te verschaffen, de beschuldigingen zijn daarom niet zonder grond. Scherp zegt BLEIBTREU: „England wird an Continentalkriegen stets nur als Bundesgenosse einer Grösseren Landmacht theilnehmen, und hier möge Jeder auf der Hut sein, denn mit recht vernünftigen Krämereien zieht sich England immer zurück, sobald ihm der Freund die Kastanien aus dem Feuer hohlte"; ³⁾ en de schrijver van een belangrijk artikel in het „Journal des Sciences militaires": „L'Angleterre en convoitant tous les

¹⁾ Correspondance de Napoléon I, No. 9546.

²⁾ Napoleon als Feldherr, Deel I, Ulm.

³⁾ Streffleur, Aug. 1897. „Einst und Jetzt."

monopoles, a indisposé contre elle non seulement l'Europe, mais toutes les nations du globe, qui s'uniront peut-être un jour avec ensemble pour s'opposer à ses prétentions, car il n'en existera pas une dans le monde entier, qui n'aura pas été victime de son insatiable ambition." ¹⁾ Het Engelsche volk rekent dan ook niet op groote sympathie, maar wapent zich voor de toekomst.

Met recht wordt zeker Indië als de schoonste parel in de kroon van Koningin Victoria aangemerkt. De rijke bodem en de zeer gunstige ligging op den weg naar Oost-Azië, tusschen Aden en Hongkong, maken het ongestoord bezit van het gebied in den Indischen Oceaan zeker van groot belang. Toch valt niet te ontkennen, dat de beteekenis van Indië voor het Engelsche volk, wat betreft de belangen van de industrie en den handel, die in onzen tijd ook op staatkundig gebied als de voornaamste factoren beschouwd moeten worden, zeer gewijzigd is. Indië, zoowel als Australië, Kanada en het Kaapland verliezen in dit opzicht meer en meer aan waarde als kolonie; de bevolking zelve der genoemde landen neemt toch aan de productie in steeds hooger mate deel, voorziet niet alleen in veel opzichten in eigen behoeften, maar treedt zelfs als concurrent van het moederland op de wereldmarkt op.

In Engeland wordt dit zeer goed ingezien, en het is dan ook zeker in de eerste plaats om in de toekomst aan de nationale industrie nieuwe en vooral voordeelige markten te verschaffen, dat de Engelsche regeering nu het oog op Afrika gericht heeft en in dit werelddeel een groot Engelsch rijk wil stichten, dat zich van de Middellandsche Zee tot de zuidpunt in den Atlantischen Oceaan zal uitstrekken. Met kracht en met de bekende volharding wordt dit doel vervolgd. Aan een ontruiming van Egypte wordt niet meer gedacht, gaandeweg schijnen trouwens de protesten van Fransche zijde tegen de blijvende bezetting te verminderen; steeds zuidelijker breidt de Engelsche invloedssfeer zich hier uit. Tegelijkertijd dringt men uit het Zuiden tot de groote meren door, en zijn hier eenmaal de bronnen van den Nijl bereikt, dan hoopt men de vereeniging met het Noorden tot stand te kunnen brengen, en moet de genoemde rivier tot een Engelschen stroom gemaakt worden. Krachtig en doelmatig wordt dit plan ook gesteund, en de hier gewenschte toestand voorbereid, door den aanleg van spoorwegen. In het Noorden is de lijn van Alexandrië tot Berber doorgetrokken; in het Zuiden ligt de weg van Kaapstad tot Boelawayo en wordt de bouw tot het Tanganjika-meer voortgezet. Deskundigen beweren trouwens, dat men over 20 à 30 jaren Afrika zoo van noord naar zuid, als van oost naar west per spoortrein zal kunnen doorreizen.

Of intusschen dit nieuwe, reusachtige rijk zonder strijd tot stand zal komen, is zeker eene vraag; ook andere staten toch hebben in het betrokken gebied belangen te verdedigen. Het stroomgebied van den Nijl wordt in het Oosten begrensd door Abessinië, en in het Westen door

¹⁾ Aflevering van Maart 1898. „Sur mer.”

Frankrijk, dat er zeker belang bij hebben zou de kolonie Obok aan de golf van Aden in verbinding te brengen met het Fransche Kongogebied. Voorts weet men hoe tusschen de genoemde rijken en Rusland eene goede verstandhouding heerscht, hoe deze staten allen hier belangen hebben, die tegen de Engelsche indruischen, zoodat hunne samenwerking dus op eenig tijdstip niet onwaarschijnlijk is.

Intusschen werden juist in onze dagen door den veldtocht tegen de Derwischen, den zoo doelmatig voorbereiden en dan ook met het beste gevolg door den generaal KITCHENER ondernomen tocht naar Chartoem, en voorts door de overeenkomst, die met Duitschland betreffende de Delagoabaai schijnt gesloten te zijn, nieuwe stappen gedaan, die nader tot het doel moeten brengen. Wel weten wij dat de genoemde Engelsche veldheer, na den slag bij Omdoerman verder zuidwaarts trekkende, te Fajoda op de Fransche expeditie MARCHAND gestuit is; doch naar het schijnt zal dit treffen niet tot ernstige verwickelingen leiden. Van het door den Franschen officier met moeite bereikte Fajoda schijnt de regeering der republiek meer gebruik te willen maken als een uit te spelen troef, om elders van Engeland concessiën te verkrijgen, dan wel dat het voornemen bestaan zou om dit rijk reeds nu hier ernstig in zijn streven te belemmeren. ¹⁾

Voor het oogenblik echter wordt de aandacht van de toekomstplannen ten opzichte van Afrika in hooge mate afgeleid door de grootere, meer directe belangen, die in Oost-Azië te verdedigen zijn.

De ware toestand van het Chineesche rijk is door den met Japan gevoerden oorlog duidelijk aan het licht gekomen. De regeeringen in Europa hebben ingezien, hoe hier een volk gevonden wordt, misschien niet zonder individueelen aanleg, doch zeker voor het oogenblik zonder energie, zonder eenige geestdrift voor welke zaak, voor welk beginsel ook; een volk, waarbij van een centraal gezag nauwelijks sprake schijnt te kunnen zijn, en dat dan ook naar buiten geen noemenswaardige kracht ontwikkelen kan. Bestuurd door even bekrompen als gewetenlooze ambtenaren zijn voorts de Chineezers geenszins in staat den rijken bodem van hun vaderland tot zijn recht te doen komen. Daarentegen zien de Europeesche industriestaten in China een terrein bij uitnemendheid geschikt tot afvoermarkt voor hunne productie en niet minder tot het plaatsen van kapitalen, zeker als men zich acht, dat deze groote renten zullen opbrengen. Vandaar het zich vastklampen van verschillende der Europeesche volken aan het Chineesche gebied, de bezetting door Rusland, Duitschland en Engeland van de havens Port Arthur, Kiao-Tsjou en Wei-hai-Wei; vandaar ook de zeer eigenaardige strijd om het Chinees-

¹⁾ De toestand werd hier weergegeven, zooals hij zich in de maand October jl. afteekende. Wij weten nu dat Frankrijk bij Engeland's dreigend optreden Fajoda ontruimde, zonder eenige vergoeding voor die opoffering te verkrijgen, en dat, voorloopig althans, om het bezit van dit strategisch zoo belangrijke punt wel geen strijd zal ontbranden.

sche volk spoorwegen te mogen bezorgen en het opdringen van kapitaal.

Ofschoon in dien strijd de Engelsche staatslieden zich, naar het schijnt, zoo door Rusland als door Duitschland hebben laten verschalken, en Engeland door krachtig optreden eerst later een gedeelte van den buit gekregen heeft, lijdt het, mede door het bezit van Hongkong en het overwegend groot aandeel dat Engeland tot nu in den handel op Oost-Azië had, toch geen twijfel, of dit rijk zal ook in de toekomst op dit deel van den aardbodem groote belangen te verdedigen hebben. De wegen nu, die het bedoelde gebied met den Britschen archipel vereenigen, zijn dezelfde die van hier naar Indië leiden; uit meer dan één oogpunt dus verdienen zij aller aandacht.

De oudste weg naar Indië, die tot de opening van het Suez-kanaal uitsluitend gevolgd moest worden, leidde om de Kaap de Goede Hoop. Meester zijnde van de zee, en met Ascension, St. Helena, het Kaapland, welks bezit op dezen weg vooral van groote waarde was en daarom den Hollanders werd afgenomen, en Mauritius als etappeplaatsen, kon de langs deze punten voerende lijn door Engeland als een veilige weg naar Indië worden beschouwd. De groote lengte echter, het daardoor aanzienlijke kolenverbruik en ook de lange duur van de reis zullen in onzen tijd deze route niet dan in den uitersten nood doen volgen.

De tweede weg gaat door de Middellandsche Zee en het Suez-kanaal; op dezen komen wij uitvoeriger terug, om eerst te wijzen op een derde route, die in de toekomst vooral ook voor het verkeer met Oost-Azië van belang kan zijn, namelijk die, voerende over het Britsche gebied in Noord-Amerika, met steunpunten, wat den weg naar Indië betreft, te Halifax, Quebeck, Vancouver, Hongkong, Singapore en Ceylon.

Door Engeland's aanzienlijke maritieme krachten kan deze weg in den Atlantischen Oceaan veilig geacht worden; in Britsch Noord-Amerika is dit mede het geval; over den Grooten Oceaan wordt daarentegen anders geoordeeld.

Voorals het karakter van deze wereldzee heeft in onze dagen groote veranderingen ondergaan. De vroeger zoo oost- als westwaarts van de zee braak liggende kustlanden worden meer en meer ontgonnen en bewoond, en stijgen evenals de tusschen gelegen eilanden, door de uitbreiding van het verkeer tusschen de twee werelddeelen, hoog in waarde. In San Francisco wil men voor de toekomst reeds een New-York aan de westkust zien.

In den Grooten Oceaan zou Engeland dan ook ernstige tegenstanders kunnen ontmoeten. In de eerste plaats wel Rusland, dat onvermoeid krachten en kapitaal beschikbaar stelt, om zich hier een voordeelige positie aan de kust te verzekeren, en daartoe door den aanleg van de spoorbaan door Siberië en de uitbreiding der vloot op grootsche schaal werkzaam is. Voorts valt te wijzen op Japan, waarin mede, bij de vlucht die industrie en handel hier in korten tijd genomen hebben, zeker niet zonder recht een staat der toekomst gezien wordt, die zijn rechten en aanspraken krachtig zal doen gelden. Terwijl bovendien de Vereenigde Staten ijverig werkzaam zijn aan de ontwikkeling der kustlanden aan

den Grooten Oceaan, de uitstekende natuurlijke havens, die hier gevonden worden, tot verdediging inrichten, maar tevens het geheel tot een offensieve basis schijnen te willen vormen. Het bezit van het strategisch belangrijke Hawaï, van de Mariannen en een grooter of kleiner gedeelte der Philippijnen zal daarbij blijken van groote waarde te zijn.

Eindelijk voert de weg van Hongkong naar Singapore langs het Fransche Indo-China, dat de republiek tot een groot Indisch rijk vormen wil en waar nu reeds Saigon als een dreigende haven wordt aangetroffen. Engeland's heerschappij in den Grooten Oceaan zou dus wel ernstig betwist kunnen worden.

Voor de gemeenschap van Europa met Indië en Oost-Azië moet echter de weg door de Middellandsche Zee en het Suez-kanaal ongetwijfeld als de belangrijkste beschouwd worden. De belangen van verschillende volken zijn wel is waar bij het vrije, ongestoorde gebruik van dien weg betrokken, maar toch, gelijk in de geheele handelsbeweging, moet ook, wat deze belangen betreft, Engeland in de eerste plaats genoemd worden. Overtuigend kan dit blijken uit de jongste verslagen van de Suez-kanaalmaatschappij, waarin men vermeld vindt, dat onder de 3409 schepen, die in 1896 het kanaal bevaren hebben, 2129 Britsche voorkwamen, tegen 322 onder Duitsche, 230 onder Italiaansche, 218 onder Fransche en 200 onder Nederlandsche vlag.

Door Engeland is deze route dan ook tot een waren etappeweg gevormd. Het maakte zich in den loop der tijden in alle gedeelten van belangrijke strategische punten meester, en vooral ook in de Middellandsche Zee heeft het een sterke positie ingenomen. Bij den vrede van Utrecht, in 1713, kwam Engeland hier in het bezit van Gibraltar; juist honderd jaar later bij den vrede van Parijs verkreeg het Malta, als een tweede vast punt. In 1878 bij den vrede van Berlijn kwam Cyprus in Engeland's bezit, en sinds 1882 houdt het met meer of minder recht ook Egypte bezet.

In Gibraltar moet zeker een belangrijk strategisch punt gezien worden, maar, naar het schijnt, wordt de beteekenis van het hier aan Engeland toebehoorend gebied toch vaak overschat. Daar de afstand der versterkingswerken tot de rotsen bij Ceuta 21 kilometer bedraagt, sluit zij de straat van Gibraltar niet af. De afsluiting van den zeeweg zou slechts door de medewerking van een eskader der vloot kunnen plaats vinden. Als ligplaats voor dit eskader, maar tevens tot aanvulling van voorraden, voor herstellingen, enz., wordt dan echter een goede haven vereischt, en juist deze wordt bij Gibraltar niet gevonden. De baai van Algeciras is vol ondiepten, en vooral juist aan de oostzijde gevaarlijk. Wel tracht men door werkzaamheden op groote schaal hierin verbetering te brengen, doch stuit daarbij door den aard van den bodem op groote bezwaren.

Een zeer goede haven vindt men bij Ceuta en, met deze plaats vereenigd, zou dan ook de positie zeer sterk kunnen zijn. Ceuta behoort aan Spanje, heeft voor dit rijk geringe waarde, en vaak wordt dan ook door de overige staten, die hier belangen te verdedigen hebben, met niet onrechtmatig wantrouwen gevreesd, dat Spanje bij den berooiden toestand

zijner financiën de genoemde plaats aan Engeland verkoopen zal. Van zeer groote waarde zou voor dit laatste rijk verder het bezit van Mahon op Minorca, het oostelijke punt der Balearen zijn. Ook hier wordt een haven aangetroffen, die aan alle eischen voldoet, en van uit deze zou de voor Engeland gevaarlijke Fransche strategische lijn Toulon-Biserta, waarover straks nader, direct bedreigd kunnen worden. Vandaar dat in de betrokken literatuur soms toespelingen op een ruil van Gibraltar tegen Mahon worden aangetroffen.

De strategische waarde van Malta valt mede in het oog. Bij operatiën in het centrale gedeelte der Middellandsche Zee moet het bezit van een vast punt in dit gebied van groote waarde zijn en belangrijke voordeelen opleveren. De Engelsche vloot vindt hier nu een haven, die een veilige tijdelijke ligplaats biedt, maar tevens dokken voor het herstellen der schepen, groote kolen- en proviandmagazijnen; terwijl na een ernstigen strijd in dit gedeelte der zee de vloot niet gedwongen zijn zal tot het herstellen der slagvaardigheid naar ver afgelegen havens te stevenen, gelijk Duitsche, Fransche of Russische schepen wel verplicht zouden zijn te doen.

Aan het bezit van Cyprus wordt minder waarde toegekend. Het eiland wordt te ver van het Suez-kanaal verwijderd geacht, om aan het beheerschen van dien waterweg te kunnen medewerken. Van Engelsche zijde werd meermalen betoogd, dat Cyprus eerst waarde verkrijgen zou, als de tegenover het eiland gelegen havenplaats Alexandrette het uitgangspunt van een nieuwen spoorweg langs den Euphraat, die een korteren weg naar Indië vormen zou, geworden zou zijn. Wij weten hoe juist onlangs door den Sultan van Turkije concessie voor den aanleg van een spoorweg als de genoemde is verleend geworden; ook echter dat de Russische graaf WLADIMIR KAPNIST de begunstigde is en dat dus de lijn, door middel van Russisch kapitaal tot stand gekomen, allicht ook onder Russischen invloed zal komen te staan.

Van groot en direct belang moet het daarentegen weder geacht worden meester te zijn in Egypte, welk rijk evenals Gibraltar en Malta op de kortste etappelijne der Engelschen naar Indië gelegen is. Sinds 1882 houdt Engeland dan ook Egypte bezet, weet zich hier in steeds hooger mate onmisbaar te maken en denkt er niet aan zich terug te trekken, ondanks de protesten, die over de blijvende bezetting vaak van Fransche en ook van Russische zijde geuit zijn.

De aanleiding tot de bezetting is bekend. Nadat in 1869 het Suez-kanaal geopend was, kwam in Egypte eene nationale partij onder leiding van den minister van oorlog ARABI-PACHA tegen den steeds toeneemenden invloed der Engelschen in verzet en wilde trachten Egypte voor de Egyptenaren te behouden. In 1882 werd toen de stad Alexandrië gebombardeerd, en den 13^{en} September van dat jaar versloeg de generaal WOLSELY ARABI-PACHA'S troepenmacht bij Tel-el-Kebir. De weerstand was daardoor geheel gebroken; Egypte bleef sinds onder Engelsche voogdij, de vaart door het Suez-kanaal was verzekerd, maar

meer en meer kwam dit laatste ook uitsluitend in Engelsche handen.

Wel is nu het kanaal neutraal verklaard, mogen oorlogsschepen onder alle vlaggen het bevaren en zijn oorlogshandelingen in het kanaal verboden, maar terecht wordt zeker de vraag gesteld, of Engeland bij het uitbreken van een oorlog die bepalingen gestand zou doen. De alleenheerschappij van deze poort der Middellandsche Zee zou dan toch een eerste vereischte kunnen zijn, en men mag aannemen, dat de aanhoudende uitbreiding van Engeland's maritieme krachten in deze zee dan ook in de eerste plaats ten doel heeft zich die heerschappij te verzekeren. Wil het daarbij echter het kanaal in bruikbaren staat behouden, dan zal de afsluiting wel aan de eerste oorlogshandelingen dienen vooraf te gaan, want de waterweg is uiterst kwetsbaar en zou door het laten zinken van een of meer schepen gemakkelijk voor langer of korter tijd onbruikbaar kunnen worden gemaakt.

Ook echter bij eerbiediging der neutraliteit van het Suez-kanaal, beheerscht Engeland in zekeren zin den weg, waarvan dit een deel uitmaakt. Al loopen toch de schepen in het Noorden de Roode Zee binnen, bij Perim en door de stelling bij Aden meent Engeland toch den uitgang te zullen kunnen afsluiten. Kenschetsend voor de Britsche staatkunde is het zeker, dat het genoemde eilandje reeds in 1857 geannexeerd werd, terwijl eerst het volgende jaar met den aanleg van het kanaal werd aangevangen. De beteekenis van Perim, dat een waren sluitsteen van de Roode Zee vormt, werd terecht ingezien. Uitsluitend aan de geographische ligging echter ontleent het zijne waarde; het eiland toch is niet anders dan eene kale, gloeiende rotsmassa, 48 kilometer in omtrek, en heeft daarbij het groote bezwaar, dat er geen drinkwater wordt aangetroffen, zoodat men in dit opzicht op regenwater en het distilleeren van zeewater is aangewezen. Versterkingen van eenige beteekenis zijn er niet aangelegd; de groote waarde schijnt te schuilen in de haven, van waaruit de rechts en links van Perim voerende zeewegen beheerscht worden. In 1883 werd er een kolendepot opgericht.

Op den westelijken oever van de straat van Bab-el-Mandeb bezit Frankrijk terrein bij Obok, maar juist westwaarts van Perim schijnt de vaart van geringe beteekenis te zijn. De waterweg oostwaarts van het eiland is daarentegen van groot belang en deze zou, door het den laatsten tijd vaak genoemde Cheik-Saïd tot oorlogshaven in te richten, van hier beheerscht kunnen worden, evenals de haven van Perim zelve. Te Cheik-Saïd schijnen de omstandigheden voor dit doel in alle opzichten gunstig te zijn, ook uit het oogpunt der verpleging; drinkwater wordt hier in voldoende mate aangetroffen. Voor Frankrijk schijnt de mogelijkheid te bestaan zich hier te vestigen, zonder daardoor aanleiding te geven tot een wettig protest van andere staten ¹⁾; wij lazen echter niet dat reeds tot die handeling werd overgegaan.

¹⁾ Zie dienaangaande artikelen van OTTO WACHS in de Neue Militärische Blätter van Juli en October 1897.

Zijn Engeland's schepen de Roode Zee doorgevaren, zoo worden verder in den Indischen Oceaan, na Perim, kolenstations aangetroffen te Aden, te Bombay, bij Madras, Kalkutta, Penang en Singapore. Voorts te Port Elizabeth in het Kaapland, bij Zanzibar, op de Seyschellen en Mauritius. Aan maatregelen, om zich vrijheid van beweging in alle richtingen in deze zee te verzekeren, heeft het dus niet ontbroken.

Na Engeland is zeker Frankrijk de mogendheid, die in de Middellandsche Zee de grootste belangen te verdedigen heeft.

De koloniale beweging en maritieme ontwikkeling in dit rijk hadden echter in de 17^e en 18^e eeuw een geheel ander karakter dan die in Engeland in hetzelfde tijdvak. Zeker zijn er in de geschiedenis tijdvakken aan te wijzen, waarin ook het Fransche volk op dit gebied groote kracht ontwikkelde. RICHELIEU vooral stelde zich tot taak een sterke oorlogsvloot te bouwen. Hij zag in hoe de bloei van het rijk, de welvaart van het volk met dit belang nauw samenhang, en hoe die vloot onmisbaar zijn zou om aan Engeland het hoofd te kunnen bieden. Ook COLBERT, LODEWIJK XIV's groote minister, volgde dien weg en slaagde er bij voorbeeld in de Fransche vloot, die in 1661 slechts 30 gewapende vaartuigen telde, in tien jaar tijds op eene sterkte van 195 oorlogschepen te brengen. ¹⁾

Frankrijk echter was in dit streven niet standvastig, miste volharding, ging niet stelselmatig te werk. „La politique navale française a présenté alternativement des périodes d'enthousiasme et des périodes d'indifférence”. ¹⁾ Geen wonder dat Engeland, dat zeer regelmatig te werk ging, voortbouwde op elk behaald voordeel en daarbij uitstekend wist gebruik te maken van elk moment van zwakte van zijne tegenstanders, Frankrijk op koloniaal gebied spoedig overtrof.

In onze dagen heeft Frankrijk en in Noord-Afrika en in Oost-Azië belangen te verdedigen; beide brengen mede dat het zich vrij moet kunnen bewegen in de Middellandsche Zee.

Uitgaande van Algiers en tegelijkertijd van Afrika's westkust breidt Frankrijk zijn bezit aan grondgebied en zijne invloedssfeer in het genoemde werelddeel steeds verder uit. Wat echter de stelling van dit rijk aan de Middellandsche Zee betreft, deze is vooral door het bezetten van Tunis in het jaar 1882, in belang toegenomen.

Het aanschouwen van de richting der kustlijn van Tunis doet reeds zien, dat hier eene goede basis voor operatiën in het oostelijke bekken dezer zee moet gevonden worden, en Frankrijk is dan ook ijverig werkzaam, om de kust van het geographisch zoo gunstig gelegen gebied nu ook door kunst te verbeteren en te versterken. Daartoe wordt in de eerste plaats Biserta als oorlogshaven ingericht.

In Biserta wordt algemeen een zeer belangrijk strategisch punt gezien. De maritieme stelling Biserta—Goletta beheerscht den meest gebruikten weg door de Middellandsche Zee, namelijk die welke door het water tus-

¹⁾ Revue maritime, Août 1897.

schen Tunis en Sicilië leidt, zij kan daardoor tot den omweg door de straat van Messina dwingen; terwijl Frankrijk, door meester te zijn op de lijn Biserta—Ajaccio—Toulon, het geheele oostelijke bekken der Middellandsche Zee zou kunnen afsluiten. Daarbij voldoet Biserta als haven aan hooge technische eischen. De golf toch, 50 kilometer ten noordwesten van Tunis gelegen, wordt even groot als de Jahdegolf geschat, laat de meest diepgaande schepen toe en kan een geheele vloot opnemen.

Het bezit van Corsica heeft dus ook om meerdere redenen waarde voor Frankrijk, en men begrijpt hoe, vooral bij de gespannen verhouding tot Italië, vaak aangedrongen wordt op het meer afdoende beveiligen van dit eiland tegen mogelijke ondernemingen van laatstgenoemden staat.

Voor zijne bezittingen in Azië heeft Frankrijk belangen te verdedigen, welke, ofschoon van bescheidener afmetingen, in aard met die van Engeland in genoemd werelddeel in veel opzichten overeenkomen. Vrijheid van beweging in de Middellandsche Zee, zoo voor de handelsvloot, als voor transport- en oorlogsschepen, is derhalve ook in dit opzicht de eerst te stellen eisch.

Uit het bovenstaande zal gebleken zijn, hoe zoo voor Frankrijk als voor Engeland bij de heerschappij in de Middellandsche Zee groote belangen betrokken zijn. Ongetwijfeld meten dan ook beide mogendheden aanhoudend elkanders krachten op dit terrein, en, ofschoon het geschut blijft zwijgen, voeren zij er eigenlijk een onafgebroken strijd. In den laatsten tijd is daarbij het oog mede scherp op Marokko gericht.

De meening over de vraag, welke der genoemde staten in het betrokken zeegebied op het oogenblik in den gunstigsten toestand verkeert, loopt zeer uiteen. Terwijl men eenerzijds leest „Wegen seines groszen europäischen und afrikanischen Küstenbesitzes am Mittelmeer sieht sich Frankreich bereits als Hüter dieses Meeres an, den Engländern lediglich die Rolle militärischer Touristen auf der Etappenlinie Gibraltar—Malta—Port Saïd zuweisend” ¹⁾; wordt van Fransche zijde getuigd „L'Angleterre est en train de transformer la Méditerranée en un lac anglais, etc.” ²⁾.

Dat men in Frankrijk vóór het uitbreken van den voor Spanje zoo noodlottig geëindigden oorlog met de Vereenigde Staten en het vernielen van de Spaansche vloot, dit rijk gaarne in den bond Rusland—Frankrijk had opgenomen gezien, om zodoende de positie dezer staten in de Middellandsche Zee, waar ook het samengaan van Italië met Engeland verwacht wordt, te versterken, is bekend.

In de derde plaats moet onder de naar machtsuitbreiding in de Middellandsche Zee mededingende mogendheden Italië genoemd worden. De bezetting van Tunis door Frankrijk heeft dit gebied, dat slechts 140 kilometer van de kust van Sicilië verwijderd is, voor Italië doen verloren gaan. Sinds heeft deze mogendheid door het scheppen eener

¹⁾ Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine, 1896, Heft 2.

²⁾ Journal des Sciences militaires, Mars 1898. „Sur mer”.

sterke vloot en het versterken der havens van Spezia, van Napels — dat uit oeconomische gronden als oorlogshaven behouden blijft, ofschoon redenen van strategischen aard in beginsel tot eene vervanging door Tarente deden besluiten — en van Venetië hare maritieme kracht in de Middellandsche Zee zeer uitgebreid, en ziet het begeerig uit naar het bezit van Tripoli, waar het zich voorloopig echter slechts langs vrede-lievenden weg invloed tracht te verschaffen.

Er is een tijd geweest, waarin het Italiaansche volk droomde van het bezit van een vereenigd grondgebied, dat zich zou uitstrekken van Erytrea, de aan de Roode Zee bezette landen, tot de Middellandsche Zee aan Tripoli's kust. Abessinië is echter gebleken voor eene dergelijke politiek een te krachtig struikelblok te zijn, en na de bij Adoea onder-gane nederlaag wordt hiervan begrijpelijkerwijze niet meer gerept.

Engeland's streven om bij een mogelijken oorlog met Frankrijk meester te blijven in de Middellandsche Zee zou door Italië's vloot krachtig gesteund kunnen worden; als punten vanwaar deze laatste dan de Fransche stelling in deze zee voornamelijk zou bedreigen, worden genoemd Spezia, dat Toulon zou moeten beheerschen, la Maddalena (ten noorden van Sardinië), vanwaar in Corsica gevallen en de weg naar Algiers afgesneden zou kunnen worden, voorts Tarente, dat Tunis bewaakt.

Wat verder Spanje betreft, de belangen van dit rijk in Marokko liggen voor de hand; maar door staatkundige twisten verdeeld en door den jongsten oorlog innig geschokt in zijn koloniaal bezit en positie ter zee, zal het gedurende langen tijd te weinig kracht kunnen ontwik-kelen om met vrucht aanspraken te doen gelden.

Daarentegen zal het Duitsche Keizerrijk ongetwijfeld, zoo in de Mid-dellandsche Zee als elders, zich steeds meer op den voorgrond plaatsen; en bij den ernst, waarmede dit rijk de taak opvat om zijn aandeel te verwerven in het bezit der door onbeschaafde volken bewoonde landen en nog goed te maken wat op dit gebied gedurende te langen tijd werd verzuimd, vormt het, hoezeer de beschikbare maritieme krachten nog maar van bescheiden aard zijn, een staat waarmede in de toekomst op koloniaal gebied zeker rekening zal te houden zijn.

De kortste weg nu naar Duitschland's bezittingen in Oost-Afrika en Australië, ook naar Oost-Azië, van welk gebied men vooral groote voor-deelen verwacht, leidt door de Middellandsche Zee, die voorts tot het onderhouden der gemeenschap met Klein-Azië van belang geacht moet worden. Meerdere teekenen toch wijzen er op, dat Duitschland's belan-gen ook in dit deel van Azië waarschijnlijk steeds zullen toenemen. De sympathie, tijdens den jongsten Grieksch-Turkschen oorlog door de Duitsche regeering aan het laatstgenoemde volk betoond, zal niet enkel moeten worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat een Duitsch generaal het overwinnende leger organiseerde en het plan voor den veldtocht ontwierp; en verder vraagt men zich af, welke staatkundige bedoelingen bij de reis van Keizer WILHELM over Konstantinopel naar Klein-Azië voorzaten.

Een groote moeilijkheid zal de Duitsche regeering, bij haar streven om het aandeel van het volk in den wereldhandel ook in moeilijke tijden te kunnen verzekeren, ondervinden door het gemis aan steunpunten en kolendepots op de groote verkeerswegen. Wel vindt de Duitsche marine kolen te Kiao-Tsjou, en zullen ook de steenkoolvelden in Oost-Afrika door den staat zelf ontgonnen worden, om onafhankelijk te zijn, zooveel de toestand het slechts toelaat ⁽¹⁾, maar waar de groote pantserschepen, die in de zeeslagen de beslissing zullen aanbrengen, slechts voorraad voor acht dagen kunnen medevoeren, moeten meerdere stations onmisbaar geacht worden. Vandaar dat in het belangrijke artikel, waarnaar de noot verwijst, de noodzakelijkheid betoogd wordt, om naar verbetering te streven. „Soweit die wenigen deutsche Häfen nicht ausreichen, sollten Uebereinkommen mit solchen Staaten angebahnt werden, deren Gegnerschaft so gut wie ausgeschlossen ist. Diese müssten Deutschland die Anlage von Kohlendepots in den geeigneten Häfen gestatten, derart dass für unsere Kriegsschiffe die Garantie genügender Kohlenversorgung jederzeit gegeben ist.” ⁽¹⁾ De oplossing van het vraagstuk zal echter wel niet zoo gemakkelijk zijn.

De voornaamste kolendepots, waarover Engeland in verschillende zeegebieden beschikt, hebben wij genoemd; laten wij er nog op wijzen, dat ook Frankrijk in dit opzicht in voordeeliger omstandigheden dan Deutschland verkeert. Dezer dagen toch lazen wij ⁽²⁾ dat in den Franschen ministerraad als plaatsen voor proviandeering en het innemen van kolen door de vloot zijn aangewezen: Dakar in het Senegal-gebied, St. Pierre op Martinique, Diego-Suarez op Madagaskar, kaap St. Jacques in Cochinchina, Nouméa op Nieuw Caledonië en Obok.

Intusschen zal de Duitsche regeering zeker krachtig streven naar het verbeteren van den toestand, en het verkrijgen van eigen stations; gelijk zij mede het leggen van eigen telegraafkabels om de aarde beoogt, ten einde bij staatkundige verwickelingen niet van de Engelsche kabels afhankelijk te zijn. ⁽³⁾

Oostenrijk schijnt in het Middellandsche Zee-gebied zijn belangen te willen beperken tot de Adriatische Zee, waar Triest, bij de toenemende ontwikkeling van de Hongaarsche vlakke, als handelsstad steeds in beteekenis stijgt, en het voorts in Pola een sterke oorlogshaven bezit; en ook Turkije kan zich op de Middellandsche Zee niet meer doen gelden, en zal geen andere taak dan het afsluiten der Dardanellen kunnen vervullen.

Eindelijk valt als mededingende staat op Rusland te wijzen, dat, ofschoon weldra een doorlopende spoorweg St. Petersburg met meerdere punten aan den Grooten Oceaan verbinden zal, zich ook door de Middellandsche Zee en het Suez-kanaal een weg naar Oost-Azië schijnt te

¹⁾ Internationale Revue Augustus 1898. „Eisenbahnen, Telegraphen und Kohle”.

²⁾ Nieuwe Rotterdamsche Courant 6 October 1898.

³⁾ Internationale Revue, a. b.

Milit. Spect. '99.

willen verzekeren. Hieraan, en aan het streven om, zoo dit wenschelijk voorkomt, den Engelschen ook op dit gebied den voet dwars te kunnen zetten, is zeker voor een goed deel het aanknoopen en onderhouden der betrekkingen met Koning MENELIK van Abessinië toe te schrijven.

Op den genoemden weg worden door de Russische regeering steunpunten gezocht. Herhaaldelijk verspreidde zich dan ook reeds het gerucht, dat Rusland van den Negus eenig gebied aan de Roode Zee, het van Abessinië afhankelijke, kleine sultanaat Raheita, zou verkregen hebben; een gerucht, dat echter tot nu even dikwijls later tegengesproken werd.

Wij kunnen deze studie niet eindigen zonder uiting te geven aan een gevoel van spijt, dat bij eene beschouwing van den strijd om de Middellandsche Zee in onze dagen aan ons vaderland moeilijk eene plaats kan worden toegekend. Toch zijn ook voor het Nederlandsche volk groote belangen bij dit gebied betrokken, en mogen wij met recht hopen en vertrouwen, dat deze zelfs steeds in beteekenis zullen toenemen. Namen toch in het jaar 1896 218 Fransche, 200 Nederlandsche schepen hun weg door het Suez-kanaal, volgens de opgaven voor 1897 bedragen die cijfers resp. 202 en 206, is dus de verhouding reeds in ons voordeel gewijzigd, en prijkt Nederland nu als derde mogendheid op de betrokken lijst. De onafgebroken gemeenschap met ons Indisch rijk is dus zeker van het hoogste belang; geenszins echter beschikt de Nederlandsche regeering over de middelen om deze ook in moeilijke tijden, die komen kunnen, ongestoord te onderhouden.

Ook al beschikt onze Marine eens over eene vloot, sterk en georganiseerd ongeveer als die, welke bij de staatsbegrooting voor 1897 werd voorgesteld, en gewijzigd naar de inzichten en plannen van den tegenwoordigen minister, zoo zullen bij geschillen met de boven beschouwde mogendheden toch steeds hare krachten tekortschieten om onze rechten ernstig te kunnen verdedigen; maar voorts, het bezwaar, waarop wij boven voor Duitschland wezen, geldt ook hier.

Op den weg naar en door het Suez-kanaal, en verder in den Indischen Oceaan, worden voor de Nederlandsche schepen geen etappeplaatsen aangetroffen, waar onze vlag wappert; tevergeefs zoekt men er de onmisbare kolendepots.

Is nu de Middellandsche Zee voor ons afgesloten, dan zullen de schepen gedwongen zijn den langeren weg om de Kaap de Goede Hoop te nemen, maar ook hier worden, sinds wij ons gebied aan de Golf van Guinea prijsgaven, geen eigen stations aangetroffen en zal men zoo voor aanvulling van den kolenvoorraad als anderszins van den vreemdeling afhankelijk zijn.

Wij gevoelen hoe hier een punt wordt aangeroerd van zulk een groot staatkundig belang, van zoo groote beteekenis ook voor de toekomst van ons volk, dat wij het geenszins wagen zullen, ons een oordeel over de in deze wenschelijke gedragslijn aan te matigen. De staatkunde zal hier geheel of nagenoeg geheel buiten steun der strategie eene oplossing

moeten vinden. Slechts op de veelzijdigheid van het vraagstuk willen wij nog wijzen. Want gelijk de verlangde rust- en steunpunten eenerzijds voor het onderhouden der gemeenschap wenschelijk geacht worden, of onmisbaar zijn, wordt er terecht op gewezen, hoe zij toch ook weder als tweesnijdende wapens beschouwd moeten worden. „Communications, bases and supply-dépôts generally cut two ways; they facilitate attack, but they offer objectives for counter-attack; in fact, if the initiative be lost, they become embarrassments and encumbrances.” ¹⁾

Blind zijn mogen wij echter niet voor het gevaar, dat hier onmiskenbaar dreigt. Waar toch bij den fellen strijd, dien de volken in onze dagen elkaar op handels- en nijverheidsgebied aandoen, de markten en verkeerswegen steeds in waarde en beteekenis toenemen, en de bij deze betrokken belangen voor de verschillende aan de beweging deelnemende volken wel vaak moeten uiteenloopen, kunnen in de toekomst conflicten moeilijk uitblijven. En hoe vurig men het moge wenschen, niet aan te nemen is, dat deze steeds op vredelievende wijze zullen kunnen worden opgelost. Al moge het streven hiernaar steeds toenemen, en dan ook, waar het zaken van ondergeschikt belang betreft, soms tot goede uitkomsten leiden; al komen voorts de betuigingen van vredelievendheid uit Keizerlijken mond, indien door den loop der omstandigheden eens overwegende belangen op het spel komen te staan, en de spanning te groot geworden is, dan zal nu als vroeger het staatsbelang tot oplossing van het geschil door de wapenen op het juiste tijdstip dwingen. Voor onze dagen, maar zeker ook voor een nog verre toekomst, gelden daarom de woorden: „Celui qui sera endormi dans une nonchalante quiétude au milieu des délices du luxe et de la mollesse sera le vaincu de demain et succombera misérablement battu et humilié.” ²⁾

Van belang is het zeker de verdere ontwikkeling van de geschetste toestanden te volgen. Steeds zal de Middellandsche Zee uit een militair-geographisch oogpunt de aandacht tot zich trekken.

's GRAVENHAGE, October 1898.

H. OOLGAARDT,
Kapitein der Veldartillerie.

¹⁾ Royal United Service Institution, July 1898.

²⁾ Journal des Sciences militaires, Mars 1898. „Sur mer”.

Afschaffing van Salvovuur bij de Infanterie.

Nadat in het jongste Meinummer van dit Tijdschrift de Heer R. reeds eenige bladzijden aan mijn artikel over „Afschaffing van Salvovuur bij de Infanterie” ¹⁾ had gewijd, werd het in de daaropvolgende September-aflevering door den Heer HOOGEBOM nader besproken.

Deze opstellen moeten ongetwijfeld bijdragen tot de vervulling van mijnen wensch, dat vele officieren het denkbeeld dier afschaffing zullen willen overwegen.

Gaarne zou ik verder aan hen het oordeel willen laten over hetgeen vóór en tegen dat denkbeeld is of alsnog mocht worden aangevoerd, ware het niet dat ik er prijs op stel eenig misverstand tusschen den Heer H. en mij weg te nemen, terwijl ik mij tevens tot eene nadere verdediging mijner beschouwingen wel eenigszins verplicht acht tegenover hen, die mij schriftelijk of mondeling wel hunne instemming daarmede wilden betuigen.

Om die redenen moge het mij geoorloofd zijn gebruik te maken van de mij in dit Tijdschrift verleende gastvrijheid om, naar aanleiding van den inhoud der beide vorenbedoelde opstellen, nog een en ander in het midden te brengen.

Den Heer R. kan ik rekenen geheel aan mijne zijde te staan. Volgens zijne meening toch verdient eene enkele vuursoort verre de voorkeur boven verscheidenheid. Wel stelt hij zich de vraag, welke vuursoort dan te kiezen, doch vermits wel niemand aan de mogelijkheid zal gelooven, in het gevecht uitsluitend van salvovuur gebruik te maken, *kan* de keuze slechts op enkelvuur vallen.

De opmerking van dezen Schrijver, dat, naar de vredesschietuitkomsten te oordeelen, het tirailleurvuur lang niet boven het salvovuur staat, strookt met mijne ondervinding ter zake. Ik durf mij echter vleien, dat hierin door de invoering van het rookzwak buskruit zal blijken wijziging te zijn gebracht ten voordeele van het enkelvuur.

Volgens den Heer HOOGEBOM deed ik het in mijn artikel voorkomen alsof hij en de Heer POP, de Schrijvers van het Leerboek der Tactiek, zich blindē aanhangers getoond hebben van het salvovuur, ja, wellicht zelfs de nadeelen, welke het aankleven, niet hebben bevroed.

¹⁾ Zie Mil. Spect. no. 3. Maart 1898.

Ik hoop waarlijk niet, dat uit mijn artikel grond voor die bewering is te putten. Niet alleen toch zou ik dan eene zeer onjuiste voorstelling hebben gegeven van het standpunt door de Schrijvers ten opzichte van het salvovuur ingenomen, maar bovendien de zaak, die ik voorsta, hebben benadeeld door haar op onhandige wijze te verdedigen.

Het behoeft toch zeker geene nadere verklaring waarom ik in het bijzonder de denkbeelden in deze van de Heeren H. en P. liefst zooveel mogelijk met de mijne in overeenstemming zie

Het gebruik, dat van het Leerboek werd gemaakt, meende ik voldoende te hebben toegelicht door in de laatste alinea van bladz. 145 te schrijven: „Wanneer, ter bespreking van de aan het salvovuur toegeschreven voordeelen, deze werden aangehaald uit het, naar mij voorkwam, daartoe het meest voor de hand liggende werk, dan geschiedde zulks ter wille van de onpartijdigheid”.

Bij mijn betoog tegen het salvovuur meende ik namelijk het vermelden der aan die vuursoort verbonden *nadeelen* voor *mijne* rekening te mogen nemen doch de daaraan toegeschreven *voordeelen* van *neutrale* zijde te moeten verkrijgen. Tot dit laatste bood mij het Leerboek eene bij uitstek gunstige gelegenheid, niet slechts omdat dit werk naar mijne meening daartoe het meest voor de hand lag, maar ook omdat de Schrijvers daarvan zich, bij het opsommen der bedoelde voordeelen, op een geheel neutraal standpunt stelden, welk standpunt door mij werd weergegeven, door op bladz. 141 te stellen: „In het Leerboek der Tactiek van de Kapiteins HOOGBOOM en POP vindt men vermeld, dat aan het salvovuur de volgende voordeelen *worden toegeschreven.*”¹⁾

Tot mijn genoegen kan ik voorts vermelden, dat ik, ongeveer twee maanden vóór mijn artikel in dit Tijdschrift verscheen, gelegenheid had den Heer POP mondeling mede te deelen, dat het mijne aandacht niet was ontgaan dat de Schrijvers zich, bij het aangeven der aan het salvovuur toegeschreven voordeelen, onzijdig hebben gehouden.

Uit vorenstaande toelichting zal den Heer H. voldoende zijn gebleken, dat het niet in mijne bedoeling heeft gelegen, hem en den Heer POP als blinde voorstanders van het salvovuur voor te stellen en m. i. is zoodanige bedoeling uit mijn artikel ook niet af te leiden.

Of nu het gebruik, dat ik van het Leerboek maakte, door den Heer H. juist is weergegeven, wanneer hij schrijft, dat als uitgangspunt mijner beschouwingen het daarin op bladz. 93—97 behandelde werd aangenomen, moge de Lezer beoordeelen.

Met niet minder genoegen, dan waarmede de Heer H. het constateerde, las ik, dat ook hij van meening is, dat op de mogelijkheid der toepassing van het salvovuur in het gevecht slechts mag worden gerekend binnen de grenzen door het Duitsche reglement gesteld, dus alleen in den aanvang van het gevecht en in die oogenblikken waarin de troep niet

¹⁾ Hier gecursiveerd.

werkzaam wordt beschoten en onder voorwaarde, dat het vuur door den sectiecommandant ¹⁾ kan worden gecommandeerd.

Ten aanzien van de *mogelijkheid* der toepassing van het salvovuur bestaat er dus tusschen den Heer H. en mij overeenstemming.

Op bladz. 149 schreef ik toch: „Door het vorenstaande hoop ik niet alleen mijne meening te hebben toegelicht, dat op de mogelijkheid der toepassing van het salvovuur in het gevecht slechts mag worden gerekend binnen de grenzen door het Duitsche reglement gesteld, doch tevens, in verband met het straks volgende omtrent de opleiding in het enkelvuur, verklaarbaar te hebben gemaakt, dat m. i. ook binnen die grenzen het salvovuur buiten toepassing kan blijven.”

De *mogelijkheid* der toepassing van het salvovuur binnen bovenbedoelde grenzen betwist ik geenszins en wanneer er gevallen waren, in welke men voor de keuze zou worden gesteld tusschen geen vuur of salvovuur, dan zou ik de eerste willen zijn tegen de afschaffing dezer vuursoort te willen verklaren. Waar echter met salvo's kan worden gevuid, is ook het afgeven van enkelvuur mogelijk. Alleen kan men in sommige gevallen het gebruik van enkelvuur boven salvovuur verkiezen. Tot die gevallen reken ik niet die, waarin op groote afstanden (boven 1200 M.) gevuid wordt door een troep, die zelf niet werkzaam wordt beschoten. Dan toch verliest het voornaamste, aan het salvovuur toegeschreven voordeel, nl. het in de hand houden van den troep, bijna alle beteekenis en is er m. i. geene reden om niet van de aan het enkelvuur verbonden voordeelen gebruik te maken.

Wèl wil ik aannemen, dat men zich andere omstandigheden kan denken, b. v. bij nachtgevechten of hinderlagen, waarin men aan salvoboven enkelvuur de voorkeur zoude geven, doch deze omstandigheden vormen in elk geval slechts uitzonderingen.

Het geringe voordeel, aangenomen dat het bestaat, in die uitzonderingsgevallen door gebruik van salvovuur te verkrijgen, weegt nu dunkt mij op verre na niet op tegen de nadeelen, aan het behoud dier vuursoort verbonden.

Beschikten wij over zooveel tijd en middelen voor de schietopleiding, dat daarvan na volledige oefening in het enkelvuur nog overig bleef, dan zou ik, hoewel aan ééne enkele vuursoort de voorkeur blijvende geven, minder bezwaar tegen het behoud van het salvovuur hebben. Voor het oogenblik echter is dat geval, dunkt mij, niet aanwezig. Wel moet volgens den Heer H. de tijdduur zich schikken naar den graad van geoefendheid dien men van de infanterie *moet* eischen, wil deze berekend zijn voor den arbeid, die haar wacht, — doch vermits er nog wel eenige tijd zal verlopen vóór die wensch wordt vervuld, komt het mij practischer voor rekening te houden met den oefentijd, die thans beschikbaar is of in de naaste toekomst beschikbaar zal zijn. M. i. kan

¹⁾ In verband met de sterkte en de aanvoering van een „Zug” zou ik hier met meer recht „peletonscommandant” kunnen stellen.

die tijd nog heel wat worden verlengd vóór daarvan overig blijft tot het beoefenen van salvovuur.

Op bladz. 555 vestigt de Heer H. de aandacht o. a. op eenige opstellen in buitenlandsche tijdschriften. Ik herinner mij niet in hoeverre ik van den inhoud dier opstellen kennis nam, doch meende het instellen van een onderzoek daarnaar te mogen nalaten op grond van de mededeeling van den Heer H., dat hij niet gaarne al het in die opstellen gezegde zou willen onderschrijven. Niet wetende wat de Heer H. wèl en wat hij niet onderschrijft, zou de lezing dier opstellen mij geene nadere toelichtingen van zijne beschouwingen kunnen verschaffen.

Tegenover de dezerzijds aangehaalde meening van den Luitenant-Kolonel REISNER, stelt de Heer H. het volgende gezegde van den Veldtuigmeester en Commandant van het 7^e Oostenrijksche korps, von WALDSTÄTTEN: „Die Salve ist vielfach ein disciplinäres Mittel; sie bringt alle Gewehre in richtigen Anschlag und wird bei geschulter Mannschaft ihre Wirkung nicht verfehlen.”

Over de waarde van het salyovuur als „disciplinäres Mittel” moge straks nog een enkel woord volgen; de juistheid der verklaring, dat bij het salvovuur alle geweren in den gewilden aanslag worden gebracht en dat het bij geoeffende manschappen zijne uitwerking niet mist, wil ik op gezag van genoemden Veldtuigmeester wel aannemen en in verband daarmede onderstellen, dat de kogels, die ik bij het uitvoeren van salvovuur meermalen op zeer korten afstand van den vurenden troep zag aanslaan, van „niet geschulte Mannschaft” afkomstig waren.

Het door den Heer H. voorts als „waarschuwing” aangeduide gezegde van den Heer von WALDSTÄTTEN: „Wer die Ausführbarkeit der Zugssalve negiert, der müsste den Beweis erbringen, ob er seinen Zug auf „Vorwärts” auch zum Aufstehen und Vorgehen bringen wird”, begrijp ik niet al te best. De mogelijkheid van een Zugssalvo is toch nog volstrekt niet aangetoond, wanneer een Zug op het betrekkelijk commando opstaat en vooruitrukt. Bovendien, wanneer de Duitsche schrijver, gelijk toch zeker zijne bedoeling zal geweest zijn, de mogelijkheid van zoodanig salvo heeft willen vergelijken met iets dat buiten allen twijfel staat, dan had zijne keuze gelukkiger kunnen zijn. De krijgsgeschiedenis leert ons toch, dat op het gevolg geven aan het commando voorwaarts niet in alle gevechtsomstandigheden onvoorwaardelijk mag worden gerekend.

Het door den Heer H. verwijzen naar buitenlandsche schrijvers geeft mij aanleiding hier even na te gaan in hoeverre hunne beschouwingen in de onderwerpelijke aangelegenheid van waarde kunnen zijn.

Om tot een besluit te kunnen geraken, omtrent de al of niet wensche-lijkheid der afschaffing van het salvovuur, heeft men m. i. de twee volgende, met elkander verband houdende, doch overigens op zichzelf staande vragen te beantwoorden:

1°. In welke gevallen is, voor een in de verschillende vuursoorten geoeffenden troep, het gebruik van salvovuur mogelijk en in welke van die gevallen verdient dit boven enkelvuur de voorkeur?

2°. Is het voordeel, in laatstbedoelde gevallen door het gebruik van salvovuur te verkrijgen, al of niet van zóó groot gewicht, dat het daardoor gerechtvaardigd wordt den troep in die vuursoort te oefenen ten koste van:

- a. de geoefendheid in het enkelvuur, dat te allen tijde *kan* en in de meeste en meest beslissende gevallen *moet* gebruikt worden, en
- b. de eenvoudigheid van het reglement?

De eerste vraag nu werd door een groot aantal schrijvers behandeld en tot hare beantwoording kunnen we de beschouwingen dier schrijvers, desgewenscht, natuurlijk raadplegen, doch diezelfde beschouwingen vermogen ons voor het beantwoorden der tweede vraag geen licht te verschaffen. Daartoe kunnen uit den aard der zaak alleen die opstellen dienen, welke bepaaldelijk de tweede vraag tot onderwerp hebben. Mij zijn zoodanige opstellen niet bekend en mochten ze werkelijk niet bestaan, dan zal bedoelde vraag, door hen, die haar der overweging waard achten, zonder buitenlandsche hulp moetén worden beantwoord.

Aangaande de waarde van het salvovuur als „disciplinäres Mittel” veroorloofde ik mij, als mijne meening te doen kennen, dat men te dezen opzichte oorzaak en gevolg allicht met elkander zou kunnen verwisselen, dat men toch alleen met een’ troep die in de hand van den aanvoerder *is* van salvovuur gebruik zal kunnen maken en dat ik dan ook, in het gevecht het bevel voerende over eene afdeeling die merkbaar uit de hand geraakte, liever zou trachten den daardoor ontstane toestand zooveel mogelijk te leiden, dan wel te pogen door het commandeeren van salvovuur den troep weer in de hand te krijgen, ook omdat bij de, onder die omstandigheden nog al waarschijnlijke, mislukking der salvo's de toestand niet zou verbeteren.

De Heer H. ziet daarentegen in het salvovuur wél het middel om den onrustig wordenden troep weder tot kalmte te brengen, zoodat er niet anders overblijft dan dit verschil van meening te constateeren, vermits geen van ons beiden de juistheid zijner opvatting in deze kan bewijzen.

Dit belet niet, dat ik gaarne de wenschelijkheid onderschrijf van het doen staken van het individueele vuur, wanneer dit, zooals de Heer H. zegt, „ausser Rand und Band” geraakt en dat ik volmondig toegeef, dat hij, die in zulke oogenblikken de zenuwachtigheid van allen kan beheerschen en kalmeeren, hoog moet staan. Ook hierom doet het mij zoozeer genoegen, dat de Heer H. met mij van meening is, dat het vuur niet door de groepscommandanten moet worden gecommandeerd, waardoor van hen ook niet zoo'n groot moreel overwicht behoeft te worden gevorderd.

Intusschen bespreekt de Heer H. nog het groepsgewijze salvovuur en in het bijzonder het daartegen door mij geopperde bezwaar, dat de groepscommandanten in vredetijd niet in het commandeeren van salvovuur kunnen worden geoefend. De opvatting van den Schrijver, dat de mededeeling van dit bezwaar aan zijne leerlingen eene confidentie

zoude zijn, laat ik gaarne voor zijne rekening. Met zijn oordeel dat het eene zeer belangrijke oefening is, dat de groepscommandanten zich bij het uitspreken der commando's *aan* en *vuur* naar elkander regelen, kan ik wel instemmen, doch uitsluitend op grond dat het reglement het groepsgewijze vuren voorschrijft. Om de vroeger reeds aangegeven redenen, acht ik bedoelde handelwijze, op zichzelf, een *zeer ernstig* nadeel.

Wat den Heer H. aanleiding heeft gegeven tot de opmerking: dat het baseeren van een reglement op de onkunde van het kader eene leer is, die hij niet gaarne zou huldigen, is mij onduidelijk gebleven. Hoewel ik niet geloof dat de Schrijver bij mij neiging tot zoodanige huldiging aanwezig acht, wil ik voor alle zekerheid mededeelen, dat naar mijne bescheidene meening bij de samenstelling van een reglement o. a. rekening behoort te worden gehouden met de geoefendheid, die men van het kader mag verwachten, en niet met die, welke men zou wenschen of zich zou kunnen voorstellen, dat het bezat. Met den besten wil zal men het m. i. niet zoover *kunnen* brengen, dat allen, die bestemd zijn om in oorlogstijd een groep aan te voeren, in tijd van vrede voldoende geoefend worden in het, met scherpe patronen, doen uitvoeren van meerdere vuursoorten.

Op dit gebrek aan oefening, waaraan het kader zelf geheel onschuldig is, doelde, naar ik mag aannemen, de Heer H., toen hij van de *onkunde* van het kader sprak.

Met het gezegde van den Schrijver: „moeilijk zal men toch ook aan de vuursoorten een would-be nationaal karakter willen geven,” stem ik volgaarne in. Ook ik heb een natuurlijke afkeer van al wat would-be is. Maar is hiermede gezegd, dat bij het reglementeeren der vuursoorten geene rekening zou moeten worden gehouden met de behoeften en met de toestanden, die bij verschillende natiën kunnen uiteenloopen? M. i. zeer zeker niet! Ook de Heer H. moet zich, dunkt mij, kunnen voorstellen dat een goed pleidooi, voor het behoud van het salvovuur voor *onze* Infanterie, nog geenszins een goed pleidooi zou kunnen heeten voor de invoering dier vuursoort bij onze Transvaalsche stamverwanten.

In het vorenstaande is getracht beknopt rekenschap te geven van de argumenten, door den Heer H. voor het behoud van salvovuur aangevoerd. Zooals den Lezer zal zijn gebleken heeft Schrijvers betoog niet kunnen uitwerken, dat de dezerzijdsche, zeer bescheidene meening, omtrent de wenschelijkheid van eene enkele vuursoort voor onze Infanterie, in eenig opzicht aan het wankelen is gebracht.

'S GRAVENHAGE, Oct. 1898.

L. J. H. HABBEMA.

Een gelukkig volk.

De menschen zijn tegenwoordig verbazend goed. De maatschappij in haar geheel is bijzonder humaan en vergoelijkend. De regeering laat zich beleedigen en bespotten in woord en geschrift, zonder als vroeger scherp terug te slaan met pijnbank of lettre de cachet.

Ieder mag vrijuit spreken over orders en instellingen, en van de daken preeken in oproerige taal.

Niet alleen de wreedheid is verdwenen, maar ook de strengheid. Wie door moord aan de maatschappij een leven ontsteelt, behoeft niet meer terug te betalen met het eigen leven en de lichaamsstraffen zijn afgeschaft.

Ook het individu is geneigd tot vergoelijken, tot het blijmoedig dekken met den liefdemantel. De brave burger huivert van het duel en het „oog om oog, tand om tand” is een barbaarsche leuze geworden.

Humaniteit is goed, maar zij mag niet ontaarden in zwakheid. Ook het recht op straf is een recht. Wie zich vergrijpt heeft meer recht zich te beklagen, dat hij niet gevonnisd werd, dan degeen, die uitmuntte, dat een belooning werd vergeten.

Het is gemakkelijker niet streng te wezen; de moderne predikant heeft het rustiger dan de groot-inquisiteur. De goedige commandant heeft weinig zorgen, maar wel veel soldaten, die slenteren langs de wegen, die te dom en vooral te zwak zijn te sneuvelen als een JAN HARING of in de lucht te vliegen als een VAN SPELJK.

Op het oogenblik heeten de recepten om een gelukkig volk te krijgen: verdeling van kapitaal; ruime vrijheid om alles te doen en te laten, wat het individu goed vindt; ontheffing van krijgsdienst; gemakkelijk verwerven van kennis; vermindering van arbeid; verzachting van straffen; ontheffing van de noodzakelijkheid te sparen; toedeeling van rechten; met andere woorden niets dan goedigheden.

Die goedigheid is verderfelijk. Goedige examinatoren brengen ezels in raadzalen; goedige rechters maken dieven tot moordenaren; goedige patroons maken werkstakers; goedige ouders bandelooze kinderen.

Een goedige regeering brengt verlies in kolonies; een goedige wetgeving maakt een misselijk volk.

Op den tegenwoordig betreden weg moet worden omgekeerd.

De staten ontstonden, doordat de menschen zich bij elkander voegden om gezamenlijk te werken en te strijden. Tegenwoordig gaat men aan-

nemen, dat de menschen alleen voor hun genoeg bij elkaar zijn. De plichten worden vergeten en alleen van hun rechten schreeuwen de velen, die als eenig recht op het leven kunnen aanvoeren, dat zij geboren werden.

Niet meer van den vroegen ochtend tot den laten avond met ijzeren hand en onbezweken volharding wordt er gewerkt om de lendenen te sterken en den arm te stalen, maar minder werk en hooger loon is de leus van velen, die zich met een oneigenlijken naam werkman noemen. Minder werk en meer loon zijn twee zaken, die elkander volgen als de dag en de nacht. Wie minder wil werken heeft meer leegen tijd, die met geld moet worden gekort. Door dien vrijen tijd ontstaan de leegloopers der groote steden, die 's avonds zwalken over de straten te midden van slecht licht en een bedorven atmosfeer.

Aan die leegloopers gaat de lust en de kracht tot werken ontbreken. Zoo daagt de tijd, dat de man onbekwaam wordt tot den arbeid; zoo volgt op den achturigen werkdag de zesurige.

Aan dien toestand van luiheid is de humaniteit, slecht begrepen, schuld. Denkende, soms voorgevende, tijd te geven voor godsdienstige, maatschappelijke of huishoudelijke werkzaamheden, opent zij den jammerweg van den lediggang. Aldus ontstaan verkwisting, dronkenschap en zedeloosheid, daarna verveling, ontevredenheid, armoede en oproer, maar bovenal lamlendigheid.

Rust is noodzakelijk, maar wie niet moe is, zal niet rusten. In het korte menschenleven moet de rust schaars wezen en wordt eerst dan op prijs gesteld. Wie veel rust wordt lui en zwak als HANNIBAL in Capua.

Het tegenwoordige stelsel vormt zwakke menschen. Physieke, maar vooral moreele zwakheid zijn de ergste kwalen.

Hoe hooger de mensch staat in eigen schatting en hoe krachtiger hij zich gevoelt, des te gelukkiger zal hij wezen. Alleen wie sterk is, zal de ontberingen en beproevingen met opgerichten hoofde dragen. Hem is het gegeven wakker van het leven hier beneden te kunnen scheiden als een edeldenkend ridder, die in alle gevaren zijn banier omhoog hield.

Zalig zijn zij, die vertrouwend gelooven van hun aardsehen kruistocht eenmaal rekenschap te kunnen geven voor Hoogen Rechter, maar ook hij, die gaat in den nevel, zal wandelen zonder het Licht van Boven, doch trouw aan zijn plicht; *Advienne que pourra.*

Dat hooge standpunt kan de man slechts bereiken door voortdurende inspanning, door geen bezwaren te ontwijken, maar door, waar deze zich voordoen, onverschrokken te strijden.

Dan zal hij eigen behoeften minder tellen en zijn egoïsme zal wijken. Dan wordt hij werkman in de hooge beteekenis en brengt zichzelf en zijn omgeving hooger.

Als zóó de vaders zijn, worden zóó de zonen.

Geen enkele arbeid zal hem onteeren, zelfs niet de geringste handenarbeid; integendeel, de arbeid verheft en adelt, mits hij gepaard ga met den vasten wil te geven, wat men kan.

Niet door het sluiten van Schiedam is het geneesmiddel te vinden, dat het volk zal redden van zijn zucht naar bedwelming. Het gebruikt den sterken drank, bewust of onbewust, om zijn ellende te vergeten, om levensvreugde te genieten. Wie dezen toestand wil verhelpen, moet niet den drank wegnemen, maar de ellende doen ophouden en levensvreugde geven.

Het eenige middel hiertoe is een gelukkig, arbeidzaam volk te maken, dat geen bedwelming noodig heeft.

Dit laatste te bereiken, moet het doel zijn van hen, die geroepen zijn te hervormen, maar dan moeten luiheid en zwakheid onverbiddelijk en streng worden aangepakt.

In veel werken is leniging te vinden voor maatschappelijke, zoowel als voor persoonlijke ellende. Daarom zullen reuzenwerken moeten worden ondernomen, woeste gronden ontgonnen, zeeën drooggelegd, werelden verbonden, onsterfelijke bouwwerken gewrocht. Daar zal de Staat het goed werken hoog moeten houden; onze oude gilden, onze tegenwoordige diploma's van hoefsmeden zijn behartigingswaardige voorbeelden.

Geëischt moet worden, dat ieder man, die in een stad woont, een vak verstaat en goed verstaat. Zoo zal de vakarbeid in eere komen, de trek der leegloopers naar de steden eindigen en het platteland tot bloei geraken.

Verderfelijk is het streven van den nacht een dag te maken, hierdoor verminderen gezondheid en werkkraft. Om geleidelijk dezen verkeerden toestand, geboren door kunstlicht en luiheid, te veranderen moeten publieke werkzaamheden vroeger beginnen, vermakelijkheden vroeger sluiten. Als er één heilzame belasting zou wezen, ware het die op het kunstlicht.

Volksspelen in den geest der Olympische, met prijzen en bekendmaking der overwinnaars, zullen beter werken dan accijnsen op gedistilleerd.

Die zijn verplichtingen niet nakomt door slecht werk te leveren, door zijn woning te verwaarloozen of zijn kinderen baldadigheden laat plegen, moet worden gestraft.

Maar het grootste werk besteede de Staat aan de opvoeding zijner kinderen, die moeten groeien in kracht, in snelheid van blik en in tegenwoordigheid van geest.

Veel lucht is voor menschen en kinderen noodig, daarom moeten lichaamsoefeningen in de buitenlucht nommer één wezen op de schoolprogramma's. Alles, wat een gewoon mensch niet noodig heeft, wordt verwezen naar hoogeschole. Aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde en talenkennis kunnen tot eenvoudiger vorm worden teruggebracht.

Noodig zijn flinke onderwijzers, mannen, die soldaat zijn geweest en in hun hart nog zijn. Zij alleen kunnen flinke mannen vormen, mannen, die wel mild weten te geven, maar ook zonder weifelen durven slaan.

Tot het bereiken van die flinkheid, tot de wedergeboorte onzer oude vlootvoogden, is de hedendaagsche sport, hoe goed ook, niet voldoende. Dit komt omdat haar machtige hefboomen ontbreken, het gevaar en de inspanning om te doen, wat men liever niet doet.

Het is niet gemakkelijk mannen te vormen in onze eeuw van bordjes met verboden toegang, van vormen en faciliteiten.

Gevallen zijn de wilde dieren, die den holbewoner hebben gemaakt tot moedig waker; en gebonden zijn de stroomen, die naast dooden ook helden maakten bij het reddingswerk.

Maar nooit gedaan zijn de hartstochten en driften der menschen en als de oorlog komt past het niet te huilen bij de lijken, maar te juichen met de levenden.

Strijd is noodig, strijd loutert. Uit vuur en verschrikking, uit smart en lijden komen weinigen te voorschijn, maar wie overblijven zijn mannen, gelijk aan de jonge Spartanen, waardig gekeurd te leven en te doen leven.

Daarom zou wereldvrede, een der grootste faciliteiten, dus tevens een der ergste rampen wezen, die der menschheid kon overkomen. De sufheid zou de kracht van den man vermoorden. Moed en doodsverachting zijn machtige deugden. Het nastreven van die deugden is een prikkel tot plichtsvervulling, die vuur brengt in het oog en staal in het bloed.

Geen mannen met adelaarsoogen en leeuwenharten zullen loopen met palmtakjes.

Werd vooropgesteld, dat de man moet arbeiden, dan heeft de maatschappij in hare legers het middel nog meer aan dien eisch tegemoet te komen.

Dat leger behoort te wezen de hoogste klasse der school, waar, in fysiek krachtig ontwikkelde knapen, mannendeugden worden gekweekt. Die school kost geen geld, maar is de bron van energie en daardoor van welvaart.

Afgescheiden van het oorlogsvraagstuk moet zelfs voor mannen, die het woord vaderlandsliefde nooit leerden begrijpen, algemeene, langdurige dienstplicht een noodzakelijkheid blijken. Sociale belangen en militaire belangen willen hetzelfde.

Geen enkel oeconoom kan geldelijke bezwaren zien in een dergelijke krijgsmacht. Wel is de jongelingschap gedurende haren dienst in vredes-tijd evenmin productief als de schooljeugd, maar, evenals bij de laatste, is het beter gedurende de dienstjaren het arbeidsvermogen te verhoo-gen om later van plichtgetrouwe mannen met rente het verlorene terug te krijgen.

Bovendien al dient de geheele weerbare jongelingschap, dan nog zijn er geen arbeidskrachten in de burgermaatschappij te weinig. Dan zullen misschien wel de werkeloozen moeten werken en de halfwerkers meer zich inspannen, maar dit is een zegen en geen ramp.

Bij het bezit van een groot leger zullen wel de belastingen stijgen, maar daardoor wordt geen kapitaal vernietigd. Voedsel, kleeding, huisvesting, soldij hebben die mannen toch noodig, of zij militair zijn of niet.

Duidelijk trouwens is 't, dat zelfs zeer hoge belastingen geen enkel bezwaar hebben mits de omloop van het geld in den Staat behoorlijk is geregeld. Als de rijksuitgaven grooter moeten worden, stijgen de

belastingen; daardoor wordt alleen de weg vergroot, dien het geld in een bepaald tijdsverloop aflegt. Dit laatste is het kenmerk van welvaart. Wie tien guldens heeft is rijk, mits hij iederen dag maar tien andere guldens bezit.

In het groote leger, dat wij wenschen, in die hoogere oefenschool moet de tucht streng en de dienst zwaar wezen. IJzeren officieren en strenge wetten zullen het volk maken.

Dan zal de tijd komen, dat het volk flink zal zijn. Dan zal het individu lichamelijk en geestelijk krachtig wezen en in die kracht vertrouwen. Een ieder zal zich bewust wezen, dat hij plichten heeft te vervullen en in de vervulling daarvan zijn geluk vinden.

Om dit te bereiken, moeten wij, kinderen uit slappe dagen, reusachtig ons inspannen en nu eindelijk eens niet praten, maar willen en doen.

B. E.

De aanvalsvorm der Infanterie.

In de September- en Octoberafleveringen van de „Rivista di Art. e Genio” komen van de hand van den Italiaanschen Generaal DEGIORGIS eenige beschouwingen voor over het vuur en den aanvalsvorm der infanterie. Al kan niet ontkend worden, dat de gevolgtrekkingen, waartoe de Schrijver geraakte, niet in alle opzichten zich kenmerken door de zoo gewenschte eenvoudigheid, zoo is toch het bewuste artikel alleszins eene aandachtige lezing waard, niet het minst, waar de Schr. zijne beschouwingen met eene rijke zaakkennis, gebaseerd op eene groote practische ervaring, voordraagt.

Als uitgangspunt werd gekozen het geweer M. 70/87, waarmee het grootste gedeelte der infanterie in het jaar 1895, toen de proeven genomen werden, nog bewapend was. Zonder nadere wijziging worden echter de uit deze proeven getrokken conclusiën ook voor het nieuwe vuurwapen geldend verklaard; waartegen, zooals na kennismaking met die proeven blijken zal, ook geen bezwaar kan bestaan.

Het gronddenkbeeld is, dat goed geoeffende infanterie, die de goede schutters gebruikt op de grootere afstanden en de minder bekwame achtereenvolgens op de kleinere, in minder tijd, met minder overspanning der zenuwen en met minder munitieverbruik en verliezen, grootere resultaten zal bereiken, dan eene infanterie, die succes verwacht van het gelijktijdig gebruik van vele geweren en van het verward dooreenschieten van goede, middelmatige en slechte schutters.

Salvovuur acht de Schr. slechts mogelijk bij zeer gedisciplineerde troepen, goed in de hand van den aanvoerder, die wederkeerig een volkomen vertrouwen heeft op zijne ondergeschikten. Maar met jonge soldaten, of met aanvoerders aan den troep onbekend, of die de noodige kalmte missen, wordt het salvovuur moeielijk uitvoerbaar geacht, daar het weldra ontaarden zal in individueel vuur met beperkte uitwerking.

Op een langzaam tirailleurvuur valt onder goed gevoed vijandelijk vuur evenmin te rekenen; zulks zal spoedig overgaan in een overhaast vuur. Om dit nu te voorkomen wil Schr., van huis uit, aan elken schutter, die in de vuurlinie gebracht wordt en daar dus meer blootgesteld is, dan vlak ter aarde liggende, toestaan zijn wapen steeds te gebruiken tot het maximum der werking, dat elke soldaat in het bijzonder er mede kan behalen. Die maximum-uitwerking wordt verkregen bij eene vuursnelheid, welke voor verschillende schutters, al naar gelang der geoeffendheid, verschillend uitvalt. De schietoefeningen moeten nu bij den soldaat

de gewoonte aankweken steeds te vuren met die snelheid, welke door de eigen vaardigheid vergund wordt en aan de uitwerking niet te kort doet.

De schutters worden naar gelang van hunne bekwaamheid gebruikt; de beste op de grootere afstanden en opvolgend de middelmatige en de slechte. Hiertoe moeten zij in klassen worden ingedeeld, terwijl in elke sectie ¹⁾ de manschappen van elke klasse één groep vormen.

Om een voorbeeld te stellen verdeelt Schr. de 182 soldaten ²⁾ der Italiaansche compagnie in:

32 uitstekende,
29 zeer goede,
36 goede,
32 middelmatige,
27 onvoldoende en
26 slechte schutters,

eene indeeling, gebaseerd op het eerste „tiro di classificazione” bij 8 regimenten infanterie en 1 regiment bersaglieri, in gevolge het voorschrift van 1894. De uitkomsten zijn in onderstaande tabel verzameld.

OEFENINGEN.	Op 100 schutters gemiddeld:					
	slechte	onvoldoende	middelmatige	goede	zeer goede	uitstekende
<i>2^e Oefening</i> : individueel vuur, 6 schoten, geknield, verdwijnend doel.....	20.20	18.00	20.80	18.16	11.60	11.24
aantal treffers.....	0	1	2	3	4	5-6
<i>3^e Oefening</i> : 60' snelvuur, gekn., bajonet op, aantal sch. onbeperkt, aantal treffers.....	9.23	14.57	18.15	27.60	17.14	13.31
	0-1	2-3	4-5	6.7-8	9-10	meer dan 10
<i>4^e Oefening</i> : houding naar keuze, 6 sch. gewoon individueel vuur, aantal treffers.....	6.55	7.50	11.45	16.80	23.25	34.45
	0-1	2	3	4	5	6
<i>5^e Oefening</i> : liggend, 30' snelv., bajonet op, aantal sch. onbeperkt, aantal treffers.....	19.47	19.17	20.75	17.25	12.13	11.23
(Afstanden en doelen niet vermeld).	0-1	2	3	4	5	meer dan 5
Gemiddeld...	13.8625	14.81	17.7875	19.9525	16.03	17.5575

¹⁾ De Italiaansche compagnie heeft 4 plotoni (sectiën) en 16 squadre (groepen).

²⁾ De samenstelling is als volgt:

1 fourier,	8 sapeurs,
1 korporaal-majoor van administr.,	22 patroonranseldragers,
8 sergeanten,	4 hoornblazers,
4 korporaal-majours,	182 soldaten.
20 korporaals,	

Eene nieuwe normaal indeeling der compagnie is nu door den Schr. ontworpen, die eenerzijds op vorenstaande klassenindeeling is gebaseerd en anderzijds rekening houdt met de voorkeur aan de flankformatie toegekend. Deze lijdt, zoowel in infanterie- als in artillerievuur, bij goed gekozen veiligheidsintervallen tusschen de afdeelingen, minder verliezen dan de formatie in front.

De gekozen normaalopstelling voor de compagnie is dan ook de colonne met sectiën uit de flank, terwijl in elke sectie de groepen in colonne met eenen naast elkander zijn geplaatst. Deze opstelling leent zich tot elke gewilde beweging, waarbij de elementaire bewegingen met tweeën en vieren echter wegvallen.

De Schr. stelt zich voor, hoe de compagnie door het vuur van zes der groepen, bestaande uit uitstekende, zeer goede en goede schutters, over de middelbare afstanden wordt gebracht.

Voor de groep is de normaalopstelling en marschvorm de colonne met eenen, de manschappen scherp gedekt op voorman. Om te vuren wordt halt gehouden en wérpt de groep zich neder, terwijl enkele schutters vooruitsnellen, met hunne maximum-vuursnelheid een opgegeven aantal houders verschieten en daarna het vuur staken; andere schutters gaan 50—60 M. verder en openen daar het vuur; de groep volgt in den looppas en neemt de eerste schutters, nadat deze hunnen patronenvoorraad uit de patroonransels hebben aangevuld, weder op.

Rekenende op 2—5 schutters op elken vuurafstand en op eene grootte van den sprong van 50—60 M., varieert het aantal schoten per groep en per minuut van 22—61, wanneer elk schutter van 3—6 houders (à 6 patronen) verschiet. Daarbij wordt gerekend op 1 schot in 4 seconden.

De inhoud van een patroonransel is in 3—5' verbruikt, zoodat, met het oog op verwisseling der ledige bij de ondersteuningsgroepen, deze hoogstens op 225—380 M. (3—5' heen en weer) moeten volgen. ¹⁾

De beweging en het vuur der enkele groep vormen den grondslag voor het optreden der hoogere eenheden.

De intervallen tusschen de groepen veranderen met den afstand en worden beheerscht door de spreiding van het vijandelijke vuur. Schr. geeft de volgende opgave van zijdelingsche afwijkingen, die zijn afgeleid uit talrijke proeven met afdeelingen, samengesteld uit schutters van middelbare bekwaamheid (gezamenlijke vuren, snelheid 6 schoten per minuut, geweer M. 91).

¹⁾ Patronen volgens Schr. in de groep beschikbaar :

14 soldaten en korporaals	162 × 14.....	= 2268 patronen.
1 sergeant..	= 126 „
2 ransels (12 pakjes à 3 houders à 6 patr., 12 houders à 6 patronen) × 2	= 576 „
		2970 patronen

of meer dan 200 per schutter.

Milit. Spect. '99.

afstand,	afw. in passen,	afstand,	afw. in passen,	afstand,	afw. in passen.
450 M.	$5\frac{1}{2}$	1100 M.	$11\frac{1}{3}$	1700 M.	$19\frac{3}{4}$
600 "	7	1200 "	$12\frac{1}{2}$	1800 "	22
700 "	$7\frac{2}{3}$	1300 "	$13\frac{1}{2}$	1900 "	25
800 "	$8\frac{1}{2}$	1400 "	$14\frac{3}{4}$	2000 "	$28\frac{2}{3}$
900 "	$9\frac{1}{2}$	1500 "	$16\frac{1}{4}$		
1000 "	$10\frac{1}{3}$	1600 "	18		

De daaruit afgeleide navolgende veiligheidsintervallen zouden tevens voldoende zijn in GKT.-vuur.

30 passen op 2000 M.		12 passen op 1100 M.	
28	" " 1900 "	11	" " 1000 "
25	" " 1800 "	10	" " 900 "
24	" " 1700 "	9	" " 800 "
21	" " 1600 "	8	" " 700 "
18	" " 1500 "	7	" " 600 "
16	" " 1400 "	6	" " 450 "
15	" " 1300 "	6	" " 400 "
13	" " 1200 "	5	" " 275 "

De aanval eener compagnie moet dus als volgt worden gedacht. Aannemende eene normale frontuitbreiding van 100 M., marcheeren de sectiën op b.v. 2000 M. met 25 M. interval; tusschen 1300 en 1200 M. wordt de formatie aangenomen op twee liniën op 300—400 M. afstand, waarvan de voorste, in groepen opgelost, met het afnemen van den afstand en dus ook van de veiligheidsintervallen, door groepen uit de ondersteuningslinie versterkt wordt. Het sprongsgewijze voorwaarts gaan der groepen geschiedt wel in verband, doch niet gelijktijdig, ten einde de kwetsbaarheid te verminderen.

Als groot voordeel zijner methode, dat vooral gaat spreken bij de grootere eenheden, noemt Schr. de elasticiteit, die eenerzijds vergunt met weinig troepen groote frontuitbreiding te bezetten, anderzijds gelegenheid biedt bij beperkte frontontwikkeling, op het beslissende oogenblik, per strekkenden Meter frontbreedte, met minder verliezen eene veel grootere macht te ontwikkelen, dan bij het bestaande systeem van voorwaarts gaan mogelijk is. Bij den aanval van het bataljon en in meerdere mate bij dien van het regiment veroorlooft die meerdere elasticiteit aan verschillende afdelingen van hetzelfde gevechtsfront verschillende breedte-uitbreiding toe te wijzen.

Nog acht Schr. de verzekerde inwerking van het commando een belangrijk voordeel zijner methode.

Om een denkbeeld te kunnen vormen van de eenvoudigheid der methode, wordt medegedeeld, hoe eene uit verschillende compagnieën samengestelde oorlogsterke compagnie, na enkele uren voorbereiding, op uitstekende wijze het stelsel in toepassing bracht.

Met bijzondere zorg is de trefbaarheid der voorgestelde formatie onderzocht, zooveel mogelijk aan de hand van schietproeven, aan welke de voorrang wordt toegekend boven de berekening, die evenwel, bij

gebrek aan beter, ter bepaling van de trefbaarheid in artillerievuur te hulp wordt geroepen.

Uitgaande van het Italiaansche veldkanon van 9 cM., werden voor verschillende afstanden de trefbare oppervlakken voor de nieuwe en voor de reglementaire formatie van de groep berekend, om hieruit en uit de in de schootstafel vermelde trefferdichtheid der GKT. te komen tot het aantal te verwachten treffers. Aldus komt Schr. tot de gevolgtrekking, dat de reglementaire formatie eene 2 à $4\frac{1}{2}$ maal zoo groote trefbaarheid bezit, als de voorgestelde opstelling met eenen uit de flank bij spaarzame schutterontwikkeling.

In 1895 werden gedurende de schietoefeningen met het geweer M^{70/87} nauwkeurige proeven genomen omtrent de trefbaarheid der nieuwe formatie. Op afstanden van 1400, 1000, 800, 700, 600, 500 en 400 M. werd, telkens door twee compagnieën onder dezelfde omstandigheden, (onmiddellijk na elkander) vergeleekend gevraagd tegen de reglementaire en tegen de flankformatie. De doelen, waarvan de nadere beschrijving hieronder volgt, bestonden elk uit 96 schijfbeelden, voorstellende 2 sectiën infanterie.

Onafgebroken voorwaartsche beweging.

- I.¹⁾ De sectiën op 6 × in colonne.
- II. Id. uit de flank met vieren op 35 × interval.
- III. Eene sectie in tirailleurlinie; de andere op 150 M. gesloten als ondersteuningstroep volgende.
- IV. Drie groepen op 25 × interval in voorste linie; 5 groepen sectiesgewijze aaneengesloten op 35 × interval en 150 M. achter de voorste linie volgende.
- V. Als sub III, doch de afstand 200 M.
- VI. Vier groepen op 16 × interval in voorste linie en 4 op 16 × interval als ondersteuningstroep op 150 M. achter de voorste linie.

Het vuur wordt geopend.

- VII. Eene sectie tirailleurs gekniel; eene sectie als ondersteuningstroep op 150 M. er achter liggende.
- VIII. Zes groepen in voorste linie, elk met 4 geknielde schutters; de overige manschappen op 45 M. daarachter liggende. Intervallen 10 ×. Twee ondersteuningsgroepen op 16 × interval 150 M. daarachter liggende.

Voorwaartsche sprong voor het geheel.

- IX. De beide sectiën, geheel verspreid, springen voorwaarts.
- X. Zes groepen op 10 × interval in voorste linie; per groep 4 man liggende; de 8 overige 70 M. vooruit springende. Twee ondersteuningsgroepen op 16 × interval en op 80 M. achter springen voorwaarts.

¹⁾ De oneven cijfers hebben betrekking op de reglementaire, de even op de flankformatie. Het aantal schijfbeelden, voorstellende staande, knielende en liggende manschappen, was bij beide formaties steeds hetzelfde.

Het vuur heropend.

- XI. Alle tirailleurs geknield.
 XII. Alle groepen in voorste linie op $10 \times$ interval; 4 schutters per groep geknield; de overige op $8-50 \times$ liggende er achter.
Voorwaartsche sprong voor het geheel.
 XIII. De tirailleurlinie springt voorwaarts.
 XIV. Alle groepen op $7 \times$ interval springen voorwaarts; 8 man uit de flank, 4 man liggende op $40 \times$ er achter.

Bij de flankformatie stonden de schijfbeelden scherp gedekt in de richting van het invallende vuur op 1.20 M. afstand, zoodat meerdere door een zelfden kogel konden worden doorboord (tot 8 toe), wat bij de reglementaire formatie geheel was uitgesloten. Met groote nauwgezetheid echter werd de loop van elken kogel door de flankformatie heen gevolgd, zoodat met juistheid het aantal treffers kon worden nagegaan, wanneer de kogels onmiddellijk bij het eerste treffen zouden zijn blijven steken. Rekening houdende met de groote doorslagkracht der hedendaagsche geweerkogels bij levende doelen, moet het voor de

Afstand M.	Aantal geweren.	Duur en aard van het vuur.	Verschoten patr.		Doelen.	% treffers op:			% getr. schijven.	
			Regl. formatie.	Flankformatie.		Regl. formatie.	Flankformatie.	Waar- genomen.	bij da- delijk steken blijven.	Regl. formatie.
1400	58	70' salvo- vuur.	186	342	I en II.	1.1	0.6		2.0	2.0
	58	id.	411	329		0.0	1.5		0.0	3.1
	20 M 91	id.	115	113		30.0	11.5		29.0	11.4
1000	52	70' tir. vuur.	453	461	III en IV.	11.0	1.3		32.3	6.2
	20 M 91	id.	114	111		18.4	7.2		17.7	6.2
800	56	70' repeteer- vuur.	910	946	V en VI.	13.4	3.7		44.8	18.7
700	55	2' langzaam	493	495	VII en VIII.	28.0	12.5		31.2	24.0
	53	tir. vuur.	473	477		21.7	11.7		28.1	24.0
600	54	70' salvo- vuur.	454	444	IX en X.	37.6	18.4	10.0	47.9	32.3
	50	70' tir. vuur.	444	447		37.8	20.8	7.4	34.3	35.4
500	48	70' tirail.	432	432	XI en XII.	15.0	11.1	10.0	27.2	28.1
	56	vuur.	503	502		19.0	12.5	12.5	33.3	23.0
400	53	70' repeteer- vuur.	472	469	XIII en XIV.	20.3	19.4	7.7	43.8	51.0
	46	vuur.	411	399		28.4	20.3	10.5	36.4	41.6

practijk waarschijnlijke aantal treffers dus liggen tusschen het kleinste berekende en het grootste waargenomen aantal treffers.

De uitkomsten der schietproeven zijn in vorenstaande tabel verzameld.

Op grond van de in de 7^{de} en 8^{ste} (9^{de}) kolom vermelde uitkomsten, is Schr.'s oordeel zeer ten voordeele der flankformatie.

Uit het totaal aantal treffers op beide formaties verkregen, komt hij tot de bepaling van de verhouding in kwetsbaarheid, die voor den reglementairen aanvalsvorm 2.5 maal zoo groot zou zijn als voor de flankformatie, waarbij in het oog moet worden gehouden, dat door het niet gelijktijdig voorwaarts springen van alle groepen, zooals bij de proeven was verondersteld, het voordeel der laatste formatie in de practijk nog meer zou uitkomen.

De meerdere kwetsbaarheid in echarpeerend vuur wordt wel erkend, doch binnen enge grenzen, vooral in verband met het kleine doel, dat de liggende groep aanbiedt.

Nog bepaalt Schr. de intensiteit van het vuur, dat de groep bij de aangenomene spaarzame schutterontwikkeling kan afgeven. De bereikbare vuursnelheid wordt daartoe vastgesteld, op grond van de ondervolgende gegevens, vormende gemiddelden van de schietuitkomsten bij 24 met het geweer M. 91 bewapende compagnieën.

Aard van het vuur.	De schijf werd getroffen door % schutters:							
	meer dan							
	6 × (a)	6 × (b)	5 × (c)	4 × (d)	3 × (e)	2 × (f)	1 × (g)	0 × (h)
Snelyuur op 300 M., gedurende 30'	4.75	10.26	10.61	15.81	16.42	16.82	9.91	15.42
Zes schoten indiv.-vuur op 450 M.	—	5.90	8.50	12.30	8.05	19.55	10.30	25.40
Zes schoten indiv.-vuur op 600 M.	—	3.37	6.68	9.30	13.31	21.94	17.05	28.35

Aan de manschappen, behoorende tot de rubrieken a—c, wordt eene vuursnelheid toegekend van 18 schoten, aan die, behoorende tot d en e van 16, tot f en g van 14 en tot h van 12 schoten per minuut, zijnde deze dan de vuursnelheden, die voor elke categorie van geoefendheid de maximum-uitwerking zouden beloven, zonder dat dus aan uitwerking werd tekort gedaan.

Schr.'s denkbeelden over schietopleiding hangen nauw samen met zijne hiervoren in het kort weergegeven beschouwingen. Alles moet er naar streven de individueele bekwaamheid hoog op te voeren, om den schutter te gewennen aan het behalen van eene maximum-uitwerking in een minimum-tijd. De gezamenlijke oefeningen vallen weg, althans in sectie- en compagniesverband; de schietopleiding eindigt in de groep. Of Schr. er in zou kunnen slagen met 138 patronen per schietjaar, zoo-

als hij noodig oordeelt, ¹⁾ de schietvaardigheid in den troep vast te leggen, die hij bereiken wil, zal ongetwijfeld voor velen een vraagpunt blijven. Goed leeren schieten vereischt reeds veel tijd, veel zorg en natuurlijk veel patronen; goed en vlug leeren schieten verhoogt die eischen voorzeker in niet geringe mate.

Trouwens bij aandachtige lezing van Schr.'s denkbeelden moet meermalen twijfel rijzen aan de mogelijkheid of wenschelijkheid ze te verwezenlijken. Ongetwijfeld berust de theorie van het vuur op goede grondslagen. Door achtereenvolgens de schutters in te zetten, naar gelang van hunne geoefendheid en den afstand, wordt op voordeelige wijze partij getrokken van het kapitaal, dat door eene zorgvuldige tijdroovende schietopleiding in vreedetijd in den troep is vastgelegd. Ook zal het denkbeeld, om den schutter, zoolang hij blootgesteld is in de vuurstelling, zich krachtig te doen weren, bij velen ingang vinden, te meer, waar het snellere vuur van de vurende manschappen weder mogelijk maakt hun aantal te verkleinen. Dat de Schr. de grenzen van het bereikbare gaat overschrijden door vuursnelheden van 12—18 gerichte schoten per minuut als norm aan te nemen, moet echter welhaast zeker zijn.

De geringere kwetsbaarheid der flankformatie, meer in het bijzonder op de kleine afstanden, wil ons voorkomen nog geenszins eene uitgemaakte zaak te zijn. Schr. begaat toch, naar onze meening, de fout zijn uitspraak te baseeren op de vergelijking van de $\%$ aantallen treffers, die wel een maatstaf vormen voor de trefbaarheid, maar niet voor de kwetsbaarheid der formatie; deze wordt beheerscht door het $\%$ aantal getroffen schijven. Bezien we nu in de tabel der schietuitkomsten de 10^{de} en 11^{de} kolom, die we berekenden uit het door Schr. vermelde totaal aantal getroffen schijven, dan blijkt reeds, dat van 600 M. af de flankformatie qua kwetsbaarheid in het nadeel geraakt. Daarbij moet echter in het oog gehouden worden, dat daadwerkelijk het aantal getroffen beelden kleiner zou uitvallen, omdat de doorslagskracht der kogels tegen schijfbeelden eene veel grootere is dan tegen levende doelen. Hoewel dan ook de 10^{de} en 11^{de} kolom geenszins geacht mogen worden een zuivere maatstaf te zijn voor de vergelijking der kwetsbaarheid, zoo doen ze niettemin twijfel rijzen aan de bruikbaarheid der nieuwe formatie op de kleine afstanden.

Dat de voorgestane aanvalswijze op het punt van doorenmengen der afdeelingen, van elasticiteit in de uitbreiding der gevechtsfronten, voordeelen kan hebben, valt niet te ontkennen, doch die voordeelen worden niet bereikt, dan ten koste van een belangrijk offer aan eenvoudigheid, die de bestaande tirailleurontwikkeling kenmerkt. De vraag dringt zich op, of Schr.'s methode niet te veel rekening houdt met vredestoestanden, waarbij elke groep steeds onder onmiddellijk toezicht van een meerdere blijft, die het telkens vooruitgrijpen der schutters,

¹⁾ Het officieel toegestane aantal zou 135 bedragen.

den scherp gedekten marsch op voorman, het uitreiken van de patronen uit de ransels, het juiste munitieverbruik door de vurende manschappen, enz., steeds kan bevelen en controleeren. Doch denken we ons den tegenwoordigen infanterie-aanval over goed onder vuur genomen terreinen, waarbij compagnieën weldra tot sectiën zullen samensmelten, waarbij de leiding in de vuurlinie ophoudt door de talrijke verliezen aan kader, waarbij het rollend geweervuur den aanvoerder belet zich anders dan door de tirailleurfluit verstaanbaar te maken, waarbij slechts één commando denkbaar is, het „voorwaarts”, dat de in de vuurlinie gebrachte ondersteuningsafdeelingen aan de tirailleurs opdringen, die ze in hun aanloop medeslepen, dan rijst de vraag, wat er overblijven zal van Schr.'s methode. Men moet toegeven, dat de invloed van het commandowoord bij den aangeduiden marschvorm van de groep zich beter zal doen gelden, dan bij algeheele verspreiding der schutters, maar het wil ons voorkomen, dat van dit voordeel een gebruik is gemaakt, dat eene miskenning in zich sluit van den waren aard van den infanterie-aanval.

Al is ons oordeel over Schr.'s voorstellen ook niet gunstig, toch meenden we, dat zij eene korte vermelding in dit tijdschrift overwaard waren, niet het minst, omdat zij een pleidooi vormen voor de groote voordeelen van het juistheidsvuur en talrijke kleine gegevens over infanterievuur tot ons overbrachten.

T.

Het ontwerp-wachtfort voor de Stelling van Amsterdam.

Wachtforten voor de Stelling van Amsterdam. Een woord van verweer, door Jhr. L. M. A. VON SCHMID, Eerste-Luitenant der Jagers. *Haarlem*, DE ERVEN LOOSJES, 1898.

Wij hebben altijd gemeend, dat het eene zeer gelukkige gedachte van den Kapitein MIJSBERG was om door de verschillende vragen, gesteld in de 10^e Afl. van den 66^{sten} jaargang van dit Tijdschrift, den Luitenant VON SCHMID te nopen de denkbeelden, waarvan hij zich in verschillende brochures een zoo ijverig voorstander betoond had, in een fort-ontwerp te belichamen. Wel waren in die brochures verschillende mededeelingen omtrent de inrichting der wachtforten gedaan, doch deze waren — afgescheiden van de algemeene beginselen, welke bij die inrichting gehuldigd werden en waaromtrent blijkens de kolommen van dit Tijdschrift zeer goed van gedachten gewisseld kon worden — zoo algemeen gesteld, dat het menigeen niet mocht gelukken zich eene duidelijke voorstelling te maken van het fort, zooals het werkelijk door den ontwerper bedoeld werd, ja zelfs meermalen twijfel rees of een naar die gegevens geconstrueerd fort, dien naam wel zou mogen verdienen.

Bovendien had deze wijze van behandeling o. i. nog een groot voordeel en wel dat de Heer v. S. daarbij het terrein der algemeenheden zou moeten verlaten en een zoo scherp omlinjnde voorstelling zou moeten geven van 't fort, *dat hem bij zijne voorstellen voor oogen gestaan had*, dat voor verschil van opvatting of van uitleg geen ruimte zou overblijven. Werd nu dit ontwerp door bekwame hand — i. c. den Kapitein MIJSBERG — ontleed en beoordeeld, dan zou daaruit tweeërlei voordeel kunnen ontstaan: 1^e dat een ieder zich kon overtuigen van de meerdere of mindere houdbaarheid van des Heeren v. S' denkbeelden, wanneer zij in practijk gebracht werden; 2^e dat dien Heer c. q. duidelijk en op eene wijze, welke voor zelfmisleiding en zelfoverschatting geen plaats openliet, de fouten in zijn ontwerp konden worden aangetoond en dus voor hem de weg tot herziening zijner denkbeelden zou worden opengesteld.

Wij gelooven, dat in beide opzichten de door ons verwachte uitkomst bereikt is; voor het laatst aangevoerde argument pleit o. i. althans overtuigend het artikel over Penningsveer en Liebrug in de September-afl. van de *Vragen des Tijds*. Doch hierover later, ter plaatse waar zulks behoort.

Hoe dit zij, de Kapitein M. vroeg een ontwerp van het type wachtfort dat den Heer v. S., bij het neerschrijven zijner denkbeelden, voor den geest gestaan had en de laatste gaf dit ¹⁾, ja, gaf het zelfs met groote bereidwilligheid, was voor de ontvangen uitnoodiging ten zeerste dankbaar en greep gretig de gelegenheid aan om omtrent *het wachtfort voor de Stelling van Amsterdam* ²⁾ de verlangde nadere inlichtingen te geven (Wachtforten, enz. Gevraagde inlichtingen en schetsen, blz. 1).

Nadat intusschen de beoordeeling van het wachtfort-ontwerp van de hand van den Kapitein M. verschenen is en daarin, zonder de minste terughoudendheid, is aangetoond, hoe weinig dat ontwerp beantwoordt aan de eischen, welke men aan elk fort moet stellen, opdat het aan de bestemming, waarmede het gebouwd werd, zal kunnen voldoen, ziet de Heer v. S. de zaak gansch anders in dan te voren. Hij acht thans den strijd, door den Kapitein M. aangebonden, *een strijd van kleine middelen* ²⁾ (Wachtforten, enz. Een woord van verweer, blz. 31).

Nu is dit gansch en al een quaestie van waardeering, doch al kunnen wij niet altijd met den Heer v. S. instemmen, wij zijn geneigd die uitspraak in dien gunstigen zin te onderschrijven, dat de Kapitein M., in stede van zich er met groote woorden af te maken, zich de moeite gaf om aan de hand van dat ontwerp nog eens de meest elementaire, doodeenvoudige begrippen van versterkingskunst met den Heer v. S. te bespreken en het ontwerp stuk voor stuk te ontleden. Was het zijne schuld, dat dit ontwerp daarbij zoozeer uitgekleeft moest worden, dat het in al zijne deerniswekkende naaktheid tentoongesteld werd?

Doch in dien zin sprak de Heer v. S. de bovenaangehaalde woorden niet. Bij hem stonden „de kleine middelen” van den Kapitein M. tegenover de (niet medegedeelde en daarom voor den lezer hoogst belangwekkende) verklaringen van anderen, „die met meer ter zake dienende kennis en met ruimer blik geoordeeld hebben”.

Nu moet men niet gelooven, dat wij ons de voorkeur van den Heer v. S. niet voorstellen kunnen en dat wij niet volkomen begrijpen hoeveel aangenamer het hem is, wanneer zij, die van zijne geschriften kennis nemen, over niet meer kennis beschikken, dan door hem ter zake dienende geacht wordt, en een zoo ruimen, zoo veel omvattenden blik hebben, dat zij het wachtfort met al zijne onvolkomenheden door pure uitgebreidheid van horizon niet eens zien.

Zoo kunnen wij ons uitstekend verklaren, dat de Heer KERDIJK een man naar zijn hart is, dat hij hem den eerepalm toekent en dat — hing het slechts van hem af — hij den Heer KERDIJK minstens tot Directeur-Generaal van Fortificatiën benoemde.

¹⁾ Hoewel ons die brochure niet ter aankondiging werd gezonden, hebben wij aan het verzoek om eene recensie te geven van het onderwerpelijk geschrift voldaan, omdat de brochure van den Kapitein M. in dit Tijdschrift aangekondigd werd en dus aan een woord van verweer daartegen mede een zeker recht op bespreking kon worden toegekend.

²⁾ Wij cursiveeren.

Verklaarde de Heer KERDIJK toch niet in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op 21 Dec. II.: „Kennis heb ik „genomen van de literatuur, en ook opgevangen buitenlandsche stemmen ¹⁾; stemmen, die wijzend in de richting van wachtforten van te „meer beteekenis zijn, omdat het zwakke punt van die forten, de ver- „plichte aflossing, stellig bedenklijker ²⁾ is in hooger terrein — waarin „de vijand loopgraven kan maken om van daaruit den toegang tot het „fort van den achterkant voor den verdediger te belemmeren — dan „in onze lage terreinen”; en zeide dezelfde Heer KERDIJK later niet: „Niet alleen het tijdschriftartikel, waaruit de Minister een en ander „aanhaalde, heb ik gelezen; ik heb ook met aandacht bestudeerd de „reeks van geschriften, door Luitenant v. S. aan het onderwerp gewijd, „behelzende niet alleen een uiteenzetting en toelichting van eigen denk- „beelden, maar ook een weerlegging van allen die hem aanvielen”.

Geeft het eerste citaat geen blijk van ter zake dienende kennis en het laatste geen overtuigend bewijs van ruimen blik, doordien de Heer KERDIJK daarin met zooveel woorden te verstaan geeft — wij kunnen er althans niets anders uit lezen — dan dat hij geen kennis nam van de reeks van geschriften, die een critiek op de voorstellen van den Heer v. S. inhielden. Bleek niet dezelfde ruimte van blik uit het feit, dat de Heer KERDIJK zelfs de meest deskundigen niet in staat achtte „de puntjes op de i's te zetten en vruchtbaar te debatteeren over de nu mondeling door den M. v. O. verstrekte inlichtingen”, die — uiterst begrijpelijk gesteld — niet veel anders inhielden en niet veel anders inhouden konden, dan hetgeen de critiek in antwoord op de geschriften van den Heer v. S. als bezwaren tegen de wachtforten reeds sinds geruimen tijd gepubliceerd heeft.

Neen, tegen die voorkeur van den Heer v. S. hebben wij geen bezwaar; ook niet tegen het blijk geven hoe pijnlijk het hem heeft aangedaan zijn wachtfort daar te zien staan: ontdaan van alle opgeschroefde omkleedingen, naakt, onbeholpen en onbruikbaar; ook niet dat hij, hoe overtuigend de critiek ook moge wezen, blijft strijden voor wat hij eens *gezegd* heeft — wij zijn daaraan gewoon —, maar wel hebben wij bezwaar en zeer ernstig bezwaar tegen twee zaken en wel: 1^o den toon van zijn

¹⁾ Zeker ook v. LÖBELL, 1896, waar deze van: „De Permanente Inrichting van de Stelling van Amsterdam” op blz. 407 zegt: „Der Verfasser (De Heer „v. S.) beweist hierin eine ungenügende Kenntniz der gegen die Beton- und „Panzerbauten im Auslande ausgeführten Schieszversuche und ein auffallend „geringes Zutrauen zu den militärischen Tugenden seiner Landsleute”.

Of id. 1897, bl. 419, waar de opsomming der bezwaren, aan het Wachtfort verbonden, besloten wordt met de woorden: „so kann man der niederländi- „schen Kritik nur zustimmen, dasz derartige mit minimalen Mitteln hergestellte „Werke als zuverlässige Stützpunkte einer Gürtellinie nicht angesehen wer- „den können.”

²⁾ Dus toch bedenkelijk.

geschrift en 2^o de wijze, waarop hij aan de consequentie van zijn eigen daden tracht te ontkomen. En over die twee zaken wenschen wij, alvorens tot het verweer zelf over te gaan, een paar woorden te zeggen.

De toon, welke de Heer v. S. in dit geschrift aanneemt, is de superlatief van hetgeen wij van hem gewoon zijn, weshalve wij dan ook niet aarzelen dien te kenschetsen als in strijd met die wijze van debatteeren, welke tot dusverre onder officieren gebruikelijk was, en op welker handhaving diensvolgens een ieder mocht rekenen, die zich met een officier in debat begaf. Zoo bezigt de Heer v. S. woorden, waarbij hij geheel uit het oog verliest tegen wien hij die woorden richt (zie bijv. blz. 13, 18, 21); zoo maakt hij gebruik van dien insinueerenden toon, welke zijne kracht zoekt in het stellen van eene voor den tegenstander onaangenaam bedoelde vraag, om daarop dadelijk te laten volgen: „ziedaar een vraag, „die ik niet beantwoorden wil en die ik zelfs ongaarne zou stellen”; zoo *poogt* hij — alsof dit met de zaak iets te maken had — dengene, die hem in een zaakrijk debat op de meest wellevende wijze behandeld heeft, in zijn ambtelijk prestige te schaden; *poogt* zeggen wij met nadruk, omdat al stonden tien Heeren v. S. op, zij het prestige van den Kapitein M. niet zouden *kunnen* schaden.

Werkelijk wij vinden in dat alles aanleiding er den Heer v. S. met nadruk op te wijzen, dat hij met eene dergelijke wijze van schrijven zeker niemand meer schaadt dan zichzelf en de zaak, welke hij voorstaat, en dat, wanneer hij er prijs op stelt zijne geschriften te doen beschouwen als de arbeid van een ernstig en wellevend man, hij zijn toon zal behooren te herzien.

Wij merkten hiervoren op, dat wij mede ernstig bezwaar hadden tegen de wijze, waarop de Heer v. S. aan de consequentie van zijne eigen daden tracht te ontkomen en zullen daarom ook dit punt eenigszins nader toelichten.

Uitgenoodigd door den Kapitein MJSBERG om een fort te ontwerpen, dat overeenkomt met het beeld, hetwelk hem bij het neerschrijven zijner denkbeelden in vorige brochures had voor oogen gestaan, gaf de Heer v. S. de verlangde nadere inlichtingen omtrent *het wachtfort voor de Stelling van Amsterdam* ¹⁾ (Wachtforten, enz. Gevr. inlichtingen en schetsen, blz. 1). Men mocht dus, wanneer de Heer v. S. zich althans op het standpunt van een ernstig man stelde, verwachten, dat door hem schetsen en inlichtingen werden verstrekt omtrent *het fort*, dat hij zich als type van het wachtfort gedacht had. Wel werd op bladz. 5 der even aangehaalde brochure gezegd, dat ten aanzien van wachtforten niet naar gelijk- en gelijkvormigheid gestreefd behoefde te worden en werd dit te vrijmoediger opgemerkt „omdat een 3-tal dezerzijds ontworpen typen, voor verschillende sterkten en terreinsomstandigheden — „in welke ontwerpen de in de brochure uitgedrukte eischen belichaamd

¹⁾ Wij cursiveeren.

„zijn — als constructief geheel maar weinig op elkander gelijken”, doch de tusschen streepjes geplaatste woorden gaven duidelijk aan, dat niettemin die ontwerpen als type van het wachtfort beschouwd zouden mogen worden, d. w. z. dat zij in beginsel daarvan niet afweken. Dit bleek zoo mogelijk nog duidelijker uit blz. 58 derzelfde brochure, waar wij het volgende aangeteekend vinden: „De Schrijver (Kapitein MIJSBERG) merkt „namelijk op, dat het karakter van het terrein voor de Amsterdamsche „kringstelling aanmerkelijk uiteenloopt en dat het mitsdien noodig is „mijn eventueele lezers in de gelegenheid te stellen zich met mij in „gedachten op hetzelfde terrein te verplaatsen. Gaarne wil ik de gelegenheid daarvoor openen. Van de forten waaromtrent beslist is, dat „het woonforten worden, zou napleiten niet anders als tijdverspillen „zijn. Voor het overige kan ik verwijzen naar het terrein, zooals zich „dat voordoet bij de navolgende werken: Edam, Kwadijk, benoorden „Purmerend, Neckerweg, Midden-Beemster, Jisperweg, Spijkerboor, „Marken-binnen, Krommeniedijk, aan den Ham, in den Zuidwijkermeer- „polder, *Penningsveer*, *Liebrug* ¹⁾, Hoofddorp, Aalsmeer, Kudelstaart, „Kwakel, Drecht, Uithoorn, Waver-Amstel, Botshol, de Winkel en „Nichtevecht”.

Nu verbaasde het ons volstrekt niet, dat de Heer v. S., nadat de brochure MIJSBERG, waarin de kapitale fouten van het Wachtfort-ontwerp werden aangewezen, in de eerste helft van Juli verschenen was, in de Sept.-afl. van de *Vragen des Tijds* een wachtfort-ontwerp voor de mede hierboven genoemde forten Penningsveer en Liebrug publiceerde, dat van het gegeven type principiëel afweek, want ook voor ons geldt: „à tout pécheur miséricorde”. Maar wat ons en zeker velen met ons ten zeerste verwonderd heeft, is dat de Heer v. S. ondanks al het hiervoren aangeteekende het in zijn „Woord van Verweer” wil doen voorkomen, alsof het aanvankelijk gegeven type slechts voor een zestal, misschien een achttal aardwerken in de Amsterdamsche stelling in overweging behoort te komen, en daaraan toevoegt: „Voor de overige forten „moesten, indien het aan mij kon zijn om ten deze practische voorstellen „te doen, andere vormen worden gekozen”.

Ja, de Heer v. S. gaat zelfs zoover van met niet geringe zelfverheffing te zeggen; „dat in de gansche trits van overwegingen en beoordeelingen van den Kapitein M. niets wezenlijks voorkomt, dat toepasselijk zou kunnen zijn op het type wachtfort, waarvan het gebouw in de jongste Sept.-afl. van de *Vragen des Tijds* gepubliceerd is”. Alsof het niet gansch natuurlijk ware, dat men met behulp van de uitvoerige beschouwingen van den Kapitein M. de door hem tot in bijzonderheden aangewezen fouten in een volgend ontwerp vermijden kan. Wat zou men denken van een schoolknaap, die er op boogt een vreemd woord juist gespeld te hebben, indien hij dit uit zijn woordenboek heeft overgeschreven?

¹⁾ Wij cursiveeren.

Van hetzelfde soortelijk gewicht — wij zouden eigenlijk soortelijke lichtheid moeten zeggen — is de tot vervelens toe in het „Woord van Verweer” voorkomende betuiging, dat deze of gene fout niet voorkomt in het ontwerp, gepubliceerd in de *Vragen des Tijds*. Men moet werkelijk zijne lezers niet zeer hoog stellen, indien men vermeent met zulk een argument indruk te maken.

Voor ons is dan ook de verkregen indruk de volgende: Het ontwerp, geleverd in de „Inlichtingen en schetsen” was op dat oogenblik werkelijk de belichaming van de denkbeelden van den Heer v. S. omtrent het wachtfort voor de Stelling van Amsterdam. Door den Kapitein M. gewezen op de grove gebreken, welke dat ontwerp aankleven, heeft de Heer v. S. in stede van de juistheid der gemaakte opmerkingen ruitelijk te erkennen, ten einde zich eene contenance te geven, zich gehaast met behulp van die opmerkingen zijn ontwerp voor Penningsveer en Liebrug samen te stellen en om bij zijne bewonderaars zelfs geen zweem van twijfel omtrent zijne fortificatorische bekwaamheden te doen achterblijven, neemt hij in zijn „Woord van Verweer” den schijn aan, alsof de groote en principiële verschillen tusschen beide ontwerpen de natuurlijkste zaak ter wereld waren. Voor dien indruk pleit zeer zeker, dat de Heer v. S. in de bijlage van zijn artikel in de *Vragen des Tijds* zelf volmondig erkent, dat hij van de brochure M. heeft kennis genomen.

Wij nu maken met het oog op het vorenstaande ernstig bezwaar tegen het bezigen in een wetenschappelijk debat van dergelijke strijdmiddelen en wij twijfelen er niet aan of iedereen zal ons dit gereedelijk toegeven ¹⁾.

¹⁾ Trouwens dergelijke literaire manieren treft men bij den Heer v. S. meer aan. Ziehier nog een voorbeeld daarvan:

Nadat de critiek ernstig bezwaar tegen de dagelijksche aflossing der bezetting gemaakt had, lezen wij in het „Antwoord aan de critiek” op blz. 34: „Men begrijpt wel, dat ook voor mij, alvorens het vertrouwen te verkrijgen, „dat op de afstanden, als in de Stelling van Amsterdam in aanmerking komen, „geen artillerie ter wereld met nachtelijk vuur de aflossing van de bezettingen „der kringforten zal kunnen beletten, — een nauwgezet onderzoek is noodig „geweest. . . . Fort voor fort van de kringstelling is voorts nagegaan welke „de minimum afstand is, van waar de aanvaller met artillerievuur zou kunnen „trachten de aflossing moeilijkheden in den weg te leggen en overal is deze „zoo groot, dat hij niet alleen van een plaatselijke werking niet verzekerd „zou kunnen zijn, maar dat de vijand inderdaad in een vuur, dat uit onbekend- „heid van het tijdstip der aflossing, den ganschen nacht zou moeten worden „voortgezet, geen ander resultaat zou bereiken, als verspilling van munitie”.

Daarentegen in Wachtforten (Inl. en schetsen) op blz. 55: „De geringe kans, „dat hier en daar het aflossen aanzienlijke offers zal vorderen, kan waarlijk „geen argument zijn om millioenen bij millioenen uit te geven voor logies- „gebouwen. Het komt mij bovendien voor, dat door eene doelmatige regeling „der aflossingen, voor wat het tijdstip en den te volgen weg betreft, de kansen „op verliezen nog aanzienlijk kunnen worden beperkt”.

En eindelijk in het artikel in de *Vragen des Tijds* — alsof het hier eene

Na deze voorafgaande beschouwingen, welke ten aanzien van den Heer v. S. — tot ons leedwezen — het tegenovergestelde van eene zuiveringsoratie moesten zijn, komen wij dus tot de argumenten, welke het „Woord van Verweer” bevat. Doch ook hierbij moeten weder eenige algemeene opmerkingen voorafgaan.

De eerste geldt de door den Heer v. S. gevolgde wijze van citeeren; niet alleen toch wordt hier en daar eene zinsnede geheel buiten verband met hare omgeving beschouwd, waardoor de lezer een gansch verkeerden indruk verkrijgt van het betoog van dengene, dien de Heer v. S. oogenblikkelijk bestrijdt ¹⁾, maar zelfs de tusschen aanhalingsteekens geplaatste

vinding van den Heer v. S. geldt — op blz. 21: „Er pleit ten gunste van woon-„gebouwen voor forten in eene inundatiestelling, voor zoover mij bekend, „maar een militair argument, namelijk de niet volstreckte zekerheid dat de „aflossing der wachtforten in eenig etmaal onmogelijk zou kunnen blijken. „(Zou de Heer KERDIJK dit artikel niet bestudeerd hebben?) Hoewel dezerzijds „niet uit het oog verloren wordt, dat bij het nachtelijk omwisselen der bezet- „tingen verliezen zullen kunnen vallen, wordt in de vrees, dat men daarbij „voor onmogelijkheden kan komen, niet gedeeld. Ik kan mij echter ontslagen „achten de redenen daarvoor nog eens uiteen te zetten, omdat in het ontwerp- „gebouw, dat in eene bijlage volgt, is rekening gehouden met het ondersteld „geval, dat een zelfde bezetting den post, een paar etmalen achtereen, zou „moeten verdedigen”.

Zie zoo, de volte-face is volbracht, de Heer v. S. heeft achterwaarts front gemaakt (de Heer LIEFTINCK zou zeggen: „zijn draai genomen”); wat eerst *onmogelijk* was, blijkt zóó mogelijk, dat er in voorzien wordt, doch in stede van te erkennen, dat het de critiek is geweest, die hem hier tot beter inzicht gebracht heeft, doet de Heer v. S. het voorkomen, alsof hij het is, die de zaak voortdurend van de juiste zijde heeft ingezien. Een dergelijke strijd om „Rechthaberei” getuigt niet van een hoog wetenschappelijk standpunt.

¹⁾ In de brochure *Wachtforten, enz. Gevraagde Inlichtingen en schetsen*, leest men bijv. op blz. 60: „Ook de militaire Genie heeft in dat boek (Gedenk-„boek van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs) haar bijdragen geleverd. „Leest men daar dat het resultaat der millioenen, die in dat tijdvak in de „Nieuwe Hollandsche Waterlinie vermeteld werden, door de voortschrijdende „aanvalstechniek juist weder onbetrouwbaar was geworden, toen het werk „gereed was? Neen van die millioenen, van dien reuzenarbeid, van dat resultaat „vermeldt het gedenkboek niets! Maar welke consideratie is daar voor het „bedoelde tijdvak ter geheuchenis (wij schrijven geheugenis) opgeteekend? „Dat de Nederlandsche Vesting-Ingenieurs meestal met bekrompen geldmid- „delen moeten werken.”

Daargelaten, dat de in het voorgaande vervatte „Seitenhieb” alleen op der zake onkundigen indruk kan maken, omdat ieder, die een weinig op de hoogte van de geschiedenis der fortificatie is, zeer goed weet, dat de Nederlandsche Vesting-Ingenieurs niet verantwoordelijk gesteld kunnen noch mogen worden voor de vorderingen der aanvalstechniek en voor de gevolgen, welke deze noodzakelijk op de bestaande versterkingen moesten hebben, liggen bovendien de onjuistheden hier weder voor het grijpen.

Zoo leest men op blz. 199 van het Gedenkboek: „Met inbegrip van hetgeen

woorden, welke geheel *moeten* overeenstemmen met die, welke in de door den Heer v. S. bestreden brochure voorkomen, wijken daarvan meermalen, nu eens in meerdere dan weder in mindere mate af. Hetzij dit het gevolg is van slordig werken, hetzij dit met eene bepaalde beoeljing geschiedt, in geen van beide gevallen mag dit worden goedgekeurd. Dat bovendien, daar waar niet geciteerd wordt, soms een geheel verkeerde voorstelling van feiten gegeven wordt, zullen wij hieronder — tot onzen spijt — genoodzaakt zijn meermalen te releveeren.

In de tweede plaats een woord over de behandeling der stof. Ieder is natuurlijk vrij zijne stof in te deelen, zooals hij verkiest, doch bij de bestrijding van een geschrift, waarbij men de puntjes op de i's moet plaatsen, is men in dit opzicht toch in zekeren zin gebonden.

In stede van de *argumenten* van den Kapitein M. te bestrijden, maakt de Heer v. S. gebruik van eene recapitulatie ¹⁾, welke aan het einde van de brochure M. is opgenomen en bespreekt nu die recapitulatie, zonder aan de argumenten, waarop deze berust, veel aandacht te wijden. Wij geven dadelijk toe, dat hierdoor de bestrijding zeer vergemakkelijkt wordt en dat er dus in verband met het o. i. uiterst zwakke standpunt van den Heer v. S. alle aanleiding bestond, deze wijze van bestrijding te gebruiken, doch dit neemt niet weg, dat zijn verweerschrift daardoor alle wetenschappelijke waarde mist en daarin bovendien eene gedrochtelijke voorstelling van feiten gegeven wordt, waarop wij hieronder herhaaldelijk zullen kunnen wijzen. Voor den Heer v. S. bood de bespreking der verschillende punten buiten hunne volgorde bovendien gelegenheid om enkele conclusiën, (bijv. *b, h, i, n, p* en *r*) of niet te behandelen of daarover heen te glijden, zoodat zij aan de opmerkzaamheid van hem, die de brochure M. niet nevens zich had liggen, ontsnapten.

„voor het dienstjaar 1897 is toegestaan, werd toch na 1874 circa 41½ miljoen „gulden aan de verbetering onzer passieve weermiddelen besteed” en verder: „Eveneens zullen wij onbesproken laten den invloed — zoowel door de ontwikkeling van de artillerie-techniek als door de bij verschillende belegeringen „verkregen ondervinding — op de inrichting en de onderlinge ligging van de „verdedigingswerken uitgeoefend. In dit opzicht veroorloven wij ons den be- „langstellenden lezer naar onze in de Instituutsvergadering van 13 Nov. 1894 „gehouden voordracht te verwijzen”.

Terwijl het brokstuk-citaat, dat door den Heer v. S., als voor zijn doel dienende geacht en door ons hiervoren aangehaald werd, wanneer het niet uit zijn verband gerukt wordt, als volgt luidt en aldus gelezen zeer zeker een geheel anderen indruk zal maken: „Bij het gemis aan groote militair-industriele centra in ons land en de omstandigheid, dat de Nederlandsche Vesting- „Ingenieur meestal met bekrompen geldmiddelen moet werken, ligt het voor „de hand, dat onze rol in de ontwikkeling van de pantser-techniek niet baan- „brekend kon zijn. Toch kan uit het voorgaande blijken, dat zij niet zonder „beteekenis, in zeker opzicht zelfs ingrijpend is geweest” (blz. 204).

¹⁾ De Heer v. S. noemt dit eene „terugblikkende recapitulatie”, zeker in tegenstelling van „vooruitblikkende recapitulatiën”.

Thans zullen wij overgaan tot de bespreking van hetgeen door den Heer v. S. tegen de argumenten van Kapitein M. aangevoerd wordt.

Ten aanzien van het op blz. 2 aangehaalde: „Vreemd is ook”, wat moet luiden: „Vreemd is het ook”, moeten wij al dadelijk opmerken, dat het ons niet anders is voorgekomen dan dat het na deze woorden vermelde rechtstreeks behoort tot de te voren genoemde „duistere punten” en de daaraan voorafgaande zin uitsluitend eene nadere verklaring geeft van de ligging van het acces. Het was o. i. hier dus volstrekt niet noodig geweest meer of minder vleiende onderstellingen te bespreken.

De zaak, waarop het aankomt, is hetgeen volgt op: „Vreemd is het ook” en de bevreemding van den Kapitein M. is geheel de onze. Wij behandelen hier ter toelichting het gestelde in de brochure M. op blzn. 2, 47 en 48 en dat in het „Woord van Verweer” op blzn. 3, 4, 20 en 21. Ook hier tracht de Heer v. S. zich door een gedeeltelijk, en daardoor onjuist, citaat te redden. De Kapitein M. zeide niet: dat het *borstweringprofiel* in de brochure „met geringe wijzigingen, die geen verbeteringen” waren, zou overgenomen zijn uit de schets van AEMSTEL. Neen, hij zeide op blz. 47: „Toen ik voor het eerst het *profiel van het wachtfort* ¹⁾ zag, zooals dit door den ontwerper in fig. II geschetst is, trof mij dadelijk de gelijkenis, die het vertoont met het profiel, door AEMSTEL aangenomen voor diens fortontwerp en gepubliceerd in den Militairen Spectator van 1897, No. 5.” Inderdaad het *profiel over het wachtfort*, dus niet het *borstweringprofiel*, zooals de Heer v. S. zegt, en het profiel over AEMSTEL's ontwerp, tot en met het eerste gebouw, vertoonen, behoudens de onbeduidende door den Kapitein M. aangegeven verschillen, eene treffende gelijkenis en het argument, door den Heer v. S. gebezigd, dat hij zijn *borstweringprofiel* ontleende aan eene lezing van den tegenwoordigen Minister van Oorlog in Krijgswetenschap, waarin gezegd wordt: „Maakt men in plaats van een hoogen wal een laag glacis, dan is de gansche daarvoor liggende gracht rechtstreeks bestreken en komt de vlakke baan van het hedendaagsch geweer, zooveel doenlijk tot haar recht,” heeft niet de minste waarde, omdat hier geen sprake is van het *borstweringprofiel*, doch van het profiel over het geheele werk, waarvan de *borstwering* slechts een klein onderdeel vormt. Bij gebruik van eene lage, glacisvormige *borstwering* zijn meerdere profielen over het geheele werk mogelijk. Daaruit laat zich dus de overeenkomst der beide bedoelde profielen niet verklaren en zeker niet het verschil in peil der beide grachten, dat zooals de Kapitein M. op blz. 48 verklaart in AEMSTEL's onderstelling alle reden van bestaan heeft, doch in het ontwerp van den Heer v. S. elken redelijken grondslag mist.

Nadere toelichting, voornamelijk ten aanzien van laatstbedoeld punt, blijft dringend noodig.

Door den Kapitein M. werd namelijk aangetoond, dat in de voorgracht

¹⁾ Wij cursiveeren.

van den Heer v. S. geen waterspiegel op $\div 2$ M. mogelijk was en het voorgelegen op $\div 1.50$ M. liggende terrein onder water moest staan, een en ander in verband met een inundatiepeil van $\div 1$ M.

De Heer v. S. tracht zich tegen dezen *blunder* te verdedigen door te beweren, dat de Kapitein M. averechts citeert, en zegt: „Ter zake schreef ik het volgende: Het peil van het terreplein is op ± 0 aangenomen, het moet zich ongeveer 1 M. boven dat der in den polder te stellen inundatie verheffen. Is overvoering der inundatie mogelijk, dan zal, in verband met de voorhanden middelen voor tegenmaatregelen, bij het vaststellen van het peil der binnenruimte tot een aan te nemen hoogte, ook met overvoering gerekend moeten worden. Het peil der binnenruimte werd dus op ± 0 aangenomen, maar van een concreet aangenomen inundatiepeil in den omringenden polder, was in de brochure nergens spraak. Juist omdat in het hoogteverschil tusschen terreplein en inundatie, tengevolge van de aangeduide factoren, fluctuatie mogelijk is, werd slechts een peil voor het terreplein vastgesteld en kon het inundatiepeil niet bepaald worden. Op de teekening bleef daarom de inundatie weg en werd slechts de toestand voorgesteld zooals deze, zonder gestelde inundatie, dus in tijd van vrede, zich voordoet”.

Waartoe anders dient nu deze woordenvloed, dan om er de waarheid in te verdrinken. Wanneer wij toch de overvoering buiten rekening laten, hetzij omdat wij aannemen, dat deze niet mogelijk is, hetzij omdat de middelen om zich daartegen te vrijwaren aanwezig zijn, wat is dan het geval? Ons dunkt, dat het terreplein op ± 0 en de inundatie op $- 1$ M. ligt; er staat toch duidelijk, dat het peil van het terreplein zich ongeveer 1 M. boven dat der in den polder te stellen inundatie moet verheffen. Wil de Heer v. S., omdat hij „ongeveer” zeide, het inundatiepeil op $- 0.9$ of $- 1.1$ M. stellen, daartegen hebben wij geen bezwaar, maar wel hebben wij bezwaar tegen de bewering, dat door hem geen concreet peil werd aangegeven en dat hij op blz. 4 zegt: „dat dezerzijds geen inundatiepeil werd aangenomen”. Ligt nu het peil der inundatie op $- 0.9$, op $- 1$ of op $- 1.1$ M., dan is in de voorgracht, zooals die door den Heer v. S. geteekend is, geen peil op $- 2$ M. mogelijk, staat het voorgelegen terrein onder water en maakt met de voorgracht één watervlak uit. Vloten, platboomde vaartuigen, enz., bemerken alzoo van de aanwezigheid van die voorgracht niets en deze heeft dus geen waarde. De verlangde stand in de voorgracht zou alleen verkregen kunnen worden door een voorgelegen kade en behouden door bemaling daarvan.

Is een overvoering wél mogelijk en kan men zich daartegen niet vrijwaren, dan moeten alle door den Heer v. S. gegeven peilen gelijkmatig rijzen, met uitzondering van het terreinpeil, dat niet rijzen kan, en blijft de toestand feitelijk de zelfde. Alleen is de voorgelegen kade dan, zoo mogelijk, nog meer noodig. Dat de Heer v. S. dit niet erkennen wil, pleit o. i. niet voor zijn doorzicht.

Als voorts de Heer v. S. niet begrijpt, dat men bij het teekenen van Milit. Spect. '99.

een fort naar een schets 1 : 1000 en ééne doorsnede 1 : 250, zooals door hem gegeven werden, op tal van duistere punten stuit, toont dit alleen aan, dat hij van het maken van dergelijke teekeningen niet veel begrip heeft. Het zou ons dan ook niets verwonderen, als *hem* bij het teekenen van zijn fort op 1 : 500, zooals Kapitein M. deed, de handen deerlijk verkeerd gestaan zouden hebben en, al maken wij hem daarvan geenszins een verwijt, zoo had het bewustzijn daarvan hem voor overmoed kunnen bewaren.

„Het wachtfort-ontwerp, dat in de beoordeelde brochure is uitgewerkt, „is, gelijk ook in de *Vragen des Tijds* werd medegedeeld, slechts „passelijk op punten achter een breede inundatie. Dat een breed „toegankelijk voorterrein ondersteld werd, kon voor den beoordeelaar „genoegzaam duidelijk zijn geweest uit de toelichting, dat de pijltjes in „fig. I de uiterste schootsrichtingen aangaven, kleiner dan 3500 M. „Wanneer men namelijk die pijltjes over het voorterrein verlengd denkt „tot 3500 M. en alsdan de einden met elkander verbindt, dan bekomt „men ongeveer de grens, tot waar in het aanvalsterrein de opstelling „van belegeringsgeschut als uitgesloten moest beschouwd worden en „vindt men, dat aanvalsbatterijen, die nabij die grens zouden worden „gebouwd, een minsten afstand van het fort moesten hebben van „3150 M.” (blz. 5).

De verwijzing naar de *Vragen des Tijds* had hier om de reeds vroeger aangevoerde redenen veilig achterwege kunnen blijven, tenzij de Heer v. S. die mededeeling noodig vond, omdat uit zijne toelichtingen niet voldoende gebleken was, dat het thans door hem aangevoerde werkelijk het geval was. Dat dit ook niet het geval was — ja, dat het zelfs door den Heer v. S. niet bedoeld was — zullen wij nader aantoonen.¹⁾

Dat echter een breed, ontoegankelijk voorterrein ondersteld werd, bleek uit de gegeven pijltjes-toelichting allerminst. Die pijltjes toch gaven de uiterste schootsrichtingen *kleiner* dan 3500 M. aan, terwijl de Heer v. S. ons thans komt vertellen, dat in die richting op geen *kleineren* afstand dan 3500 M. gevraagd kan worden. Begrijpe wie het kan! Voor ons en o. i. voor iedereen, die lezen kan, volgde uit de toelichting der pijltjes alleen, dat op afstanden kleiner dan 3500 M. slechts binnen de aangegeven richtingen batterijen gebouwd konden worden, op afstanden grooter dan 3500 M. ook daarbuiten.

De Heer v. S. meent, dat in de recapitulatie punten zijn opgenomen, die hetzelfde zeggen als andere punten. „Wanneer een werk wordt „aangeduid als een „grootte schadelijke binnenruimte” te hebben, dan „schijnt het bijv. niet meer noodig als nieuw punt te laten volgen, dat „het voor „de artillerie een veel grooter doel vormt dan noodig is”: en „zoo meer.” (blz. 7).

¹⁾ Zie de noot op blz. 53.

De Heer v. S. citeert hier averechts en begrijpt daardoor het verschil tusschen beide punten niet. De Kapitein M. stelde het laatste punt voor het eerste en hoewel nu zeer zeker een fort, dat eene groote schadelijke binnenruimte heeft, een grooter doel vormt dan noodig is, is het toch zeer goed mogelijk dat een fort met het oog op de uitwerking der hedendaagsche artillerie een te groot doel vormt, zonder daarom nog eene groote schadelijke binnenruimte te hebben. Dit hangt geheel af van hetgeen in het fort geplaatst is. Het wachtfort-ontwerp biedt echter, voor hetgeen er in geplaatst is, een grooter doel voor de artillerie dan noodig is en heeft bovendien eene groote schadelijke binnenruimte. Een en ander was het gevolg van de ondoelmatige plaatsing der kokergebouwen en daarop slaat dan ook punt 2 der recapitulatie: „De enfileerbare flanken hebben een groote lengte”. Die lengte was noodig, omdat anders geen voldoende ruimte voor de aangegeven plaatsing der kokergebouwen voorhanden zou zijn geweest, doch juist daarom was die plaatsing verkeerd.

Het is dan ook niet juist, zooals de Heer v. S. zegt: „Het is duidelijk, „dat de behoefte aan vuurlijnlengte van de betrokken flank, op de grootte „van het wachtgebouwtje invloed zal kunnen hebben,” want de verhouding is juist omgekeerd. Het wachtgebouwtje moet in verband met de aangegeven bezetting eene bepaalde grootte hebben en om het dan te kunnen plaatsen, zooals de Heer v. S. wil (of wilde?), moet de flank eene lengte verkrijgen buiten verhouding tot de krachten, welke tot bezetting van de vuurlijn beschikbaar zijn.

Daarom luidde punt 1 der recapitulatie dan ook: „Er is geen verband tusschen de vuurlijnlengte van de verschillende onderdeelen en hunne belangrijkheid.” Nu moge de Heer v. S. zeggen: „De lengte en de „richting der facen moeten voor ieder werk, overeenkomstig de eischen der omgeving van het te bevestigen punt, uitgezet worden”¹⁾, iets wat de eerste beginner op het gebied der versterkingskunst ook wel weet, doch daardoor valt niet weg te cijferen, dat de lengte der vuurlijnen in het als type gegeven fort zijn: frontvuurlijn 68 M., rechterflank 49 M., linkerflank 44 M., terwijl als sterkte der bezetting daarvoor wordt aangegeven respectievelijk: 45, 30 en 15 man, zoodat geen verband bestaat tusschen de vuurlijnlengte van de verschillende onderdeelen en hunne belangrijkheid, welke laatste toch rechtstreeks verband moet houden met de aangewezen bezetting.

De Heer v. S. houdt 10, *zegge tien man* in reserve; welke taak daaraan moet worden opgedragen, is niet duidelijk.

Vreemder nog, dan de hiervoren besproken punten 1 en 2, acht de Heer v. S. punt 3, luidende als volgt: „de richting van de frontvuurlijn voldoet niet aan den gestelden eisch, dat de voorgelegen hindernis, bij

¹⁾ Niettegenstaande deze zinsnede woordelijk op blz. 30 der brochure MÜSBERG afgedrukt is, zegt de Heer v. S. op blz. 7 zijner brochure o. a. daarvan: „Mij dunkt, dat deze toelichtingen door Kapitein MÜSBERG niet moesten over het hoofd gezien zijn.” Erger kan het haast niet!

nachtelijk vuur, op het krachtigst wordt beschoten." En als toelichting wordt daarbij aangeteekend: „Zie, dat is nu een opmerking, waar men „een oogenblik voor staat. Terwijl in de beoordeelde brochure, noch „omtrent de richting van het accès, noch omtrent aard, plaats en breedte „van een daarop aangebrachte versperring, onderstellingen waren aan- „genomen, weet mijn geëerde bestrijder toch te concludeeren, dat de „richting van de frontvuurlijn niet aan den eisch van een krachtig vuur „op de voorgelegen versperring beantwoordt.”

Wij meenen niet beter te kunnen doen dan de woorden van den Kapitein MIJSBERG, waaruit hij bovenstaand punt 3 concludeerde, hier even af te schrijven:

„Nopens de keuze van het tracé, treffen wij op blz. 7 (Ontwerp) ook „nog de volgende zinsneden aan: „Zooals bekend is liggen de aard- „werken in de Amsterdamsche stelling niet in de as van het af te „sluiten accès, maar naast dit. De frontvuurlijn moet daarom niet lood- „recht genomen worden op genoemde as, maar loodrecht op de lijn, „die de ontworpen versperring op het accès *met het midden* ¹⁾ van de „vuurlijn verbindt.” De Schrijver (de Heer v. S.) gaat bij het geven van „dezen „wenk, dien men wel ter harte mag nemen” uit van het juiste „denkbeeld, dat men bij nachtelijk infanterievuur, op geen andere richting „dan normaal op de vuurlijn mag rekenen. Bij dit fort-ontwerp alzoo, „waarbij het accès rechts langs het werk loopt, zullen bij nachtelijk vuur „de schutters in het midden van de frontvuurlijn juist de hindernis onder „vuur nemen; de manschappen, die de linkerhelft daarvan bezetten, be- „vuren den weg, die van 's vijands zijde naar de hindernis voert, en „kunnen dus op veel succès rekenen; die schutters echter, die de „rechterhelft van de frontvuurlijn verdedigen, bevuren den weg tusschen „de versperring en de stelling en schieten dus mis, want neemt men „aan dat de vijand de hindernis al gepasseerd was of wel opgeruimd „had, dan was de wenk om de versperring te bevuren geheel overbodig. „Alzoo heeft slechts ongeveer de helft van de schutters kans op uit- „werking. In des Schrijvers (des Heeren v. S.) onderstelling zou het dus „beter geweest zijn, de frontvuurlijn zoodanig te bepalen, dat het groot- „ste deel van de schutters de hindernis en den weg, die van 's vijands „zijde daarheen voert, bij een nachtelijken aanval kunnen bevuren.”

Wanneer men na de lezing van deze woorden van den Kapitein M. nu nog eens het hierboven afgeschreven praatje overleest, waarmede de Heer v. S. zich van deze zaak wil afmaken, dan rijst ongetwijfeld de vraag of hier niet met opzet een geheel verkeerde voorstelling van zaken gegeven wordt. Bestaat toch dat opzet niet, dan moet men er wel toe besluiten, dat de Heer v. S. niet alleen het lezen verleerd heeft, doch ook de strekking van zijn eigen woorden niet meer begrijpt.

Punt 4 luidde: „De plaatsing van de gebouwen is weinig gunstig”.

¹⁾ Wij cursiveeren.

De Kapitein M. stelde deze conclusie op grond van de omstandigheid, dat tengevolge van die plaatsing het werk grooter werd dan gewenscht geoordeeld moest worden, ja zelfs grooter dan een woonfort behoefde te zijn. Nu tracht de Heer v. S. in zijn verweer (blz. 8) om deze aan gelegenheid een weinig heen te draaien door verschillende zinnertes uit zijne toelichting saam te flansen, waaruit men eigenlijk tot het besluit zou komen, dat de plaatsing der wachtgebouwen geheel en al tot de zaak niets afdeed. De Heer v. S. weet zelf zeer goed, dat dit onjuist is; hij gaf *dit type*, overeenkomstig hetgeen hij vroeger geschreven had, en nu helpt geen keeren of wenden meer. Dit type was *het* wachtfort en dit type moest beoordeeld worden ¹⁾. Te trachten aan die consequentie te ontkomen, pleit niet voor de beginselvastheid van den Heer v. S. Al de praatjes, die ter zake door hem gemaakt worden, treffen geen doel en toonen alleen aan hoezeer de Heer v. S. met de zaak bezet zit.

Dat trouwens de plaatsing van de wachtgebouwen gansch geen onverschillige zaak is, kan blijken uit het ontwerp in de *Vragen des Tijds*, waar, tengevolge van de daar aangenomen ligging en inrichting, de wegen, te doorloopen bij het bezetten der gevechtsstelling, zeer lang worden en de door den Heer v. S., blijkens onderstaande noot, gezochte voordeelen — welker waarde wij hier in het midden laten — verloren gaan.

Wij kunnen begrijpen, dat de Heer v. S., na de moeilijke oogenblikken bij punt 4 beleefd, behoefte had zijn geëerden bestrijder eens, passez-moi le mot, een hak te zetten. En dat deed hij dan ook behoorlijk. Verbeeld-u, de Kapitein MIJSBERG verlangt van den Heer v. S. een fortontwerp „dat, in een schetsmatig aangeduid terreinpunt, tactisch ingepast was” (Arme, Hollandsche taal!) en wat doet die hardvochtige vrager zelf: vier maanden later verschijnt van zijne hand een fortontwerp in den Militairen Spectator (Febr. 1898), dat niet in een denkbeeldig terrein is ingepast. Is dat nu niet kras?

Ja, stellig is het kras, althans voor hem die van dat ontwerp niets gezien heeft dan de plaat, die er bij behoorde, en daarop een topographische schets tevergeefs gezocht heeft. Maar niet voor hem, die dat ontwerp las en bestudeerde, want deze vond op bladz. 74 een zoo

¹⁾ Ten duidelijkste blijkt dit uit: Wachtforten, enz. Gevraagde inlichtingen en schetsen, blz. 8, waar de Heer v. S. zegt: Hoewel men door de gebouwen, bijvoorbeeld in de kapitaal van het werk, tegen elkander te plaatsen een muur zou uitwinnen en ook op de fundeering iets zou kunnen worden bespaard, is er de voorkeur aan gegeven de gebouwen gescheiden te houden. Vooreerst, omdat prijs wordt gesteld op een overzicht en een onbelemmerde gemeenschap in alle richtingen over de binnenruimte van het fort, ten andere, om *waar dit verwacht kan worden*, kleiner doelen aan het juistheidsworpvuur beneden de 2000 M. aan te bieden”. *Hierbij moge de lezer tevens uit de door ons gecursiveerde woorden ontwaren, dat het wachtfort-ontwerp zoowel bij breede als bij smalle inundatiën bedoeld was, wat de Heer v. S. ontkent* (zie blz. 50).

uitgebreide terreinbeschrijving, dat daaraan werkelijk niets behoeft te worden toegevoegd. Hoe de Heer v. S. deze onjuiste voorstelling van zaken heeft kunnen neerschrijven is ons ten eenenmale raadselachtig!

De bedoeling van de noot op blz. 75 van den M. S. 1898 heeft de Heer v. S. al evenmin begrepen. De Kapitein M. teekent voor het gemak een symmetrisch fort en wijst er in de bedoelde noot op, dat men verkeerd zou doen met te meenen, dat zulk een fort ook symmetrisch uitgevoerd moet worden, doch dat richting en lengte van de vuurlijnen in verband met het terrein bepaald moeten worden. Nu begrijpen wij wel, dat de Heer v. S. die pas een „mauvaise marque” had ontvangen, omdat er in zijn ontwerp geen verband bestond tusschen de vuurlijnlengte van de verschillende onderdeelen en hunne belangrijkheid en omdat de wijze van constructie van zijn frontvuurlijn niet deugde, van de gelegenheid gebruik trachtte te maken om ook zijn tegenstander daarop te vangen. Doch zijn blik was niet helder en de houw, op den tegenstander gemunt, daalde op zijn eigen hoofd neder. De in zijn ontwerp aangetoonde fout was — wij wezen er reeds vroeger op —, dat geen overeenstemming bestond tusschen vuurlijnlengte en aangewezen bezetting en de gebrekkige constructie van de frontvuurlijn niet veroorloofde de versperring en den daarheen leidenden weg zoo krachtig mogelijk onder vuur te nemen. De Kapitein M. daarentegen geeft het symmetrisch fort voor eene vaste bezetting en deelt daarbij mede, dat lengte en richting der vuurlijnen in verband met het terrein bepaald moeten worden, doch waarbij het vanzelf spreekt, dat de totale vuurlijnlengte die van zijn fort niet overschrijden mag en de bezetting van elk deel der vuurlijn aan zijne belangrijkheid, d. i. aan zijne lengte, geëvenredigd moet zijn. Hoe was het mogelijk daar nu zoo in te loopen, als de Heer v. S. deed?

Ten aanzien van het bomvrij onderkomen stellen wij enkele aantekeningen ¹⁾. De Heer v. S. vraagt, waartoe dient de gronddekking bij opgaand muurwerk? Om den muur te dekken? Mis; de gronddekking dient om de achter den muur zich bevindende ruimte veilig te maken. Dit heet een eenvoudig grondbegrip. In verband daarmee stelt hij ook de vraag: met hoeveel meters zand, Kapitein M. meent, dat 1 M. beton- of metselwerk in dekkend vermogen gelijk staat?

Nu schijnt het ons toe, dat bij den Heer v. S. eenig dwaalbegrip bestaat omtrent de beteekenis van het aardewerk en het muurwerk. In stede van

¹⁾ In het profiel over het fort op een schaal van 1 : 250 (dus geen schets), is de zanddekking voor projectielen, die onder $\frac{1}{4}$, juist onder langs den betonrand inslaan, zooals iedereen kan nameten, 5 M. De Heer v. S. zegt, dat die zanddekking niet 5, maar 6 M. dik geconstrueerd is. Hoe men dat beweren kan, waar op 1 : 250 één meter door 4 mm. wordt voorgesteld, is onbegrijpelijk, maar nog onbegrijpelijker, waarom de Heer v. S. zoo op 6 M. staat, niettegenstaande hij op blz. 11 de zaak verklaart van geen principiële beteekenis te zijn. Wij gelooven heusch, dat na de opmerkingen van den Kapitein M. de Heer v. S. meer aan die 6 M. hecht, dan hij zelf wel bekennen wil.

zijn eenvoudig grondbegrip zouden wij willen stellen, dat bij opgaand muurwerk de gronddekking dient om te voorkomen, dat het projectiel den muur bereikt, zoowel om de uitwerking der springlading te verminderen, als om te voorkomen, dat bij de mijnwerking nog de trefwerking van het projectiel gevoegd wordt. Het zand dient dus om de snelheid van het projectiel uit te putten, zoodat het op bekwamen afstand van den muur verwijderd blijft. Voor dit laatste doel, het van den muur verwijderd houden van het projectiel, dienen tegen verticaal vuur de ten onzent gebruikelijke betonranden; het is dan echter noodig, deze zoodanig te dekken, dat zij niet door vlakbaanvuur vernield kunnen worden, omdat zij dan, plaatselijk althans, niet meer in staat zijn de gewenschte beveiliging tegen krombaanvuur te geven.

De muur zelf moet nu eene zoodanige dikte hebben, dat hij voldoende weerstand kan bieden aan de mijnwerking der zwaarste projectielen, die in verband met de aangenomen gronddekking en de betonranden het meest in hare nabijheid kunnen springen. Had dit den Heer v. S. helder voor oogen gestaan, dan had hij natuurlijk de vraag niet gedaan, die wij hiervoren afschreven.

Tusschen twee haakjes merken wij op, dat de op blz. 13 gedane mededeeling, dat de muren der wachtgebouwen ruim 1 M. dikker zijn geconstrueerd dan onze Genie tegenwoordig ontwerpt en die meerdere afmeting hierop neerkomt, dat de betonrand van gewone achtersluitmuren tot in de fundamenteën is doorgetrokken en aangevuld, onjuist is, tenzij de Heer v. S. onder ruim 1 M. *twee*, zegge twee meter verstaat.

Op blz. 14 treffen wij wederom eene mededeeling aan, die onvoorwaardelijk onder de onjuistheden gerangschikt moet worden. Aldaar lezen wij: „De Schrijver (Kapitein M.) gaat, om de kwetsbaarheid der gebouwen aan deze zijde te betoogen, van de zonderlinge onderstelling uit, dat de muren *recht en te lood uit het betonbed verrijzen.*”¹⁾

Mogen wij den lezer verzoeken even de plaat ter hand te nemen, welke bij de brochure MIJSBERG gevoegd is, dan zal hij met een oogopslag ontwaren, dat in fig. 2 wel degelijk empatementen ter breedte van 55 cM. zijn aangenomen, terwijl op bladz. 8 der brochure, in verband daarmee, ook van het verzwaarde fundament gesproken wordt en voorts gezegd wordt: „de muur, die, volgens de teekening, een dikte heeft van „1.5 M. zal onder het terreplein wel eenig empatement hebben en dus „aldaar zeker dikker zijn. Bij een verzwaaring, bedragende aan den onderkant 0.55 M. aan beide zijden”, enz.

Hoe belachelijk klinkt daarbij nu de opmerking van den Heer v. S.: „Vermoedelijk heeft Kapitein MIJSBERG, *zonder voetstukken, te lood opgaande,*”¹⁾ rechtstanden aangenomen, omdat in de beoordeelde brochure van empatementen niet gesproken werd”. Het is waarlijk deerniswekkend!

Voor den niet geheel zaakkundigen lezer licht de Heer v. S. voorts nog toe, dat de Nederlandsche Genie bij rechtstanden steeds empate-

¹⁾ Wij cursiveeren.

menten ontwerpt, die minstens 0.85 M. uitsteken, doch bij die bestekswijsheid vergeet hij geheel, dat *dergelijke* empatemeten alleen gebruikelijk zijn, wanneer geen betonbed gebezigd wordt. Daar dit laatste echter door den Kapitein MIJSBERG, ingevolge de door den Heer v. S. gegeven aanwijzingen, wél gebezigd wordt, kan met 0.55 M. verzwaard fundament volstaan worden, omdat het empatement nu feitelijk 1 M. wordt.

Arme, niet geheel zaakkundige lezer, aan welke handen zijt gij toevertrouwd! Aan het verorberen van al dat ongare gebak heeft ook de Heer KERDIJK zijn goeden tijd moeten besteden. Had het *Sociaal Weekblad*, dat zijne houding bij de begrootingsdebatten een weinig slap achtte, dat geweten, het zou ongetwijfeld meer verschoonend geoordeeld hebben.

Terwijl in de eerste brochure van den Heer v. S. op blz. 37 gezegd werd: „Ze (de wachtgebouwen) moeten... zoowel wat fundeering als „gewelddikte betreft, ook bij herhaalde treffers op een zelfde punt, blijven weerstand bieden,” wordt het thans in den Kapitein MIJSBERG afgekeurd, dat hij meent, dat wat met één granaat niet bereikt wordt, wel zal worden aangevuld door een tweede en derde granaat, die op dezelfde plaats (de Kapitein M. zegt: in elkanders nabijheid) invallen.

Zonderlinge consequentie voorwaar!

Over punt b, luidende: „De bomvrije wachtlokalen zijn verder, wegens „gemis aan behoorlijke ventilatie en wegens opeenhooping van personeel, „ongeschikt voor een langdurig verblijf van de fortbezetting tijdens eene „beschieting. Ook de indeeling en de inrichting van de vertrekken vol- „doen niet aan de redelijkerwijze te stellen eischen”, wordt door den Heer v. S. heengegleden en het punt zelf niet genoemd. Nu, daar was reden voor! In het „Woord van Verweer” wordt intusschen gezegd, dat de Kapitein M. „in zijne berekeningen, de ventilatie betreffende, den juisten toestand zich niet al te best ingedacht (heeft).” Het blijkt namelijk, dat, wanneer de atmosfeer in het manschappenlokaal bijzonder bedenkelijk wordt, men alle binnendeuren moet openen, opdat ook de officieren en onderofficieren door uitwisseling van minder bedorven tegen meer bedorven lucht zooveel mogelijk tot behoud van het geheel bijdragen. Nu dunkt ons dit zoo kwaad niet, primo uit een humanitair oogpunt, secundo omdat in dergelijke benarde, tot vergiftiging toe spannende toestanden de gelijkheidsbegrippen natuurlijk de overhand op disciplinaire overwegingen verkrijgen. Maar de Schrijver verzuimde er op te letten, dat hij daardoor de geheele beschikbare ruimte wel vergroot, doch daarentegen de uitdamping van urinoirs en privaten (voor 100 man) in zijn luchtvolume opneemt. Daardoor dreigt de toestand niet te verbeteren; integendeel!

Dat de invloed dier uitdamping niet gering is, kunnen wij uit eigen ervaring bevestigen; ook in den vestingoorlog in 1870/71 ondervond men meermalen in dit opzicht bezwaren.

Tot rectificatie diene (blz. 16 o. a.), dat de Kapitein M. niet gevraagd heeft hoe de Heer v. S. zich de inrichting van een ventilator gedacht heeft; vermoedelijk wijl een dergelijke vraag niet ter zake dienende en een afdoend bescheid daarop bovendien niet te verwachten was. De Kapitein M. zeide op blz. 16 zijner brochure: „Gelukkig heeft de Schrijver ook aan eene andere wijze van ventileeren gedacht. Ik lees nl. op „blz. 15 (Ontwerp): „Deze (de niet met grond gedekte rechtstands) muur „geeft gelegenheid tot ventilatie.” *Hoe de ontwerper zich die ventilatie-„inrichtingen gedacht heeft, blijkt niet.*¹⁾ Of deze muur, die door de „uiterste vuurrichtingen geheel geënfileerd wordt, nu wel de meest geschikte plaats aanbiedt voor schoorsteenen en ventilatie-openingen valt „te betwijfelen. Maar dit daargelaten, wensch ik nog even na te gaan, „wat voor die ventilatie wel noodig zou zijn.”

Leest men nu het citaat in zijn geheel, in stede van het daaruit gelichte en dan nog verkeerd weêrgegeven zinnetje van den Heer v. S., dan blijkt o.i. duidelijk, dat de bedoeling van den Kapitein M. was, den Heer v. S. op beleefde wijze aan het verstand te brengen, dat hij de ventilatiequaestie niet voldoende overdacht had: 1°. omdat hij de daartoe noodige inrichtingen wilde plaatsen in een aan het vijandelijk vuur blootgestelden muur; 2°. omdat hij zich niet voldoende rekenschap had gegeven van hetgeen voor eene behoorlijke ventilatie noodig was.

Naar aanleiding van punt c.: „De niet bepaald aangegeven sterkte „van de bezetting en hare verdeling, ook in verband met de beschikbare „vuurlijnlengte en met de door haar te leveren vuurkracht, geven aan „leiding tot opmerkingen,” geeft de Heer v. S. een aantal weinig ter zake dienende beschouwingen, waarbij zelfs BRIALMONT en VON LEITHNER het ontgelden moeten: „Hadden BRIALMONT en VON LEITHNER minder „uitsluitend op de bouw-technische eischen hunner forten, maar iets meer „op de dienstregeling der bezettingen gelet, dan zou het, bij het formuleeren hunner nieuwe grondbeginselen, duidelijk zijn gebleken, dat „deze *semi*-wachtforten, ten opzichte van den bewakings- en bezettings- „dienst, op twee gedachten hinken.”

Ons dunkt, de H. H. kunnen het er voorloopig mede doen; het is te hopen, dat de Heer v. S. hun een present-exemplaar van zijn „Woord van Verweer” gezonden heeft, wellicht dat zij dan nog eens tot beter inzicht geraken!

Maar al die praatjes doen niets af tot de woorden van den Kapitein M.: „Want of de schrijver voor zijn forten al geringe bezettingen als norm „uittrekt, het fort is en blijft bestemd voor een grootere bezetting, „evengoed als een spoorweg-coupé voor 8 of 10 personen bestemd blijft, „al neemt men er alleen in plaats.” En daar nu deze omstandigheid oorzaak is, dat de vuurkracht van de normale bezetting bij een vijandelijken aanval volstrekt niet tot haar recht komt, blijven wij — ondanks alle praatjes — de conclusie van den Kapitein M. juist achten.

¹⁾ Wij cursiveeren.

Punt *d.*: „Het denkbeeld om de mitrailleurs voor de keelgrachtsbe- „strijking door ijzeren buizen te doen vuren, is *niet* voor verwezenlijking vatbaar,” wordt maar terloops behandeld en daarbij gepoogd de zaak door een verkeerd citaat te redden. Ook hiermede kunnen wij ons begrijpen, dat de Heer v. S. een weinig bezet was; het denkbeeld was dan ook werkelijk te vreemdsoortig. Om nu echter aan te geven, dat de Kapitein M. van de ontworpen grachtsflankeering een *charge* gemaakt heeft, wordt door den Heer v. S. gezegd: „De mitrailleurs zouden zóó opgesteld worden, zoo was in de brochure toegelicht, dat zij de breedte der gracht *ter hoogte van de fortbrug* konden bereiken.” Dit nu is geheel onjuist. Wanneer men dien zin leest, blijkt reeds dadelijk, dat er iets hapert. Wat doet „de breedte” daarbij, als er niet nog iets bij behoort. Welnu in de brochure werd door den Heer v. S. op blz. 23 dan ook gezegd: „De richting en diameter dezer buizen „is zoodanig, dat iedere mitrailleur, *ter hoogte van de fortbrug, de „geheele* ¹⁾ breedte van de gracht kan bereiken.” Dat was ook natuurlijk. De Heer v. S. liet echter in zijn hiervoren aangehaalden zin het woordje „geheele” weg, vermoedelijk omdat hij hoopte daardoor te ontkomen aan het verwijt, dat hij die ijzeren-buizen-quaestie had neergeschreven, zonder er ook maar een oogenblik bij na te denken, maar daardoor heeft hij zijne positie niet verbeterd. Want wat te denken van zijne fortificatorische kennis, nu hij ons tracht diets te maken, dat bij pogingen of aanstalten tot grachtsovergang alleen de brug, maar niet de — de breedte der keelgracht versmallende — toegangsdam moet onder vuur genomen worden. Die toegangsdam is feitelijk niet anders dan een deel van het niet opneembare gedeelte van de brug en moet juist bij aanstalten tot grachtsovergang — met den onmiddellijk daaraan grenzenden grachtsboord — het hevigst onder vuur genomen worden. Zoo ziet men, waartoe men komt, als men door een onjuist citaat een verloren zaak tracht te redden. Volgens het ontwerp, dat de Heer v. S. van het wachtfort gaf, zouden dus werkelijk 100 M. lange kogelvangers en 1.7 M. wijde ijzeren buizen noodig zijn.

Naar aanleiding van punt *g.*: „Het verbod om over den keelwal normaal vuur af te geven, vermindert in hooge mate de verdedigbaarheid „van het werk,” valt met genoegen te constateeren, dat de Heer v. S. daardoor tot beter inzicht is geleid. „In algemeenen zin kan met dit „gevoelen worden ingestemd.” Wel komt ook hier de zucht tot „Recht-haberei” weder op den voorgrond in de bewering, dat van een verbod in zijne brochure nergens sprake was, doch ten aanzien daarvan valt op te merken, dat in het Antwoord aan de critiek op blz. 44 gezegd was: „Immers ieder frontaal vuur over de keelgracht zou een zelfmoordend „vuur zijn,” terwijl bovendien de keelwal zoodanig was ingericht, dat het afgeven van frontaal vuur over de keelgracht *onmogelijk* was. Of

1) Wij cursiveeren.

dat nu niet met een *verbod* gelijkstaat, laten wij aan den belangstellenden lezer ter beoordeeling.

Ook ten aanzien van punt *e* — de niet veilige opstelling der mitrailleurbewapening — is de Heer v. S. toegeeflijk gestemd: „Ik moet „toegeven, dat deze opstelling, tegen het onklaar geraken van een of „meer der mitrailleurs, geen *absoluten* waarborg oplevert.”

O. i. ware het beter geweest hier te stellen: *absoluut geen* waarborg.

Omtrent de oplegging der mitrailleurpatronen in nissen in het binnentalud wordt door den Heer v. S. aangeteekend: „Te voren had ik, voor zoover mijn herinnering reikt, nimmer over „onvoldoend beschermde” infanteriepatronen hooren spreken.” Dat doet ons nu wel erg leed voor den Heer v. S., maar de opmerking van den Kapitein M., dat de mitrailleurpatronen onvoldoende beschermd *zijn*, komt ons daarom toch niet minder juist voor.

Het plan om de onverwilde herneming van het fort mogelijk te maken door eene beschieting met veldgeschut, welks projectielen daartoe de keelborstwering moesten doorboren om daarna het verblijf in de wachtgebouwen onmogelijk te maken, wordt door den Heer v. S. niet verder besproken. Wij gelooven dan ook, dat er na de ten aanzien daarvan door den Kapitein M. gestelde aantekeningen, alle reden bestond van dat middel maar verder af te zien.

Een constructie, waarbij door *doelmatig defilement* — in het stelsel van den Heer v. S. — voorkomen zou worden, dat de verdedigers van den frontwal door over den keelwal strijkend vuur in den rug getroffen zouden worden, hadden wij gaarne uitgewerkt gezien. Voorloopig is het ons nog niet duidelijk hoe de Heer v. S. dat zou uitvoeren, zonder in ander opzicht tot min gewenschte toestanden te geraken.

Dat het de bedoeling van den toenmaligen M. v. O. was om het — bij de M. v. A. aan de Tweede Kamer, behoorende bij de Verhooving van de Vestingbegrooting, dienst 1892, — overgelegde fortontwerp ook aan personen buiten de Kamer staande, d. i. dus aan een ieder bekend te maken, meenen wij vooralsnog te moeten betwijfelen en wij gelooven dan ook, dat degene, die er den Heer v. S. inzage van gaf — al moge hij zich door de bewoordingen, waaronder de overlegging plaats had, gedekt kunnen achten — toch feitelijk buiten zijn boekje ging.

Herziening van de Wet op de verboden kringen blijkt echter dringend noodig, want de Heer v. S. spreekt op blz. 28 van een „aanzicht in vogelperspectief”, vermoedelijk per luchtballon of per vliegmaschine genomen of nog te nemen. Dat geeft te denken en daartegen te waken, is, dunkt ons, plicht der Regeering. Wat een weetgierige al niet uitdenkt om zijn weetlust te bevredigen! Wij staan er letterlijk verstomd van!

Eindelijk verklaart de Heer v. S., dat — moest hij het wachtfort nog

eens ontwerpen — het kleiner zou worden. Vermoedelijk zou het er dan ook wel gansch anders uitzien. In elk geval is het een bewijs van beterschap en als zoodanig bevredigend. Jammer maar, dat de Heer v. S. wat laat tot dit beter inzicht gekomen is.

Wij moeten nu nog een enkel woord wijden aan de artilleristische beschouwingen van den Heer v. S., met name aan het vuur uit de mortieren van 21 cM. Deze toch zijn van het hoogste belang, omdat de beschouwingen daaromtrent van den Kapitein M. op zijne beoordeeling invloed — laat ons zeggen grooten invloed — geoefend hebben en op de artilleristische wetenschap van dien Kapitein, altijd volgens den Heer v. S., nogal iets af te dingen schijnt.

Zooals men weet, was bij de brochure M. een oleaat gevoegd, aangevende een theoretisch trefferbeeld van het vuur van 8 mortieren van 21 cM. op 3000 M., met 5 kaliber lange brisante granaten, gedurende 10 uren, per mortier 5 worpen in het uur. Daarbij werd als LS_{50} 36 M., als BS_{50} 6,25 M. aangenomen.

Over die aangenomen spreiding is de Heer v. S. niet best te spreken; zij past blijkbaar niet in het kader van *zijne* beschouwingen. Vandaar veel gepraat over die spreiding zonder resultaten, want tevergeefs hebben wij in zijne brochure getallen gezocht, die hij tegenover de door den Kapitein M. gegevene stelt. Wel spreekt hij over cijfers, door den Generaal VAN ERMEL SCHERER in 1891 in eene vergadering van Krijgswetenschap medegedeeld, maar hij schijnt te oordeelen, dat ook deze getallen niet ter zake dienende zijn ¹⁾.

Voorts deelt de Heer v. S. mede: „Cijfers omtrent de spreiding van „het zware mortiervuur treft men niet veelvuldig aan. Uit den aard „der zaak wordt er uit de zware kalibers niet zoo veelvuldig geschoten, „als uit middelbare en lichte vuurmonden”. Voor zooverre deze laatste zin een verklaring moet geven van het in den eerstaangehaalden zin geconstateerde feit, verschillen wij met den Heer v. S. van meening. Dat is en dat kan de reden niet zijn; de mogelijkheden, welke mortieren van 21 cM. ingevoerd hebben, zijn wel zoo slim, om daarmede minstens zooveel schoten af te geven, als voor het bepalen der spreidingen benodigd is; deden zij dat niet, dan zouden die mortieren door hen niet met voordeel gebruikt kunnen worden. Het eenige middel om de tactische bestemming van een vuurmond te bepalen, is het kennen van zijne ballistische eigenschappen en daaronder nemen de spreidingen eene eerste plaats in. Het feit, dat men de cijfers omtrent de spreidingen

¹⁾ Wij teekenen hierbij aan, dat de *cijfers* van den Generaal SCHERER en die van den Kapitein M. dezelfde zijn; terwijl deze getallen echter bij eerstgenoemde de zijden van een rechthoek aangeven, waarbinnen 50 schoten vallen, komen daarbinnen volgens de opgave van laatstgenoemde slechts 25 schoten. A priori zou men dus reeds kunnen zeggen, dat de cijfers en dus de spreidingen van den Kapitein MJSBERG vermoedelijk niet te klein zijn.

niet, of slechts bij toeval vermeld vindt, is gelegen in de omstandigheid, dat belangrijke ballistische gegevens meer en meer geheim gehouden worden. Schootstafels zijn daarom ook bijna overal voor het publiek onbereikbaar.

Dit neemt niet weg, dat de ingewijden die gegevens wel kennen, en wij hebben dan ook eene te hooge gedachte van von LEITHNER, dan dat wij met den Heer v. S. zouden kunnen aannemen, dat hij uit 3 worpen, de totale lengte- en breedtespreiding zou hebben opgemeten en daaruit de LS_{50} en BS_{50} zou hebben afgeleid. Zoo iets zal iemand, die zelfs slechts een flauw begrip van ballistiek heeft, niet doen; wij vinden het zelfs vreemd, dat de gedachte hieraan bij iemand kan rijzen.

Voorts zegt de Heer v. S.: „Wanneer een enkele maal, op het proefveld, „een lang voortgezet vuur uit zware mortieren werd afgegeven, vond „men de spreidingen dan ook wel anders,” maar hij verzuimt mede te deelen, wat wij zoo gaarne vernomen hadden, nl. hoe groot die spreidingen dan wel waren. Wel laat hij er op volgen: „En wat in het bijzonder „de 50% beste worpen betreft in een strook van 36,5 M. lengte en „6,25 M. breedte, op 3000 M., — te Bucharest is op 2500 M. gevuld, en „is men, hoewel ingeschoten zijnde, met 164 worpen uit 2 Kruppsche „mortieren er niet in geslaagd, om een treffer te bekomen op twee, dicht „bij elkander geplaatste, pantserkoepels.” Daargelaten, dat dit citaat ons ook alweder het gewenschte licht niet ontsteekt, is hetgeen daarin vermeld wordt, wederom onjuist. Er werd nl. achtereenvolgens gevuld op 2 koepels, welke buiten elkanders spreiding stonden (afstand ± 40 M.); op de eene werden gedaan 70, op de andere 94 worpen. Van „ingeschoten zijn” was geen sprake, men vuurde op een bekenden geometrischen — dus niet artilleristischen — afstand; de verhoogingen varieerden tusschen 53° en $56^\circ 31'$, terwijl gedurende het vuur wijzigingen in de correctie voor derivatie werden aangebracht. Door een en ander is het niet mogelijk uit de opname der schoten eene conclusie ten aanzien der spreidingen te trekken, wat te meer te betreuren valt, omdat de groote meerderheid der schoten betrekkelijk zoo geringe afwijkingen toont, dat wij daaruit een hoogen dunk van de trefkans dier mortieren gekregen hebben. Als de Heer v. S. zich bovendien het trefbaar oppervlak van een pantserkoepel kan voorstellen, dan zal hij moeten erkennen, dat eene vergelijking tusschen dit oppervlak en dat, hetwelk zijn wachtgebouw aanbiedt, — voor wat de trefbaarheid betreft — niet wel mogelijk is.

Nu heeft de Heer v. S. nog een bezwaar tegen de door den Kapitein M. aangegeven spreidingen, nl. dat ZWEG. maar aangenomen heeft, dat deze spreidingen bij eene elevatie van 60° zouden behooren (de invalshoeken zijn hier intusschen van meer waarde dan de elevatiën) en doet eenige mededeelingen omtrent het toenemen der breedtespreidingen bij het grooter worden der elevatiën. Hij zegt zelfs, dat door den Kapitein M. uit het oog verloren is, dat er in deze een typisch verschil is tusschen vlakbaanvuur en worpvuur. Nu is dit niet juist; ook bij

het vlakbaanvuur neemt men hetzelfde verschijnsel waar, bijv. bij 12 cM. L. Br.:

Lading 3,3 K.G., Richthoek $21^{\circ} 36'$, Afstand 6500 M., BS_{50} 7,2 M.

" 3 " " $23^{\circ} 6'$, " " " " 9,2 "

Daar nu sommige personen zich onder het schrijven meer en meer laten gaan, wint hun toon voortdurend aan beslistheid en de Heer v. S. eindigt dan ook dit geheele, op hypothesen berustende relaas met de woorden: „Om zijn (des Kapitein M.) projectielen dicht langs het muur-„werk van het wachtgebouw te kunnen doen invallen, had hij invalshoeken van $\pm 60^{\circ}$ noodig; accoord, ze zijn bestaanbaar (Goddank!); „maar het (?) moest onwetenschappelijk worden, toen hij aan een vuur „onder 60° afgegeven, bij een trefkansberekening, een juistheid toekende, „welke zoodanig vuur, zelfs onder vredesomstandigheden, nimmer zal „kunnen hebben”.

Dat is nu juist de vraag! Eerstens merken wij op, dat reeds op blz. 7 door den Kapitein M. gesproken wordt van onder 60° invallende zware granaten, maar bovendien staat boven zijn oleaat vermeld, dat dit betrekking heeft op een vuur met 5 kal. lange brisante granaten. Nu weet iedereen, die een beetje artilleristisch aangelegd is — en daarom maken wij den Heer v. S. geen verwijt van zijne onkunde, maar wel van zijne onbedachtzaamheid —, dat een vuur met die granaten steeds plaats heeft onder gebruikmaking van de groote verhoogingsgroep, omdat groote invalshoeken daarbij noodzakelijk zijn. VON GERWIEN, Der Festungskrieg, sprekende over het gebruik der 21 cM. Langgranaten Az., zegt dan ook eenvoudig, dat deze gebezigd worden onder 60° tegen gedekte ruimten. Het niet opgeven van de elevatie (resp. den invalshoek) door den Kapitein M. was dus zeer natuurlijk; het wel opgeven had men misschien onwetenschappelijk kunnen noemen.

Rest nu nog de vraag of de aangenomen spreiding houdbaar is. Wij bevinden ons hier werkelijk in een moeilijk geval; welke autoriteit te noemen, die in de oogen des Heeren v. S. genade zal vinden? Doch gelukkig, één is er dien hij niet wraken zal. Zijn vriend ALFRED MIKSCHE, aan wiens: „Die applicatorischen Uebungen der Feld- und Festungsartillerie” hij zooveel geleerdheid ontleende omtrent de spreidingscijfers voor de hogere groepen. Welnu MIKSCHE dan — men is soms dichter bij de waarheid dan men zelf vermoedt — geeft een blad verder, dan dat, waarop de Heer v. S. zijne cijfers zocht, nl. op blz. 48, de volgende opgave:

Beim 21 cM. Mörser ergibt bei der Pulverladung von 2.8 K.G.

einen Einfallswinkel von $66^{\circ} 16'$

$l_{50} = 21$ M.

$b_{50} = 2.5$ M.

Een en ander, volgens bladz. 47, behoorende bij een afstand van 2100 M.

Is nu in verband daarmee de door den Kapitein M. voor 3000 M.

opgegeven spreiding niet zeer bestaanbaar? ¹⁾ Dat de Kapitein M. de zijden van den rechthoek der 50 % beste worpen, voor de 50 % spreidingen zou kunnen hebben aangezien, wat uit het door den Heer v. S. opgemerkte wellicht zou kunnen worden afgeleid, berust dus op geen enkelen redelijken grondslag.

De Heer v. S. ontleende zijne gegevens voor een strijd tegen de spreidingen van den 21 cM. aan opgaven betreffende den 15 cM. Mortier. Nu moet men met zulke vergelijkingen altijd voorzichtig zijn. Om dit duidelijk te maken veroorloven wij ons een citaat uit: ESCHLER, Vorträge aus der Artillerie-Lehre, blz. 342, waaruit de Heer v. S. tevens zal kunnen opmaken, dat de stellige verzekering: „Het wil mij dan ook „zoo goed als zeker toeschijnen, dat een vijand op 3000 M. afstand, „tot een vuur uit zware mortieren niet licht zal besluiten” (blz. 26), dat die stellige verklaring, zeggen wij, bij hen, die er iets meer van weten, alleen een bedenkelijk schouderophalen en een medelijdend glimlachje zal hebben teweeggebracht. Dat citaat nu luidt als volgt:

„Von den im Belagerungs-Artillerie-Parke vorhandenen Wurfgeschützen ist nur der 21 cM. Belagerungsmörser M. 80 zur Ausführung dieser „Schussart (Das zerstören von Eindeckungen) bestimmt. Die zweckmässigsten Schussweiten sind dabei 3000 bis 3500 m.; ²⁾ bei diesen Schussdistanzen ist einerseits die Auftreffenergie der Geschosse schon sehr „groß, andererseits die Streuung noch hinlänglich klein. ¹⁾ Die größeren „Ertrags-Distanzen, bis 6500 m., werden nur bei einer allgemeinen Beschießung (Bombardement) ausgenützt. Die Möglichkeit, immer relativ „weit vom Ziele abbleiben zu können, ist bei diesen sehr schweren Geschützen ein ganz besonderer Vortheil ²⁾, weil dadurch deren Transport „und Placierung, sowie ihre Munitions-Versorgung wesentlich erleichtert „wird.”

„Gegen ähnliche Objecte geringerer Widerstandsfähigkeit kann auch „der Granat-Wurf aus dem 15 cM. Belagerungs-Mörser M. 80 in der „Schleife bis auf Entfernungen von 3400 M. zur Anwendung gelangen; „dieses Geschütz besitzt jedoch nicht nur eine viel geringere Wirkung „als der 21 cM. Mörser, sondern auch bedeutend schlechtere Präcisions-Verhältnisse” ²⁾.

Wij meenen, dat vorenstaande woorden aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten.

Een volgend bezwaar van den Heer v. S. geldt den factor 3, waarmee de Kapitein M. de door hem aangegeven LS_{50} en BS_{50} verme-

¹⁾ Wanneer de Heer v. S. zich de moeite geven wil de spreidingen te berekenen uit de gegevens, voorkomende bij PAUL VON REHM in zijne „Taktische Betrachtungen über den Festungs-Angriff”, blz. 50, en in zijne „Principien des Festungs-Angriffes”, blz. 5, vindt hij voor de LS_{50} nog kleinere getallen dan de Kapitein M. opgaf. Breedtespreidingen geeft VON REHM niet.

²⁾ Wij cursiveeren.

nigvuldigd heeft om uit de vredesspreiding van den enkelen mortier tot de oorlogsspreiding van 8 mortieren te kunnen besluiten. Hiermede stemt de Heer v. S. in het geheel niet in en hij tracht in een lang betoog (?) van die niet-instemming reden te geven. Daarin geeft de Heer v. S. echter blijk zoo absoluut geen begrip van het wezen der waarschijnlijkheidsrekening te bezitten, dat ook hier weder het woord „deerniswekkend” toute nôtre pensée weergeeft. Niet alleen noemt hij bijv. onder den „drom van factoren”, die bij het schieten met groepen vuurmonden de spreiding aanzienlijk vergrooten: „de aanhoudende en nauwlettende zorg voor de afsluitende deelen”, maar hij gaat zelfs zoover van te zeggen: „Het behoeft niet veel toelichting, dat men met de spreiding „van den enkelen mortier geen beelden kan construeeren van theoretische uitkomsten van het gelijktijdig vuur uit meerdere mortieren. „Immers in een gezamenlijk vuur uit een aantal mortieren gaat het „niet aan tot uitgangspunt te nemen, dat deze vuurmonden eenzelfde „gemiddeld trefpunt zouden hebben. Trouwens dat gemiddeld trefpunt, „zelfs van één mortier, wat is dat, ik bedoel niet voor een prentje, „maar voor een feitelijk vuur? De practijk van het schieten beweegt „zich toch immers slechts om de *waarschijnlijkheid* van een bepaalde „ligging van het gemiddeld trefpunt? Zekerheid daaromtrent kan men, „zelfs vóór een mortier, nimmer bereiken; alleen hierom reeds niet, „omdat het gemiddeld trefpunt, gedurende het schieten, aanhoudend „aan slingeringen onderhevig is. Na elk schot ligt het anders!” (blz. 23).

Curiositeitshalve gaven wij vorenstaande woorden weder; ze te bestrijden, zou uilen naar Athene dragen mogen heeten. Heel veel kennis is niet noodig om in te zien, dat de Heer v. S. er voortdurend bezijden is, maar wel geven die woorden ons de overtuiging, dat, waar dwaalbegrippen zoo vast ingeworteld zijn, er voor den Heer v. S. heel wat studie noodig zal wezen, voor hij omtrent spreidingen en trefkans eenig gezond begrip heeft.

Ons rest intusschen nog na te gaan of de door den Kapitein M. aangenomen factor 3 werkelijk aannemelijk mag heeten. HEYDENREICH, „Referent für Ballistik” bij de Pruisische Commissie van Proefneming geeft aan, dat „beim kriegsmäßigen Schieszen” bij gebruik van projectielen met schokbuizen de lengtespreidingen op $1\frac{1}{2}$, de breedtespreidingen op minstens $1\frac{1}{2}$ maal de in de schootstafels opgegevene gesteld moeten worden. Neemt men nu in acht, dat bij de geringe vuursnelheid van 5 worpen in het uur aan richting en verdere bediening groote zorg besteed kan worden, dan gelooven wij te mogen aannemen, dat de factor 3 inderdaad niet te laag gesteld is. De tegengestelde bewering van den Heer v. S. berust op praatjes, die ter juiste bepaling van dien factor niet de minste aanwijzing bevatten.

Op gelijke wijze, — d. i. onder aanvoering van tal van algemeenheden — heeft de Heer v. S. in zijne vorige brochures aan het nachtelijk vuur uit de kanonnen van 10 cM. elke beteekenis ontzegd; thans vinden

wij in de bijlage van het artikel in de *Vragen des Tijds* het volgende aangeteekend: „Proeven te Oldebroek, verleden jaar speciaal daartoe genomen, hebben bewezen, dat van zeer geoefend personeel (de Artillerie-schiet-school) met het kanon van 10 cM. bij nachtelijk vuur, op de afstanden die hier in aanmerking komen, een bevredigende plaatselijke werking mag verwacht worden, waarbij men echter niet vermeld vond over welke breedte die uitwerking is waargenomen.” Deze erkenning constateerende, teekenen wij hierbij nog aan:

1°. dat de door den Heer v. S. bedoelde vuren werden uitgevoerd door de Cursussen, aan de Artillerie-schiet-school gehouden, en dat het personeel, dat bij de bediening gebezigd werd, van hetzelfde gehalte was, als dat, hetwelk de vuren der seriën afgaf, zoodat van „zeer geoefend personeel” alleen sprake mag zijn, als men die eigenschap aan al het personeel der artillerie wil toekennen. Onbekendheid met den werkelijken toestand deed den Heer v. S. vermoedelijk onderstellen, dat het personeel der Artillerie-schiet-school meer geoefend is dan dat bij de Regimenten Vestingartillerie. (Wij zonderen hier natuurlijk de officieren en het vaste kader van de schiet-school uit; deze voerden echter deze oefeningen niet uit);

2°. dat de uitkomsten niet „bevredigend” doch „bijzonder bevredigend” waren. Men leest op blz. 60 van het Beknopt Overzicht over 1897: „Zoowel van de G. als van de G K T.-vuren was de uitslag bijzonder bevredigend: bij de G.-vuren werd een nuttig effect verkregen van 28 en van 70%, terwijl bij de G K T.-vuren het aantal treffers per G K T. en per M² trefbaar oppervlak respectievelijk 0,29 en 0,39 bedroeg.” *De afstanden varieerden van 1500—2500 M.*;

3°. dat deze oefeningen ook plaats hadden bij de Seriën Vestingartillerie en dat volgens blz. 25 beschoten werden 2 à 4 sectieschijven. „De verkregen uitkomsten na voorafgaand inschieten, waren bij enkele oefeningen gering, bij andere goed. Met de batterij die overdag niet had ingeschoten, verkreeg men een bevredigende uitwerking.”

4°. dat deze oefeningen in 1898 herhaald werden en, naar wij vernamen, daarbij de invloed der meerdere bekendheid met de eigenaardigheden van dit vuur merkbaar was.

Waar blijft nu in verband met het vorenstaande de bewering van den Heer v. S. op blz. 34 van zijn: *Antwoord aan de Critiek*: „Ik heb sedert jaren gegevens verzameld van nachtelijke vredesvuren, vooral van buitenlandsche artillerieën, (wij wachten nog altijd de publiceering daarvan) maar ook van de onze, en ik kan verklaren, dat de enkele malen, dat zoodanige vuren op grooter afstand dan 1000 à 1200 M. beoefend zijn, de uitkomsten, op aanzienlijke doelen, met nihil waren gelijk te stellen, terwijl op grootere afstanden de resultaten steeds nihil waren.”

Eindelijk heeft de Heer v. S. bezwaar tegen de wijze, waarop de Kapitein MJSBERG zijn oleaat construeerde; hij schijnt dergelijke oleaten alleen voor „niet al te degelijk onderwijs” geschikt te achten, als

wanneer zij „het moderne voordeel hebben van zeer impressionistisch te zijn.”

„Nu is het niet te weerspreken, dat bij de bepaling van de betrekkelijke waarde van een of andere zaak alles afhangt van het standpunt, waarop men zich daarbij plaatst, en wanneer nu bijv. de Heer v. S. hetgeen door hem in zijn „Woord van Verweer” over trefkans en waarschijnlijkheidsrekening is neergeschreven, soms voor degelijk mocht houden, dan verwondert het ons niets, dat hij van hetgeen de Kapitein M. te dien aanzien gaf, weinig begrepen heeft en dus ook de degelijkheid daarvan niet waardeeren kon.

„Wij achten daarentegen de beschouwingen van den Heer v. S. zeer weinig degelijk en hechten, wellicht daarom, aan het door den Kapitein M. geconstrueerde theoretisch trefker beeld, groote waarde, omdat het beter dan getallen een denkbeeld kan geven van de spreiding der schoten.

„Zooals wij hierboven meenen aangetoond te hebben behoeft tegen het gebruik van den factor 3 geen bezwaar te bestaan, wanneer men een oorlogsvuur van een aantal van bijv. 8 mortieren wenschte te beschouwen; alsdan wordt bij gezamenlijk inschieten der acht mortieren, waarbij de vuurmonden als één beschouwd worden, de LS_{50} (BS_{50}) 3 maal grooter genomen dan die, welke in de schootstafels voor één mortier aangegeven zijn. Zooals wij hiervoren reeds aangaven, worden bij zulk een vuur alle schoten beschouwd als door één vuurmond te zijn afgegeven en worden alle met dezelfde richtelementen gedane schoten — n'en déplaise den Heer v. S. — geacht één gemiddeld trefpunt te hebben, ten aanzien waarvan de noodige correcties in verband met de ligging van het gewilde trefpunt aangebracht worden. Mocht een der bij het vuur gebezigde stukken, bij gebruik van dezelfde richtelementen, een eenigszins belangrijk drachtsverschil ten aanzien van de overige opleveren, dan is hiervan aanteekening geschied in het bij dat stuk behoorende geschutboekje en wordt daarvoor vóór den aanvang van het vuur gecorrigeerd, waarna ook die vuurmond weder met de andere als één beschouwd kan worden.

Natuurlijk ligt bij een betrekkelijk klein aantal schoten na elk schot het berekende gemiddeld trefpunt — althans zeer waarschijnlijk — anders, doch dit feit doet zich evenzeer voor bij het vuren uit een, als bij het bezigen van meerdere als één beschouwde vuurmonden en is eenvoudig het gevolg hiervan, dat het aantal afgegeven schoten te klein is om daaruit tot de zeer waarschijnlijke ligging van het gemiddeld trefpunt ook voor volgende schoten te mogen concluderen ¹⁾. Bij het bepalen

¹⁾ Bij een groep van 6 schoten, waarvan alleen de *zin* der afwijking bekend is, is bijv. de begane fout reeds:

$$\text{in } 50\% \text{ gevallen } < \frac{1}{4} S_{50};$$

„ 32% „ „ „ $< \frac{1}{2} S_{50}$ en $> \frac{1}{4} S_{50}$;
 „ 14% „ „ „ $< \frac{3}{4} S_{50}$ en $> \frac{1}{2} S_{50}$;
 „ 4% „ „ „ $< S_{50}$ en $> \frac{3}{4} S_{50}$.

der spreidingen wordt door het bezigen van zekere coëfficiënten de graad van nauwkeurigheid dier spreidingen zoo groot mogelijk gemaakt.

Het construeeren van een theoretisch trefferbeeld komt dus eenvoudig hierop neer, dat men met behulp van de waarschijnlijkheidsleer en in verband met de voor het vuur geldende spreidingen, bepaalt hoe een zeker aantal schoten (in het voorbeeld van den Kapitein M. 400) zich om het gemiddeld trefpunt zullen groepeeren, en zulk een trefferbeeld is dan ook o. i. de eenige methode om zich een beeld te vormen van de wijze, waarop een zeker aantal schoten waarschijnlijk zullen vallen. Dat men hier geen *zekerheid* heeft, is zoo natuurlijk, dat een dergelijke bewering hoogstens geschikt is om op een chocolade-partijtje bij Saartje, onze goede, oude baker, gedebiteerd te worden.

Het bezwaar van den Heer v. S. tegen het theoretisch trefferbeeld is geheel terug te brengen tot gemis aan kennis omtrent het onderwerp, waarover hij spreekt; dat gemis blijkt reeds uit zijne bewering, hiervoren op blz. 63 in haar verband geciteerd: „Immers in een gezamenlijk „vuur uit een aantal mortieren gaat het niet aan tot uitgangspunt te „nemen, dat deze *vuurmonden* ¹⁾ een zelfde gemiddeld trefpunt zouden „hebben.” Daarin zit de kapitale fout van den Heer v. S., die al zijn beweringen omtrent ballistische aangelegenheden in zijn „Woord van Verweer” tot een weinig ijdel gepraat terugbrengt.

En dit laatste is weder de groote fout, welke de geheele brochure aankleeft; praten, praten, quand même praten, dat is het devies van den Heer v. S. en wij vreezen, dat door die niet te bedwingen praatzucht door hemzelf de grootste schade wordt toegebracht aan het wetenschappelijk prestige, waarin hij zich zoo gaarne hult.

Wij meenen hiermede van de besproken brochure te mogen afstappen; naar ons beste weten hebben wij de zaken, waarop het aankwam, alle besproken; *alles* te wederleggen, wat ons daarbij onjuist voorkwam, zou wellicht boekdeelen vorderen, omdat die 32 bladzijden druks gevuld zijn met onjuiste opvattingen.

Resumeerende kunnen wij ons oordeel, met gebruikmaking van des Heeren v. S. woorden op blz. 20 der onderwerpelijke brochure, het best als volgt wedergeven: Het wachtfort, zooals dit beschreven was in de brochure Wachtforten, enz. Gevraagde inlichtingen en schetsen, is eene *chose jugée*, de poging, door den Heer v. S. aangewend, om daarvan *revisie* te erlangen, moet als geheel mislukt worden aangemerkt.

¹⁾ Wij cursiveeren.

BOEKBEOORDEELING.

Het jaar 1812, van het begin van den oorlog tot Smolensko ingesloten. Practische wijze van beoefening der krijgsgeschiedenis door SKOEGAREWSKY. Kazan. Typo-lithographie van de Keizerlijke Universiteit. 1898.

Het hierbedoelde Russische geschrift is niet in de eerste plaats eene bijdrage tot de kennis der krijgsgeschiedenissen in 1812, schoon het ook als zoodanig m. i. groote verdienste heeft. Men zou het, met meer recht, kunnen noemen eene handleiding tot de practische beoefening der krijgskunst.

SKOEGAREWSKI gaat uit van de stelling dat de krijgskunst eene zaak is van zuiver practischen aard, en dat zij daarom hoofdzakelijk langs practischen weg moet worden beoefend. De theorie heeft daarbij slechts beteekenis als hulpmiddel. Het hoofdmiddel is de practijk.

Een zeer geschikte weg nu tot het verkrijgen van practische geschiktheid als aanvoerder is de studie der krijgsgeschiedenis. Maar hierbij is van bijzonder groot gewicht: de methode. En het hier besproken werk is voornamelijk geschreven met het doel om de methode, die SKOEGAREWSKY de ware acht, aan te geven en haar toe te passen op een gedeelte van den veldtocht van 1812 in Rusland.

Welke is nu die methode?

Kennisneming van de gebeurtenissen en de feiten, die het onderwerp der krijgsgeschiedenis uitmaken, is natuurlijk noodig. Het doel daarbij mag echter niet zijn: het geheugen te bezwaren met namen en cijfers, maar moet wezen: het verkrijgen van de geschiktheid om toestanden met juistheid te beoordeelen en van de vaardigheid in het aangeven van de handelingen, door die toestanden geëischt.

Om een toestand met juistheid te kunnen beoordeelen, moet men dien tot in de kleinste bijzonderheden kennen. Men is dus verplicht om zich aangaande de oorlogshandeling, hetzij een veldtocht, hetzij eene episode daaruit, die men in studie heeft, al het licht te verschaffen, dat uit de literatuur over dat onderwerp, vooral uit bronnenstudie, te verkrijgen is. Goede kaarten zijn daarbij natuurlijk onmisbaar.

Nadat men zich, op grond van de langs dien weg verkregen kennis, een oordeel heeft gevormd over den oorlogstoestand, dien men bestu-

deert, moet men, *alvorens kennis te nemen van hetgeen werkelijk is geschied*, zich de vraag voorleggen:

Hoe zou ik in deze omstandigheden handelen?

Eerst na deze vraag voor beide in den strijd betrokken partijen zoo volkomen mogelijk te hebben uitgewerkt en opgelost, mag men onderzoeken wat, naar luid der krijgsgeschiedenis, werkelijk gebeurd is.

Hierdoor is men in staat zijne eigene inzichten met die van de gehandeld hebbende bevelhebbers te vergelijken en zich van de vermoedelijk daarbij voorkomende verschillen rekenschap te geven.

Na in de inleiding zijne denkbeelden over de hierboven beschreven methode te hebben ontwikkeld, gaat de schrijver over tot de behandeling van den veldtocht van 1812, en wel van den aanvang tot aan den aftocht der Russen uit Smolensko en omstreken in het midden van de maand Augustus.

De beschikbare ruimte gedooft niet den loop der door hem geschetste gebeurtenissen in dit overzicht weer te geven. Bovendien mag ondersteld worden dat die gebeurtenissen, zij het dan ook niet uit des schrijvers specifiek Russisch oogpunt beschouwd, den lezer bekend zijn.

Ik moet mij dus bepalen tot het mededeelen van de wijze, waarop SKOEGAREWSKY deze stof verwerkt.

Hij stelt zich daarbij in de plaats van zijn lezer, deelt dezen zooveel mogelijk de bijzonderheden mede van den toestand, waarin de beide legers zich op elk gegeven oogenblik bevonden, onderstelt dat de lezer zelf die heeft opgespoord en raadt hem aan ze, zoo noodig, door grondiger onderzoek aan te vullen.

Daarna geeft hij den lezer de vraag in de pen, die deze zich nu te stellen heeft, bijv.:

Waar (nl. aan de Niemen) moeten de Franschen het overgangspunt kiezen?

Wat moet ons 1e Leger doen na de bezetting van de versterkte legerplaats bij Drissa?

Tegen welke van onze flanken (nl. bij Smolensko) moet Napoleon zijn aanval richten?

Is het voor Napoleon wel noodig Smolensko te doen bestormen? enz., welke vragen hij dan voor hem uitwerkt.

Eerst daarna volgt het historisch overzicht.

Bij deze wijze van studeeren mag echter een zeer belangrijk punt niet uit het oog worden verloren.

Het zal namelijk dikwijls gebeuren dat de gedragslijn, die men zich op grond van een bestudeerden toestand heeft voorgeschreven, afwijkt van die, welke, blijkens de krijgsgeschiedenis, werkelijk is gevolgd. Dan doet zich de vraag voor:

Welk van beide plannen verdient de voorkeur?

Op deze vraag geeft SKOEGAREWSKY ten antwoord dat geen wel over-

wogen plan op zichzelf het beste kan genoemd worden, maar wel het beste voor hem, die het ontwierp *); en voorts dat het hoofddoel der gevolgde methode is: zich te oefenen in het *snel* en *zelfstandig* nemen van maatregelen tot aanval, verdediging, enz. Als men later te velde — op bivak, in de tent, enz. — tot die taak geroepen wordt, mogen de handen niet verkeerd staan.

Als bijlagen zijn in het boek opgenomen:

- 1°. Eene beredeneerde opgave van eenige werken over den oorlog van 1812.

- 2°. De verklaring van eenige kunsttermen der strategie.

- 3°. Eene verhandeling over het nut van de studie der krijgsgeschiedenis, en de beteekenis in dit opzicht van den oorlog van 1812.

- 4°. Staten, aanwijzende de samenstelling van de Russische en van de Fransche strijdkrachten in den oorlog van 1812, met vermelding van de namen der bevelhebbers.

Veertien zeer duidelijke terreinschetsen zijn achter het werk gevoegd.

J. H. F. RITTER.

UTRECHT, December 1898.

(*) Eene nadere ontwikkeling van dit denkbeeld is reeds vroeger door SKOEGAREWSKY gegeven (Zie het opstel: *De tactiek als wetenschap en als kunst*, voorkomende in „De Militaire Spectator” van 1894, No. 2, blz. 117).

Ter aankondiging ontvangen.

Het jaar 1812, van het begin van den oorlog tot Smolensko ingesloten. Practische wijze van beoefening der krijgsgeschiedenis, door SKOEGAREWSKI. Kazan, Typolithographie van de Keizerlijke Universiteit. 1898.

De vorsten van Oranje-Nassau en de Jacht, door Jhr. R. C. SIX. Kroningsnummer van de „*Nederlandsche Jager*”. Orgaan voor jagers en hondenliefhebbers. Deventer, 1898. Æ. E. KLUWER.

Jaarboekje van den Algemeenen Nederlandschen Vrededebond. Zes en twintigste jaargang. F. J. BELINFANTE, voorheen A. D. SCHINKEL 's-Gravenhage, 1899.
